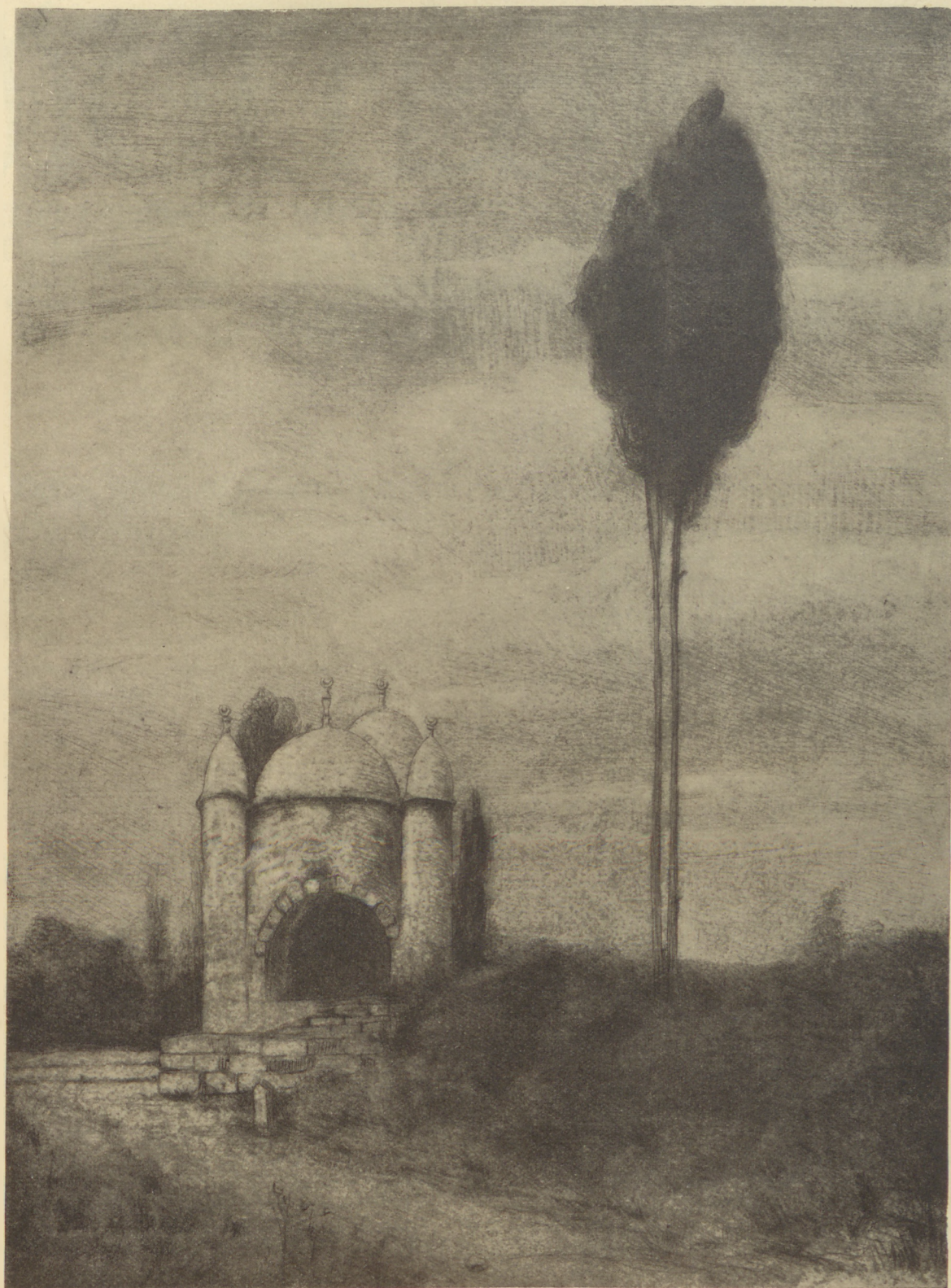

HERMANN STRUCK (BERLIN):
PUITS PRÈS DE JAFFA.

HERMANN STRUCK (BERLIN):
KÛT JAFFA MELLETT.

MULT ÉS JOVO

ZSIDÓ · IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYOIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó közepén.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

DR. VAJDA BÉLA: BACHER VILMOS.

Eltávozott körünkből a hazai zsidóság vezérlo alakjainak egyik legkiválóbbja és mi lassankint megnyugszunk abban a tudatban, hogy ő nem a mienk többé, hanem a történeté. Hozzászokunk, hogy dicső alakját nem abból a szempontból szemléljük, mit vesztítettünk halálával benne, hanem hogy mit jelentett élete a zsidóság és főleg a magyar zsidóság számára.

A fájdalom és a veszteség érzetét lassankint felváltja a büszkeség afölött, hogy mienk volt ő, kit egy egész tudományos világ — zsidó és nem zsidó körök egyaránt — a héber tudományok leghívatottabb, legalaposabb és legmegbízhatóbb művelőjének ismert, a szentírásmagyarázat és héber nyelvtudomány történetének mezején legnagyobb mesterként ünnepelt és ki a talmudi agadatörténetnek örökidőkig a legnagyobb tanítója marad.

És e férfiú, ki előtt az egész világon meghódoltak a szakkörök, kinek segítségével, közreműködéséért esengett Bécs, Berlin, Paris, London, New York, Jeruzsálem és a világ minden emporiuma, hol héber tudománnyal foglalkoznak, kit minden szakirodalmi vállalkozás elsősorban igyekezett megnyerni, nemcsak azért, hogy nevével büszkélkedjen, hanem mert tudását nem nélkülözheté, ez a férfiú egészen és teljesen a mienk volt. Magyar volt, nem csupán azért, mert itt született, nem csupán azért, mert itt élt és munkálkodott, hanem mert lelke minden szála ezen országhoz és ezen ország zsidóságához fűzte őt.

Sohasem láttam még naivabb, nemesebb és ideálisabb hazaszeretetet, mint az övé volt, de melyet a maga teljességében akkor lehetett megfigyelni, ha egész intim körben volt és nem kellett attól tartania, hogy hazájáért rajongó szavait valamely avatatlan jelenlevő félremagyarázza.

Helyesen mondta Mezey Ferenc, úgy ama fenéges ünnep alkalmával, melyet Bacher 60 éves születésnapján megültünk, valamint búcsúszavai-ban a koporsó fölött, hogy ezt a nagy embert, a ma élő tudósok ezen legnagyobbikát itthon nem méltatták érdeme szerint. De tőle magától emiatt soha senki panaszt nem hallott, hálátlansággal ez országot soha nem vádolta, nem ócsárolta soha és sohasem mondta, amit hozzá képest törpék lépten-nyomon hangoztatni szeretnek, hogy ez ország szűk és háladatlan talaj számára, hanem büszke volt arra — ha egyáltalán tudott valamire büszke lenni —, hogy munkájával a tudományos világban növelte a magyar név dicsőségét.

*

Ami Bacher tudományos működését illeti, az sokkal hatalmasabb, hogysem azt egy cikk keretében ismertetni, vagy csak méltatni is lehetne. De fel is ment minket ez alól az a hatalmas kötet — a *Magyar Zsidó Szemle 1910. évi januári száma*, — melyben 13 legilletékesebb férfiú 176 sűrűn nyomott lapon méltatja Bacher irodalmi működését, mindegyik a maga szempontjából, külön-külön mint szentírásmagyarázót, mint az Agada történetíróját, mint vallásbölcsezt, mint orientalistát, mint bibliafordítót, mint tanférfiút és mint szerkesztőt. Művei tartalmi értékelése mellett szóhoz jut ott a statisztika is, mely kimutatta, hogy 50 önálló munkát írt és 46 különböző folyóiratban magyar, német, héber, francia, angol és olasz nyelven mintegy 600 cikke jelent meg.

Akkor azt hittük, hogy e számok még jelen-
tekenyen növekedni fognak. Fájdalom, ez a re-
ményünk nem vált valóra. Bacher ugyan még
nehéz betegségében is, ha szenvedései csak egy
kis nyugalmat adtak neki, dolgozott. Közben
ifjúkorának barátját, a költészet mûzsáját hívta
elő, hogy ez enyhítse fájdalmai és elűzze szen-

vedéseit. Sa'di nak, a nagy perzsa költőnek verseit fordíthatá, majd pedig legszűkebb családi körének gyönyörködtetésére maga is költött, verselgetett. Haláloságyán készíté elő a nyomda számára utolsó — 50-edik — önálló művét, mely árván fog immár megjelenni a Rabbiképző jövő értesítőjében és ugyanazon tárggyal foglalkozik, mellyel 36 évvel előbb ezen intézet értesítőjét megnyitotta.

Bámulatos, szinte érthetetlenül hatalmas irodalmi munkásság ez, kivált ha meggondoljuk, hogy a mester 64-ik életévében halt el és így 20—30 évvel rövidebb ideig élt, mint Zunz és Steinschneider, az egyedüliek, kikkel termékenységét és tudományos pontosságát összehasonlítani lehet. És mégis, nem ebben, vagy legalább nemcsak ebben látom én az ő történeti jelentőségét. Modern tudós volt és e tekintetben a legnagyobbak egyike, de éppenoly mértékben tudós volt ókori értelemben, utóda ama iskolafőeknek és bölcseknek Szurában és Pumpaditában, kiknek alakját és egyéniségét nála jobban seki sem ismerte. Iskolafő volt ő, ki iskolát teremtett, egy új tudományos nemzedéket nevelt, kiken — mint Schürer Emil mondja — meglátszik a Bacher-iskola.

Bachert nem nevezzük a modern magyar zsidó tudomány megalapítójának, ezzel vétenénk nagynevű és nagyérdemű elődei ellen, de vétenénk ellene is, ha olyan érdemeket tulajdonítanánk neki, melyek őt feltétlenül meg nem illetik, mert erre az ő óriási mértékű egyénisége nem szorult. Hanem annyit mondhatunk a legszigorúbb igazsághoz híven: ha ma a magyarországi zsidó tudomány a külföld előtt a legnagyobb tekintélyben áll, ha nincs tudományág, melyben hazánk a külföldi tudományos világ előtt többet jelentene, mint a zsidó tudomány terén, ha ma nem indulhat meg ezen ágbán tudományos vállalkozás, mely elsősorban magyar zsidó tudósok közreműködését ne keresné: *ezen nemzeti dicsőség megteremtésében senkinek sincs akkora érdeme, mint Bacher Vilmosnak.*

De felekezeti multunk nagy bölcseinek és iskolafőinek nem abban rejlett egyedüli érdeme és jelentősége, hogy tudományra oktatták tanítványait, hanem abban, hogy az igaz élet és erkölcsi fenség példáját nyújtották nekik állandóan.

Szent meggyőződéssel vallom, hogy ebben volt Bacher Vilmos a legnagyobb.

Az ifjú, kit ő nevelt, kikerült kezei közül az élet forgatagába, az eszmék világából az anyagi érdekek harcmézejére és csakhamar átlátta, hogy itt egészen más fegyverekkel küzdenek, mint melyekkel őt az életre kibocsájtották; ebben a küzdelemben nem azok vezetnek és jutnak győzelemre, kik az igazság és erkölcs harcosai. Lassan-lassan kísértetbe jön, hogy azon fegyvereket, melyekkel mesterei ellátták őt, odaadja, felcserélje ő is olyanokkal, minőkkel ő ellene küzdenek. A kísértés ezen pillanataiban, mint József

előtt Egyiptomban atyjának, Jákobnak képe, megjelen előtte a mester alakja, kiről tudta, hogy az a legnemesebb idealizmus rendületlen harcosa volt mindig, kiről látta, hogy meggyőződését soha egy pillanatra fel nem adta és az igazságot semmi földi kincsért áruba nem bocsátotta és ki tisztán az eszmék fegyvereivel a legnagyobb győzelmet tudta kivívni és a legteljesebb sikert aratni már itt alant a földi életben. Ha tanítványai tudnak eszmékért lelkesedni, ha az idealizmust nem tartják megvénült irányzatnak, kicsorbult fegyvernek, úgy ez Bachernek érdeme.

Ő nemcsak tudományra tanított, hanem mindenekfelett arra, hogy a tanulás magasabb életcél, melynek semmi mellékes érdekét — sem alacsonyít, sem magasat — szolgálnia nem szabad, hanem tisztán az igazságot keresi — lismoh — önmagáért. Nemcsak az írást magyarázta, hanem életével megvalósította tanítványai előtt ama erkölcsi tisztaságot és szentséget, melyre a biblia tanít.

*

Egy nappal halála előtt felkerestem a mester nejét, a mi nagyasszonyunkat, ki fenséges lelki nyugalommal beszélt a nehéz megpróbáltatásról és említette, hogy a hosszú betegség után most először nyilatkozik meg halálsejtele a beteg szavaiban. Majd engem is ágyához hivatott a mester, kezefogtunk, egymásra néztünk és én éreztem, hogy e kézfogás nem nekem szól csupán, hanem összes tanítványainak, kiket ő egyformán szeretett; a búcsúszó nem engem illet csupán, hanem minden növendékét, kiknek sorsa egyformán szívéhez volt növe.

Elisa, Eljáhu próféta tanítványa, jutott eszembe, aki mielőtt mestere az égbe száll, beszél vele és felkiált: Atyám! atyám! Vajha a te kettős szellemed rajtunk honolna!

Vajha tanítványain honolna az ő kettős szelleme: írástudásának nagysága és jellemének fensége.

FARKAS ALADÁR: DEBORÁNAK.

Barmok legelésznek Sáron ligetében,
Jordán völgye mentén szamárkóro serdült,
Ezer népek sorsa jobbra, balra ferdült:
Sáron-liget dísz-e ma is termő éden.

Kelet nevetése, hol a férfi-ajkon?
Zsarnok férfis rángás, hol a férfi-karban?
Sáron virágszála ma is égő katlan,
Izzó mámort szólít ma is felsóhajtón.

Sároni virágok arca dús palánta.
Sáron ligetében minden év kopárabb,
Görnyedt vállat rejtünk jövőszin palástba.

Milljó férfi válla ezer évtől fáradt...
Vadul járod táncod Sáron dísz-virága:
Ez tán az utolsó. Járjad, járjad, járjad...

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: NAPKELET.

Fázós lelkemben, ahogy megjelen sz
Csodáiddal fényes napkelet,
Percre elbódítja fejem a vér
S érzem, mint száll téli lelkemre
A tavasz, a nyár, a friss meleg.

Percre látom a megmozdult rögöt,
Amint kiserken a búzaszál
És üdén, boldogan, napfényverten,
Sok-sok erős izmú legény
Itt is, ott is dús füvet kaszál.

S lomhán vonszolom fagyott testemet,
Jaj! fogvatart a téli város!
Olyan hideg ez a széles utca
S ez a hó is oly kísérteties,
Oly ijesztően világos.

A hold is mintha véres volna itt,
Körös-körül rám átok zendül...
Mintha minden csak kergetne, üzne...
S én oly kivertnek érzem itt magam,
Elhagyottan, némán, egyedül...

De néha havas utcasarkokon
Szívembe halkán valami beoson...
S ilyenkor vér önti el a fejemet:
Percre kabátom alatt dédelgetem
A forró, az áldott napkeletet.

FEJES-BOLDIZSÁR FERENC: ÉBREDÉSKOR.

Vessük le halotti ruhánkat,
Hadd csillogjon a nászi test.
És sarunk leoldva — egyenest
Az életútra lépünk.

Testünk ifjú, arcunk megszépült
S izmaink újra acélosak...
Tépünk az égből brokátokat
Fejünkre diadémnak!

Nyissa föl szemét, aki még vak.
S ébredjen valóra, ki gyáva!...
Eltűnt a mult lidércnyomása
S az éjszakának vége.

Gyerünk! gyerünk sorba lépve,
Csillogjon a sok ifjú test.
S a multak ködéből egyenest
Az életútra lépünk!

ROSSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

PEREZ J. L.: KOTLÓS ÁLMOK. (MESE.)

olt egyszer egy kotló. Egy széles hátú,
előkelő kotló, aki Kakas úrnak leg-
előkelőbb feleségei közé tartozott és
emellett bölcs is volt. Az előkelő
kotló pedig ült. Vagy negyven
tojáson ült.

Negyven szép, fehér és nagy tojáson, amelyekből
bizonyára olyan pompás kakasok fognak ki — — —
No, de éppen erről álmodik a kotló.

Ott ült behunyt szemmel és lelki-szemeivel látja,
amint a negyven tojásból kikel negyven egészséges,
büszke és előkelő kakas...

Negyven kakas! Egy se tyúk. És mindenik igazi
kakas, Kakasországból való, erős fellépésű, rézlábú,
vaskarmú és csillogósszemű legények. Szárnyaik:
sasszárnyak és tarajuk ég, mint a sugárzó nap...

A rossz szem meg ne ártson nekik...

És ahogy kilépnek a tojásokból, máris elfoglal-
ják az udvart és királyi fenséggel lépkednek a
szemétdomb körül...

A harcos sereg kivonul és ő, az anya, utánuk
megy és a szíve dagadozik, nő, mintha élesztővel
volna tele... Alig bírja azt a boldog büszkeséget!

— Kukuriku! Kiált egyszerre a sereg és az udvar
beleremeg. Ilyet még nem hallottak erre soha...

— Kukuriku!... A szemétdomb belereszket
és meglapul és a ház ablakai megzörögnek.

— Kukuriku!!... És minden lény kövé válik
körülöttük...

— Kik ezek a fenséges hősök? Kérde az egész
udvari közönség.

Az öreg Bodri kutya kimászik az odujából és
a kakasok láttára kövé meredten hallgat, nem is
meri a száját kinyitni.

A macska-család meglapult a kerítés alatt és
csak bámulni mer...

Vakondok a föld alól kidugják a fejeiket...
Nyulak előbujnak a közeli erdőből a hangok
hallatára és félénken, önfeledten bámulnak...
Akár meg is foghatod őket...

És mit szól majd ő ehhez? Ő, a fenséges homok-
túró, a nagy búzanyelő; a kakas?! Vajjon, milyen
szemmel néz majd rája? Csak nem úgy néz órá,
mint a többi tyúkra?! Nem!

És akkor ő a boldogság csucsán áll majd. Akkor,
ha a kakas majd látni fogja, kicsoda ő, a kotló,
látni fogja, mit adott neki, milyen nemes ifjakkal
ajándékozta meg őt: akkor ő már nem is bánja,
ha meghal. Akkor már meg is halhat. Akár önként
is odahajtja a fejét a metszőnek, vagy akár a
szakácsnőnek...

Hermann Struck arcképe.

Portrait du peintre H. Struck.

— Itt vagyok — szól majd — vegyetek és főzzetek belőlem vacsorát... Én már elértem a boldogságot...

... Valami csipog alatta, — de ő nem is hallja. — Egy szomorú gondolat cikázott át tyúk-agyán: „főzzetek belőlem vacsorát“... Mégis csak undorító dolog! Egy ilyen negyven kakas-legény előkelő anyja egy szép napon vacsorává váljék!... Miért? Miért kell mindennek halállal, késsel végződnie? Miért zabálják az emberek az ő előkelő húsát, miért rágják majd az átkozott koldus-kutyák az ő finom csontjait?! És miért szolgáljon az ő puha, meleg tolla, amellyel a fiait melengette, az emberek dunyhájának?! Hát már nincsen igazság ezen a földön? Hát nem tudják belátni, hogy különbség van tyúk és tyúk között, egy közönséges pletykáló, szó-szátyár, kotkodácsos személy és egy előkelő, széleslátú, negyven kakas anyja között?! Ilyen kotló, mint amilyen ő, aki ilyen negyven kakasnak adott életet, mintamilyenek az ő fiai lesznek! — — —

— Csíp, csíp, csíp... szól valami alatta, de ő nem hallja.

Félig álmosan, félig bosszúsan szövi tovább boldog álmát, amelybe egy kis filozófia is vegyül...

— És mi lesz a halál után, a kés után, a vacsora után?... Hát tényleg vége szakad mindennek? Hát ott aztán semmi sincs már többé?...

A szemétdombon túl jön a kerítés, a kerítésen túl jön az erdő és az erdőn túl?...

Vajjon nincs ott egy külön, meleg, magas létrájú ól, ahová az előkelőbb, nemesebb lelkű tyúk-lelkeket viszik és ahol szabad a búza, a kukorica, a morzsa, ahol nincsen se átkozott kandur, se szakácsné, se kés?...

— Csíp... csíp... csíp...

De ő nem hallja. Ő az anyai kötelességét végzi most. A legszentebb anyai kötelességét... Nem a saját életéről van itt szó, hanem a fiai életéről!

A negyven kakaséről. Hogy egészségesek, frissek és életerősek legyenek majd...

Igaz, sajnós... lesz idő, hogy elhagyják őt, hogy rá se hederítenek majd... Hogy a saját szerető anyjukat kergetik majd el a kövér, kukac-dús szemétdombról... De ő mégis szereti őket. Ő az anyai kötelességét végzi...

— Csíp... csíp... csíp...

Végre meghallotta a csipogást...

De olyan hirtelen mégse emelkedhetik fel... Odakint zivatar, szél, eső, hideg, még megárvhat nekik, meghűlhetnek, Isten mentsen!

— Ne csipogjatok, kedves kis kakasaim... Hiszen melengetlek benneteket, hiszen vigyázok rátok... Talán fáztok?... Várjatok egy picit, drága szép fiaim... Nem sokára kiderül majd odakint, eláll a szél, elvonulnak a sötét, csúnya felhők, kisüt a nap... A jó Isten nem feledkezik meg az ő drága kis kakasairól... Kiragyog az aranyos nap és ti sétálni fogtok az udvaron, büszkén, erősen, fenségesen!...

... Egynéhány kotló, aki már régen elvégezte anyai kötelességét és kikeltette a kicsinyeit, oda-jött a kissé elkésett kotlóhoz:

— Gratulálunk, szomszéd-kotló, gratulálunk!

— kotkodácsolnak a kotlók — No, miért késik?...

De ő nem felel nekik. Ő nem áll szóba velük. Lehajtja a fejét és a szárnya alá dugja büszkén.

A kotlók kissé megszegyenülve otthagyják és tovább ballagnak.

A büszke anya hálát ad az Istennek, hogy magára hagyták őt azok a nemtelen, közönséges tyúkok...

Megborzongatja tollazatát és a szíve majd elolvad boldogságában. Ilyen kakasai nem voltak még egy tyúknak se ezen a földön!... Erősek, előkelőek és finoman neveltek... Ő majd finoman fogja őket nevelni... Az apjukhoz méltón... Már most is hallgatnak rá... Az imént még csipogtak elégedetlenül s most már szép illedelmesen hallgatnak...

Okos gyermekek ezek, nemesek és előkelően jóságosak... Mint az apjuk. És tudja Isten, meddig ült volna még a boldog kotló a tojásain, ha a szakácsnő oda nem jön és szárnyainál fogva le nem húzza őt róluk!...

A kotló nagy kiabálással, méltatlankodva leszállt a fészkeről, amelyben mozdulatlanul feküdtek kicsi, elnyomorított kis döglött csibéi...

(Ford.: Kova Albert.)

DR. PATAI JÓZSEF:
HERMANN STRUCK.

Hermann Struckot, a művészt, nem kell ma már méltatni. Kötetek jelentek meg róla különböző nyelveken, alig van a világon művészi folyóirat, amely még nem foglalkozott volna vele, a német művésztsadalomban vezető szerepet tölt be, a londoni „Royal society of painters and engravers” tagjául választotta, mely kitüntetésben még csak két német művész részesült eddig, dán, olasz, orosz, francia és amerikai lapok mutatták be munkáinak reprodukcióit és az elismerésnek eme sokhangú orkeszterébe beleilleszkedett a „Magyar Zsidó Almanach” és a Mult és Jövő első Struck-száma, amely Struck nevét egyszerre magyar földön is ismertté tette.

Amikor tehát a Mult és Jövő Struck-kiállításával kapcsolatban a művész munkáinak újabb sorozatát mutatjuk be olvasóinknak, nem akarunk ebből az alkalomból újra esztétikai fejtegetésekre bocsátkozni, hanem bemutatjuk Struckot, az embert, a zsidót, ezt az érdekes egyéniséget, amelynek analízise oly súlyos problémát nyújt a modern pszichológusnak.

Körülbelül tíz évvel ezelőtt ismerkedtem meg Hermann Struckkal Berlinben. Én mint diák kóboroltam akkor a világvárosban, ahová egyenesen Belzből, a nagy galíciai csodarabbi székhelyéből toppantam be. Belzből egyhuzamban Berlinbe! Maga a gondolat abszolút ellentétével szinte kápráztatta az agyamat. Akkoriban rajongtam az ilyen ellentétekért. Egyik végletből a másikba! Az egyik szombatot a kis piszkos galíciai fészekben töltöttem, ahol 5000 szegény zsidó él abból az idegenforgalomból, amelyet a csodarabbi misztikus varázsa idéz elő; a másik szombaton pedig már ott sétáltam a német metropolis zajos palotasorai között, ahol legalább 5000 olyan zsidó él, akiknek egyenkint több a vagyonuk, mint az 5000 belzi zsidónak együttvéve. Az egyik szombaton ott ültem a csodarabbi asztalánál és hallgattam tüzes fejtegetéseit arról, hogy a zsidóságnak meg kell maradnia teljes izoláltságában, egyedül a Tórával, távol minden világi kultúrától, mert különben megsemmisül a népek között; a másik szombaton pedig ott jártam Mendelssohn városában, ahol a teljes asszimiláció a zsidó istentiszteletet is német istentiszteletté formálta át, sőt ahol a zsidók egy része már a szombatot is vasárnapra tette át, amikor férfiak és nők vegyest fedetlen fővel imádkoznak a német imakönyvből és olvasnak hetenként egy-egy mondatot a Tórából.

És ebben a káprázatos ellentétben Struck személye volt az, ami némi harmoniához tudott visszavezetni. Hermann Struck körülbelül 25 éves fiatal kapacitás volt akkor, egy új irány megtestesítője a grafikában és az ifjú zsidó generációnak művészi ideálja. Egy elismert művész, akit

már állami díjjal is kitüntettek, akinek az előkelő „Zeitschrift für bildende Kunst” már hasábkot szentelt, aki tanulmányokat végzett Franciaország, Belgium, Olaszország, Hollandia, Svájc, Angolország, Egyiptom és Palesztina legszebb tájékain, egy művész, akitől a berlini múzeum is sokat vásárolt már és mégis egyáltalában nem igyekszik a zsidóságot takargatni, leplezgetni. Sőt ellenkezőleg ő maga szigorú orthodox életmódot folytat, minden munkájára pedig odaülleszt. hiteles szignumként héber nevének, Chajim Aron ben Dávid, kezdőbetűit חַיִּים אֲרוֹן בֶּן דָּוִד és a sokat gúnyolt „mogen-dovid”-ot. De nemcsak ilyen külsőségekkel mer Struck zsidó lenni, hanem művészetének lényegével is. Zsidó (palesztinai) tájakat, zsidó rítusokat, zsidó típusokat, zsidó fejeket, sőt galíciai zsidó fejeket ábrázol annyi szeretettel és melegséggel, annyi finomsággal és érzéssel, hogy mondhatjuk, művészi

H Struck: Ahasvérus. Hermann Struck: Ahasvér. (Olajfestmény.)
(A berlini Photographische Gesellschaft jogosítványával.)

Hermann Struck: Tanulmány.

H. Struck: Étude.

glóriát fon a zsidó gólusz áldozatainak homloka köré. Az állami képtár pedig épp ezeket a képeket igyekszik elsősorban megszerezni, minthogy itt nyilatkoznak meg legszebben Struck egyéniségének érdekes sajátosságai. Hermann Struck tehát érthetően a zsidó reneszánsz jegyében serdülő zsidó ifjúságnak bálványozott alakja lett, akihez szinte olyan tisztelettel és rajongással zárandokoltak mint a belzi hívők a csodarabbihoz.

Struck műtermének előszobája is épp úgy tele volt hívőkkel, mint a belzi csodarabbie. Sokan, mint jó magam is, csak meg akartak ismerkedni a mesterrel, de legtöbbször volt valami kérése, belzi nyelven: „bakosó“-ja is. Egy fiatal orosz zsidó művész beajánlást kér. És Struck ellátja ajánlatokkal. Egy ősz galíciai zsidó lehajtja a művész előtt érdekes bozontos fejét és kérdi: „Könnten Sie nicht meinen Kopf brauchen?“ És Struck szeretettől csillogó szemekkel néz végig az öreg zsidón, akinek fejével nemsokára a művész egyik képén fogunk találkozni. Egy héberül beszélő orosz diákkisasszony leckéket kér a mestertől. És Struck mindjárt telefonál egy ismerős családhoz, ahol éppen házitantitót keresnek. Egy fiatalember „meghívó“-korrekturát hoz és Struck belekorrigálja a címét

annak az előadásnak, amelyet a „Mizrachi“ szervekedő gyűlésén tartani fog. Egyik a másiknak adja át a kilincset és Struck úgy áll műtermének finom rezgésű rézkarcai között, mint aki nemcsak a rádiózásnak nagy művésze, hanem a filantrópiának is.

Struck nemcsak művészetével, hanem mint ember is egészen zsidó. Mint művész feltárja előttünk az egyszerű zsidó lelkek vibráló mélységeit, a zsidó rítusok szépségeinek poézisét, megszeretteti velünk azokat a ráncokat, amiket a szenvedés az ő fiatal és öreg zsidóinak homlokába vésett; mint ember pedig résztvesz minden munkában, amely ezeknek a ráncoknak az elsímítására törekszik és minden munkában, amely a zsidó élet szépségének fokozására irányul. A cionista mozgalomnak kezdettől fogva egyik legagilisabb harcosa. Sőt Struck a cionista mozgalomban a konzervatív zsidóság eszméiért küzd. És ezt a felfogást nemcsak ifjúkori nevelése, a rabbi pályára való készülése plántálta a lelkébe, hanem az az érett meggyőződése is, hogy a zsidóság fennmaradását csakis a tradicionális vallásos élet biztosíthatja. És ebben a pontban a modern berlini művész teljesen megegyezik a belzi csodarabbival. Csakhogy a belzi csodarabb konzervatívsága ab ovo kizár minden világi kultúrelemet, míg Struck nemcsak a Tórában és a Talmudban jártas, hanem egyszersmind a leg európaiabb műveltségű művészek egyike.

Struck kész műtörténész, a „Die Kunst des Radierens“ című alapvető könyve, amelyről Alfred

H. Struck: Juif de New-York.

Hermann Struck: Newyorki zsidó.

Kerr olyan elragadtatással ír, nemcsak mint a rézkarc technikájának nagymesterét mutatja be szerzőjét, hanem tanúságot tesz Strucknak nagy műörténeti tudásáról is, amiről egyébként szét-szórta megjelent egyéb tanulmányai is tanuskodnak. Struck nemcsak művész, hanem gondolkodó is.

És milyen érdekes gondolatok fűzésére ad anyagot ha egymásután olvassuk egyik tanulmányát a rézkarcolás művészetéről és egyik kongresszusi előadását arról, hogy a cionista kolóniákon jobban kellene ügyelnie zsidó rítusok szentségére. Vagy ha egymásután szemléljük Struck rézkarcait Nietzscheről és Wilderől és a két öreg galíciai zsidóról. A művészt természetesen egyformán érdekelték.

Hermann Struck igazi német kultúr-orthodox, aki hűségesen viseli tradicionális felfogásának minden konzekvenciáját.

Mikor a Magyar Zsidó Almanach megindítása-kor Struckhoz fordultam munkái reprodukciójának átengedéseért, első kikötése az volt, hogy csak úgy lehet az Almanach munkatársa, ha előre kötelezőleg kijelentem, hogy a könyvben semmi sem lesz, ami a tradicionális zsidóságot sérthetné. Amikor pedig legutóbb értesítettem, hogy a rézkarc-ról szóló előadásának idejét február 7-ikére, szombat este 5 órára tűztük ki, kijelentette, hogy ilyen korán nem tarthat szombat este előadást, mert háromnegyed ötkor akkor még szombat van és ő nem akar alkalmat adni arra, hogy esetleg valaki, aki kocsin vagy villamoson jön az előadáshoz, ömiatta megszegje a szombatot. Egy bankett-tervre vonatkozólag pedig megjegyzi, hogy ő, minthogy csak szigorúan rituális helyen étkezik, sem nyilvános, sem privát meghívást nem fogad el.

Hermann Struck: Öreg galíciai zsidó. H. Struck: Vieux Juif Galicien.

H. Struck: Juif de New-York en prière. H. Struck: Newyorki imádkozó zsidó.

Hermann Struck aszkéta természet. Ezt nemcsak munkái bizonyítják, amelyekben alig találunk egyetlen vidám, vagy legalább derűs vonást, hanem egész élete is bizonyos aszkézis jegyében folyik. Gazdag német családból származik, aki kora ifjúságától fogva függetlenül élhetett volna élvezeteinek. Alig 20 éves korában már szárnyra kapta a hír és míg ő maga kereste az alkalmat, hogy a híresebb zsidó tudósok, írók és művészek portréit rézbe metszhesse, a legelőkelőbb német és külföldi körökből keresték fel őt portré-ajánlatokkal, ami nemcsak pozíciót, hanem jómódot is biztosít neki. És mégis minden bohémséget és könnyelműséget kerülve a legszigorúbb aszkézisben tölti legényéletét, teljesen felolvadva a munkában, amely nála dualisztikus jellegű: művészi alkotás és zsidó közmunka. Alig van művész, aki ilyen fiatal korban már annyit dolgozott volna, mint Struck. És amellet Struck nemcsak fest, rajzol és radiroz, hanem ír és szónokol is. Struck kiváló német szónok és most, hogy híre ment, hogy Budapestre jön, az útközben levő ausztriai városok zsidó egyesületei felkérték, hogy előadásokat tartson nekik. Struck útja Budapestre tehát egyszersmind szónoki turné is lesz. És itt Budapesten is nemcsak a „Die Kunst des Radiorens“ általános művészi témájáról fog előadást

tartani, hanem a budapesti „Mizrachí“-szervezet kérésére a vallási cionizmusról is.

Struck élete folytonos lázas, szenvedélyes munka. Mintha lelkének valami fel-felbukkanó rejtett melankóliáját akarná örökös munka lázába temetni, azt a melankóliát, amely ott lebeg akár keleti, akár havas tájékainak finoman rezgő levegőjében és ott rejtőzik az ő szomorú szemű zsidó és nem zsidó alakjainak homlokbarázdái között. Legutóbb különböző művészmegbízások kétszer egymásután Amerikába hívták. És Struck lelkét az újvilágban is nem az ezerszínű új élet mozgalmassága ragadta meg, hanem az éjszaka képei, amikor a világ lecsendesül Amerikában is, a magányosan, üresen álló hajók és az elhagyatott vizek és hidak. És Struck magtalálta Amerikában is a maga új orosz zsidó típusait, akiket már az újvilág kohója oly sajátságosan magába olvasztott, a didergő házalót, a mereven magába bámuló perecest, a merev vonalakba görnyedő utcai cipőtisztítót, a még jámboran imádkozó hívőt és mindazokat, akik talán valamikor merészen szárnyaló tervekkel jöttek a tröszt- és dollárkirályok lélekölő hazájába. És az a szomorúság, amely mindnyájuk szemében rezeg, mintha közeli rokonságban volna azzal a melankóliával, amely Struck lelkében talán ősi örökség, egy örök alkotásra hajszó titkos erő, amelyből a művészetnek és a zsidóságnak annyi áldás fakad.

SZÉKELY BÉLA: ESTELI IMA.

amás estefelé érkezett meg. Az álmában nem várta senki. De ő akarta így. A nagyváros kikoptatta, csúnyán megéheztette és most, hogy nagynehezen hazajutott, nem akarta, hogy felkészülve várják. A kis utcán lopódzott be a szülői házba. Édes anyja valami kis házidolgot végzett, mikor belépett az alacsony ajtón. Pár percig nem tudott szabadulni a viszontlátás mindent elnyomó boldogságától. De azután csöndesen lecsillapodott. Lassanként innen-onnan is előkerültek a rokonok, akik hamar megtudták érkezésének hírét. Ott ült a nagy fekete bördíványon, melynek hideg sarkába gyermekkorában gyakran húzódott meg, hogy kisírja magát, ha megverték. Most is úgy szorongott benne valami. Mintha megverték volna. Igen, minden tagjában ott érezte a nagy város verését, lábában sajgottak az utak, szeme nyílt a még mindig maga előtt látott utcák fényétől.

Az öreg, szelid, békességes szavú emberek körülállották, körülülték. Mindegyik szeretettel olvasott Tamás fáradt arcából. Mintha mindenki a fáradt vonások útjából akarta volna megtudni, hogy hol járt, merre, a hazulról elszakadt rokon. És érezte, hogy ezek itt mind, e jóságos emberek azt várják tőle, hogy beszéljen, hogy elmondja

Hermann Struck : Tájkép.

H. Struck : Paysage.

nekik sorsának, ke-
nyérkeresésének apró-
ságait. De nem tudott
beszélni. Valami fojto-
gatta. Úgy érezte, hogy
szorongatják, gyötrik
kíváncsiságukkal. Az
egyik öreg, jámbor is-
tenes békességes szóval
megkérdezte tőle:

— Látod, fiam, a
város komisz, rontó,
pogányok laknak ott,
hitetlenek, kik nem
tartják a vallási sza-
bályokat. Mond, szok-
tál-e imádkozni? Fel-
rakod-e magadra reg-
gel a tfilimet, hor-
dasz-e ciciszt?

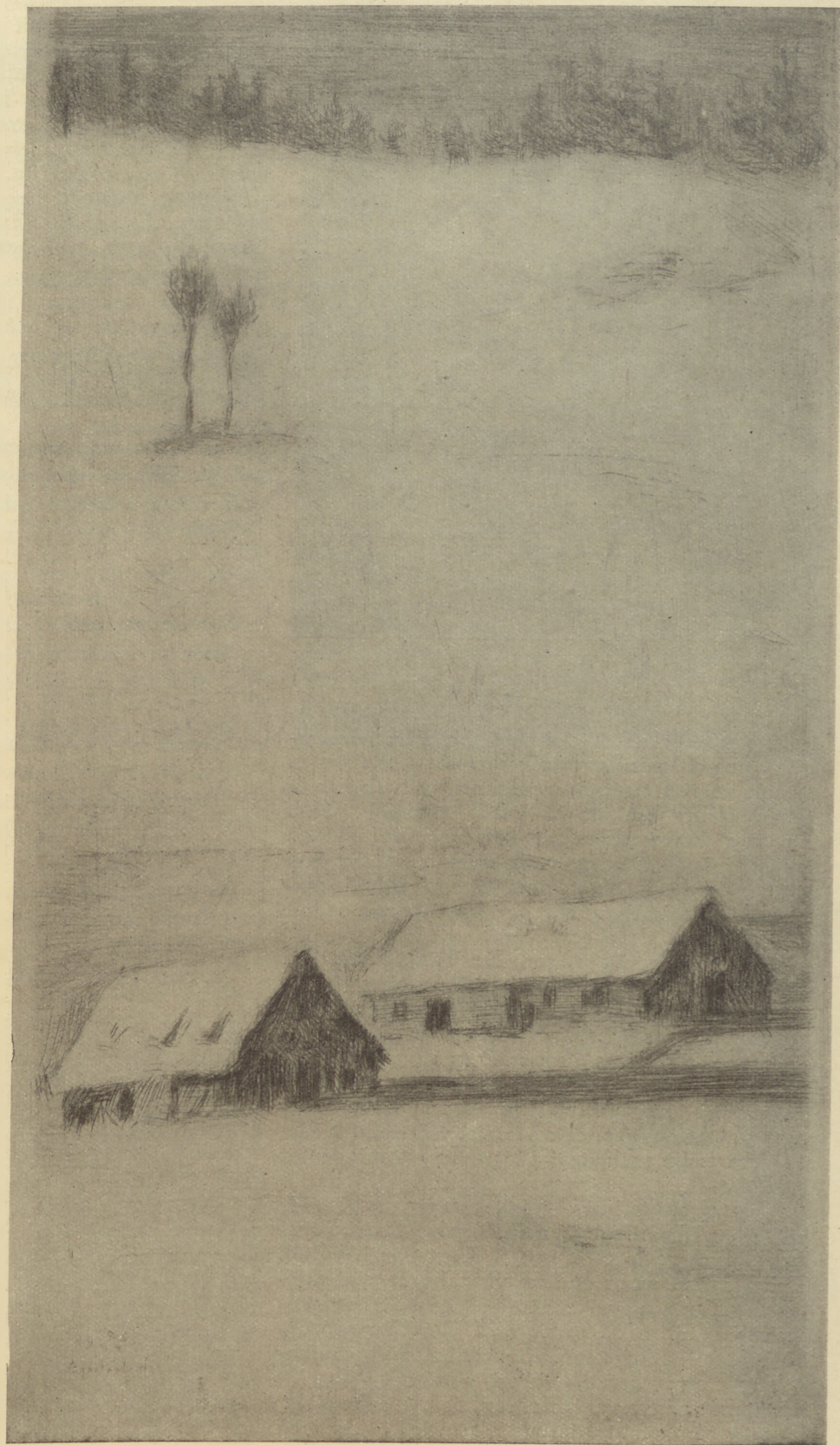
Tompán és keserű
szájjal hangzott a vá-
lasz:

— Nem.

A rokonság elhall-
gatott. Különös, kis
falvak híthű zsidóinak
szomorúsága csillant fel
a szemekben. Többet
nem is kérdeztek. Az-
után csendes, szinte
szemrehányóköszönés-
sel távoztak.

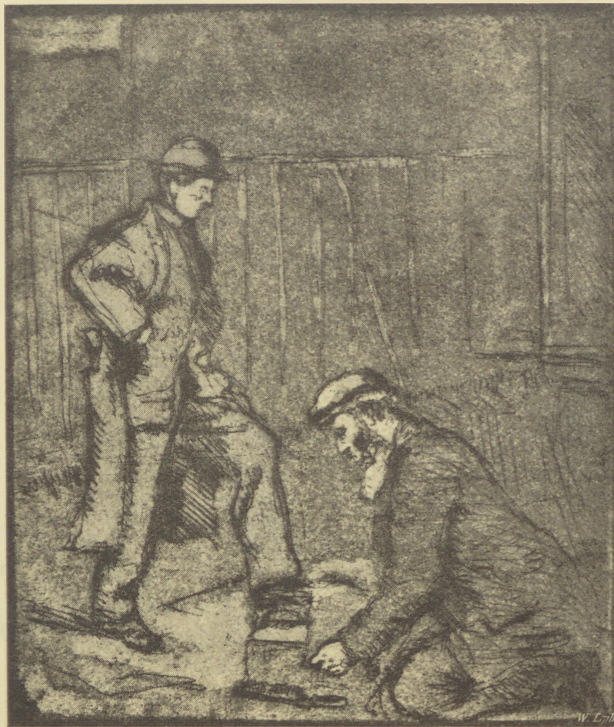
Tamás egyedül ma-
radt az anyjával. Va-
csoaráztak. Szótlanul,
szomorúan. Nem tudni
hogyan, de a hazaér-
kezés feletti nagy öröm
elmúlt. Mindkettőjü-
kön látszott, hogy sok
kérdezni valójuk volna
egymástól, de mind-
kettő attól félt, hogy
magának éstalan a má-
siknak fájdalmat okoz.
Csak ettek, ettek szót-
lanul.

Végignézett a szoba
bútorain Tamás. Az
ágy felett egy bekere-
tezett irás apja halá-
lának fordulóját, a jahr-
ceitokat mutatja. Né-
hány fénykép a falon.
Öreg, istenes zsidók.
Innen, ezek közül ke-
rült kihitелenségbe, ke-
serűségbe, csalódásba.
És most hitetlenül és

H. Struck : Paysage

Hermann Struck : Tájkép.

Hermann Struck:
Newyorki cipőtisztító. (Vázlat.)

H. Struck:
Cireur de bottes à New-York.

kopott lélekkel kerül vissza e falak közé, e szobába, melyet „mezüze” őriz minden rossztól. Híttelen és sok komisz érzéssel megrakott volt Tamás és mégis könny szökött ki fáradt szempillái alól. Az öreg karosszékben az édesanyja is csendes, öreges sirással sirt. Így ültek némán, szomorúan, mint akik érzik, hogy messzi, nagy világba szakadtak egymástól és még egy közösen elmondott ima sincs, mi összehozza őket.

Lefekvésre került a sor. De Tamás nem bírt még ágyba menni. Valami csalódás szorongatta és gyötörte. Megverten és mindennel leszámoltan került haza, fáradt volt és mitsem akaró. S ime, elébe került néhány öreg zsidó és kikezdett szívét megütik egy rég kiszakított érzéssel, a hittel. És ez az ütés nagyon fájt Tamásnak. Fájt, hogy nem tud belenyugodni az imákba és rontott életét nem tudja szelídíteni a hit, amely itt mindenkit megtölt.

Most gyötörte meg először, hogy neki még hite sincs. Komiszul és nem törődve elhagyta valahol, mint a levetett ruhát. Kiszökött hazulról. Talán a régi város emléke visszahozza régi valójához? Talán a gyermekkori emlékek felelevenülésével a hit is visszatér?... Örökkoszat bolyonghatott. Rengeteg apró utcát összejárt, amikor a Timár-sorra került, a régi gettó-negyedbe. Itt lakott két nagyapja, már rég halott rokonsága. Itt még sárga folttal jártak a zsidók... Az öreg pap lakása elé került. Az ablakon benézett. Egy hosszú asztal körül néhány öreg, kaftános, páje-

szes zsidó ült. Ilyen volt az én két nagyapám is, érezte nagy-nagy szeretettel Tamás. Benn énekeltek. Az egyhangú, fájdalmas dallam el elkapva szűrődött ki az utcára. Tamás fáradt lelke szomjasan itta ezt az egyszerű zenét, ezt az imádkozó, elnyújtott éneklést, mely mégis megnyugtatta és valahogy megvigasztalta....

Ejfélfelé térhetett haza. A nagy bőrdíványra ágyltak. Lefeküdt. És álmában szeliden és békeességet szórva ragyogott lelkén a nagyapák letepett sárga foltja.

TURÓCZI JÓZSEF: ÚJÉV ÉJTSZAKÁJÁN.

Lásd, van nagyobb magány, halálosabb bú,
Úgy állsz ki most a végtelenbe vágyva
S versed nehéz, minthogyha bénahangú,
Mély kürt remegné át az éjtszakába.

Úgy hoztad el magaddal kincses árván,
Szomorúan lendülő fantáziádat:
Most az is cserbe hágy, az őszbe fárad
S meredtté hidegül, mint régi márvány.

Szavad elfojthatod, hogy meg ne hallják.
Egy arc hajolna rád most: hogy becénéd
Szegény kezeddél, minden egy vonalját,
S szemét, mely éji könnyektől nehéz még...

Hol vannak vágyaid, mik messze vonzanának,
Aranyló ősz tavához! este lomha
Jajszóval hullsz halálos unalomba:
Itt minden éj kietlen s torz a bánat.

H. Struck: Juif dormant.

Hermann Struck: Alvó zsidó.

DR. KECSKEMÉTI ÁRMIN: ZSIDÓ SZELLEM ÉS EGYHÁZI SZERVEZET.

alahányszor a zsidó vallásos szellem történetére gondolok, a régi görög bölcsnek, Heraklitosznak világelmélete jut eszembe: πάντα ῥεῖ, hogy a mindenség „cseppfolyós” állapotban; a létezés formái átfolynak egymásba, örök változás, semmi végleges kialakultság.

Ez a zsidó vallási gondolkozás és vallásgyakorlat jellege: πάντα ῥεῖ, szüntelen mozgásban. Nem tűr megkötöttséget, szabályozást; szűk minden dogmatika, kódex, mert ez megállítaná útjában. Nem szorítható keretek közé, hanem tovább „folyik” szakadatlan fejlődésben: a zsidó szellem a szabadság princípiuma. Ez a szellem faji jellemvonás. A zsidóság lelke a legszélsőbb individualizmus. Ezért nem volt államalkotó; nem is lett egyház, mert nem fog rajta uniformizálás. Itt is, ott is forradalmi erő: nem akar beolvadni egy általános elvbe, hanem mindig külön hűz, centrifugális működésben, az egyéninek érvényesítéseért. Az egyéniség uralma: ósízraeli szellem. Ennek a szellemnek igen jellemző, hatalmas terméke a próféta és a talmud. Amaz — mondhatnók — az etikai, emez a szellemi individualizmus. Ott az egyén megdicsőítése az erkölcsi törvényességben, emitt a vélemény szabadságban. A talmud az egyéniségnek valami legitím anarkiája. Rányomta bélyegét a további fejlődésre, a tekintélyellenességben, meg az egyéni gondolkozás jogának, a szabad mozgás igényeinek hangoztatásában. Se szeri, se száma döntvénynek, kommentárnak, törvénykönyvnek, de se törvénytudó, se vallásbölcsész nem formálhatja az életet a maga rendszerének a képére: a zsidó vallásos szellemet nem lehet tartóba foglalni: „cseppfolyós” állapotban; semmi véglegesség, megörögzítés. A zsidónak hagyományádata is egészen szubjektív; mindegyik más hangulatot és felfogást visz bele:

Hermann Struck:
Newyorki perces.

H. Struck:
Marchand de gâteaux à New-York.

H. Struck: Fin de sabbat. Hermann Struck: Búcsú a szombattól. (Havdalah.)

ahány zsidó, annyiféle zsidóság. A szentírás szavát, „Nemde olyan az én ígém — szól az Úr —, mint a tűz s mint a kalapács, mely szétzúzza a sziklát”, úgy magyarázza a midras, hogy amint a kalapács ütése számos szikra pattan, úgy mindegyik parancs hetvenféle nyelven hangzott a Színájón. A „hetven nyelv” misztériuma történeti valóság: a zsidó szellem csodás fejlődőképessége. A vallás nem merevült mozdulatlanúságba, kódexekbe, hanem „hetven nyelven” szólt; minden kor a maga nyelvét ismerte fel benne, a maga szellemi és erkölcsi tartalmát. Szikrák röppentek szét Izrael lelkében a tóra szavától, a vallásos eszmék, felfogások összezapásából. A szikrát szóró tűzkő, a hetven nyelvű kinyilatkoztatás: a zsidó szellem nyughatatlanúsága, erjedése, forrongása. A zsidó szellem a vallástörténetnek perpetuum mobileje. A zsidóság nem lett egyház, mert ez a mozdulatlanúság elve, Izrael pedig a szüntelen átalakulás, a szikrát szóró szellemi harc, a kritikai elemzés, mely új meg új világításban mutatja a vallást. Az a pöröly a zsidó szellem vallástörténeti szerszáma: vallásunk eszmei és törvényanyaga sohasem került el a megvitatást, az ellenőrzést.

Innen a formák és eszmék folytonos változása: állandóság sehol. Az isteni szó kalapácsa, amint

a zsidó szellem követ szikráztatja, a vallásos gondolatnak új meg új színekben csillogása: a zsidóságnak kultúrtörténeti megújódása, örök ifjúsága. Hetvenféle nyelven szól a zsidó szellem; nem is korszakok, országok, községek, hanem szinte az egyének szerint különböző a beszéde. Aki látja Izrael gyülekezetét — olvassuk a talmudban —, ezt az áldást mondja: „Dicsértessék a rejtelmek Ura, aki olyannak teremté ezt a népet, hogy egyik gyermekének felfogása nem hasonlít a másikéhoz. Izrael élete a vallási individualizmus, hódolat is, meg kritika. A zsidó a tanoknak és szabványoknak nem leltári őre, hanem eklektikusa; keresi az énjével való összhangzásukat. Hiven, szeretettel vállalja őket, ki többet, ki kevesebbet, de valamennyit — senki. Sok szó esett róla, hogy a Sulchan Áruch-alapot említse-e ajdm a szervezeti szabályzat, vagy ne. Mindegy! Ha mellőzi, bizonyára nem a vallási reformot akarja azon a házagon becsempészni; ha meg beiktatja, nem állít vele tilalomfát a fejlődésnek. Mert hiába: πάντα ῥεῖ, Izrael vallási világa, kultuszformái „folyékony“ állapotban. Így volt a Sulchan Áruch előtt, meg utána is: nincs befejezettség. A községek

élete a S. A. óta is telve vallási vitával. Kehilla-viszályok torzképében az örök fejlődés akarata, vergődése. Nem a műveletlenség és durvaság hőködésére gondolok, hanem a konzervatív és haladó erők becsületes mérkőzésére, mely végigvonul közösségeink életén. Nem változtat rajta a kodifikálás, mert a zsidó faj — ez üdve is, meg átka — az egyéniség elve. A zsidó szellem az örök átalakulás, alkalmazkodás természeti törvénye.

MOLNÁR ERNŐ: EGY ÖRÖK BETEG.

Egemen egy bús csillag gyakran felragyog és sápadtan fényli: a lemondás vagyok.

S úgy bánt ekkor, ha hallok zenés, víg szókat; s úgy irigyelem a mulatozókat.

S úgy érzem magam, mint egy örök beteg, ki irigyeli az egészségeseket.

Hermann Struck: Velencei részlet.

H. Struck: Détaille de Venise.

DR. MOLNÁR ERNŐ: HARC A HÉBER NYELVÉRT.

Hilfsverein der deutschen Juden, mely a francia Alliance Israelite Universelle-hez hasonlóan, iskolák alapításával és fenntartásával járul a zsidók kulturális színvonalának emeléséhez Palesztinában, újabban a zsidóság belső mivolta ellen nem várt támadást követett el. A kaifai héber technikum ügyéről van szó. A nagy gazdasági lendület következtében, mely Palesztinában most indulóban van, technikusokban hiány mutatkozik. Ez az állapot tette szükségessé egy héber technikum felállításának tervét, a Hilfsverein égisze alatt. A technikum alapításához szükséges tőkét aláírás útján az amerikai, orosz és egyéb zsidóság biztosította. Midőn a tanítási nyelv megállapításáról volt szó, mindenki természetesen a héber nyelv alkalmazására gondolt. Annál is inkább, mert a zsidó elemi és középiskolák tannyelve Palesztinában amúgy is a héber, tehát míg egyrészt szó sem lehet ama ellenvetésről, hogy a jelentkező hallgatók a héber nyelvet nem fogják majd bírni, másrészt — éppen ellenkezőleg — a héber nyelvet beszélő hallgatóság épp eme alsó- és középfokú iskolák héber tannyelve következtében biztosítva volt. S a Hilfsverein, amelyé kuratorium többsége mégis nem a héber, hanem a német nyelvnek tanítási nyelvvül való kimondását erőszakolta keresztül.

A Hilfsverein a maga igazának védelmére egyetlen valamirevaló okot sem tud felhozni. Nem mondhatja a Hilfsverein, hogy végzett hallgatóinak biztosítani akarja a német tannyelvvél az Európában való alkalmaztatás lehetőségét, mert Európa önmagának elegendő számú technikust nevel. Azt sem mondhatja a Hilfsverein, hogy a német tannyelvvél a nem zsidó hallgatók felvételét is lehetővé akarja tenni, mert először is a héber tannyelvű technikum felállítása részleges betetőzése a héber kultúroktatásnak Palesztinában az alsó- és középfokú iskolák után, másodsor pedig az a csekélyszámú nem zsidó, főképp arab hallgatóság, melyre kilátás van, nem indokolja a héber kultúrideálnak sutbavetését és a minden áron való germanizálást.

A Hilfsvereinnek csak egy politikailag szerfelett gyanús oka lehet eme propositumában: a német érdekek terjesztése, a német érdekkör kiterjesztése. Amivel a zsidóság ügyét hátráltatja, minthogy semmiféle idegen államnak akár kultúr-, akár politikai terjeszkedését nem nézné a török kormány jó szemmel. Itten tehát talán a Hilfsverein olyas eltévelyedéséről van szó, melyet felsőbb német nyomás alatt követ el. És ez a felsőbb nyomás elveszi a Hilfsverein tisztánlátását a zsidó érdekekre nézve. Érthető tehát az izgatottság, harag és felháborodás, mely a Hilfsverein eme terve ellen az egész világ zsidóságában kitör.

H. Struck: Pont des Soupirs (Venise).

Hermann Struck: Sohajok hidja (Venice)

Palesztinában a Hilfsverein iskoláinak tanulói sztrájkba lépnek, áldozatkész férfiak új iskolákat nyitnak, hogy a Hilfsverein bojkottálása teljes és eredményes legyen. És a többi zsidóságnak is nagy igaza van. Mert: a gyűjtés a technikum alapjaira internacionális, főképp angol, amerikai és orosz volt és nem német; akik az eszme érdekében pénzt áldoztak, a héber kultúrideál elérését tartották szemük előtt; s ezt az a körülmény is bizonyítja, hogy a propaganda-bizottság legtevékenyebb tagja a nálunk is ismert cionista Schemarja Lewin volt; s végül, hogy mikor a technikumnak a „Jüdischer Nationalfond“ ingyen telket adományozott, ezt az áldozatot a héber s nem a német kultúra érdekében hozta.

A héber nyelvnek pedig Palesztinában joga van az életre. Két szempontból is. Először is mert ez a zsidóság tradicionális, ősi nyelve Palesztinában. De ez a tétel vonatkozhatnék az ó- és középkori héberre. Tekintetbe kell azonban vennünk azt a körülményt is, hogy az új, a modern, a köznapi héber nyelvet Palesztinában nem a tudatos akarat, az irodalom teremtette meg. Önmagából, napi szükségletből fejlődött a különböző országokból egybeverődött zsidók érintkezési nyelvén. Megérdemli tehát a létjogosultságot és gondozást, mint a héber-szellem csodafájának újkori, pompás kivirágzása.

DR. HAJDU MIKLÓS:
AZ ALAGÚT ZSIDÓJA.¹

Világhirűvé lett egy szentesi zsidófiú. Itthon egy szegény senki, elmegy hazulról, éheznek, nyomorog, tanul, aztán egyszerre a világszenzáció üstököse ráveti fényét és csakhamar a nagytőke legnagyobb szerű erőpróbájának pénzügyi irányítója. A másik zsidó, aki bemutatja nekünk, ezt mondja róla:

— Kezdte mint ócskaruhakereskedő, most az Atlantik Tunel Szindikatus pénzügyi igazgatója, évi kétszáz ezer dollárral.

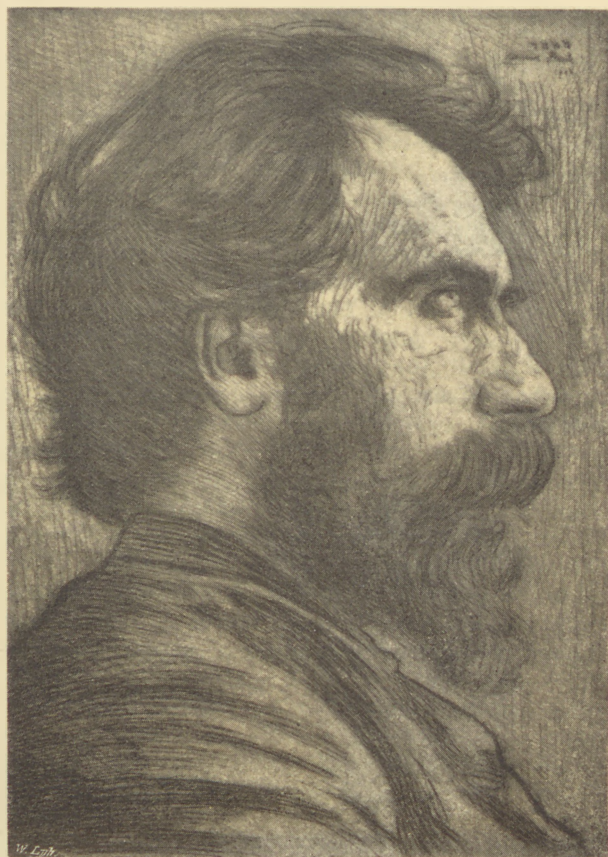
Méltóztatik sejteni: kiről van szó? Az alagút zsidójáról. Az alagutat Amerika és Európa között Kellermann építette meg a maga ritka nagy hirre jutott, mondhatnám: felkapott és divatos regényében. És aki a New-Jerseyen kezdődő, a Bermudákon, Spanyolországon és a biszkajai partokon átvonuló tengeralatti tárna minden technikai és finansziális akadályával számolt, vajjon merő véletlenségből talált-e a maga pénzügyi és tőzsdei világcsodájának lebonyolítása során egy szentesi zsidóra?

¹ (Az OMIKE január 7-iki estéjén tartott szabad-előadásom gyorsírói feljegyzése).

Hermann Struck: Wilde Oszkár.

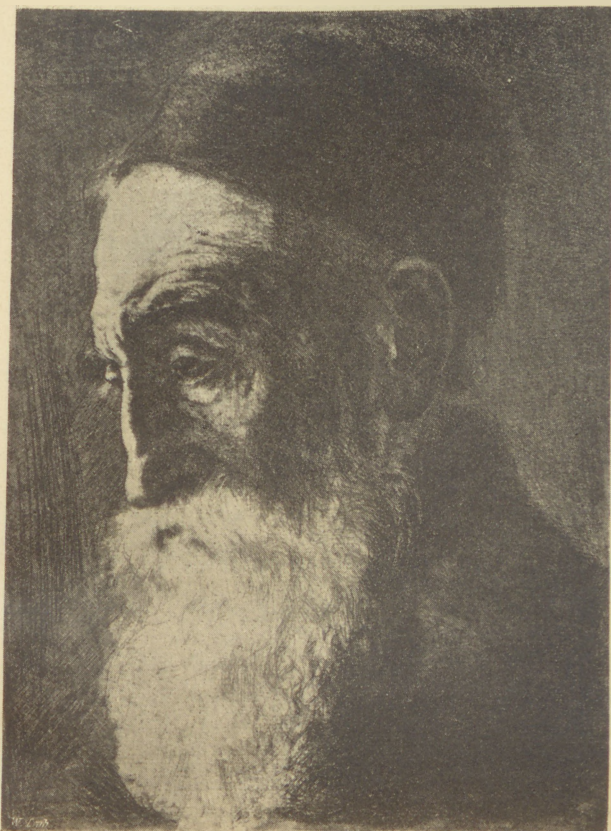
H. Struck: Oscar Wilde.

H. Struck:
Ruben Brainin écrivain hébreu.

Hermann Struck:
Ruben Brainin héber író.

Hogy miként végezte vállalt feladatát az alagút zsidója, ez közelebbről érint bennünket. Hiszen izgató a kép és bennünket föltétlenül érdekel: mit vár a világkultúra — legfantasztikusabb közlekedési csodájának megalkotásában — a Szentestről elindult zsidó fiútól? Be kell hát pillantanunk a gigászi munkába. Őt világrész érző idegeit korbácsolja fel a fűrőgépek pokoli zakatolása, kalapácsok és pörölyök szikrázása, százezer munkás véres verejtékhullása, robbanás, dübörgés, soha nem hallott szimfoniája mellett. Az Allanéfele fűrők, amelyek a tenger alatt utat vágtak Amerika és a vén Európa között, fülhasogató csikorgatással indultak meg; a hegy sikoltott, mint ezernyi gyermek halálra rémült kórusa, kacagott, mint egy sereg örült, örjögött, mint egy egész kórházra való lázbeteg és mennydörgött, mint a nagy víz-esések mennydörgése. A tüzesen forró tárnákból soha nem hallott borzalmas hangok és roppanások üvöltöttek elé őt mérföldnyi messzeségig... Áll hát a nagy munka, még nem kész az alagút, de a tárnákon egymásután rohannak a tehervonatok; a világ minden börzéjén az alagút-szindikátus papírai szórják a villámokat: — és én e nagy felfordulás, e pokoli vajadás lázában is csak nézemenézem a szentesi zsidó fiút. Hogy lett ily nagygyá?

Munka és főnök: Hermann Struck

Hermann Struck: Tanulmány.

H. Struck: Étude.

pénzkirályok vezetőjévé? Megérdemelte-e csodás karrierjét és rászolgált-e rettenetes bukására?

* * *

Ismeretes a Kellermann alagútjának páratlan sikere. Nemcsak az elmúlt esztendő legnépszerűbb és legelterjedtebb regénye, de hosszú-hosszú idők óta a legszerencsésebb irodalmi termék abban a tekintetben, ahogy a sikert a könyvkiadók mérik. Mert ha litteráris szempontból Kellermann alul is marad, ha belletrisztikai klasszisa nem is legelső, annyi bizonyos, hogy könyvét szétkapkodta a világ. Aki a kezébe vette ezt a regényt, elolvasta az izgalomnak azzal a mohóságával, mintha ezzel jegyet is váltott volna az Óceán alatt száguldó alagúti expresszvonatra. Százeken és százeken röpültünk fantáziája szárnyán és mindanyunk szeme előtt csinálta a pénzt S. Woolf, a szindikátus igazgatója, hogy a megszámlálhatatlan milliók szárazföldi utat teremtsenek az új- és az ó-világ között.

Hanem az ócskaruhákkal való kezdet, az bizony mese. Maga S. Woolf találta ki. Tizenkét éves koráig — így beszéli el Kellermann — mint Wolfsohn Sámuel tapodta egy magyar fészek sarát,

Szentését, és hagymával táplálkozott. Atyja halott-mosó és sírásó! Tizenhárom éves korában Wolfsohn Samu Budapesre kerül egy bankba. Dolgozik vad energiával, megtanul angolul, franciául, olaszul, spanyolul, oroszul, lengyelül. Bécsbe megy, majd Berlinbe, itt a kínai nyelvre veti magát. Majd Londonba viszi hatalmi vágyódása, innét Shanghaiba kerül. Berlinben csak magyar és zsidó, Londonban már csak angol és ime, Shanghaiban már nem is angol: áttér, katolikus lesz, bár ezt senki sem kéri tőle. Most már pénzt takarít és Amerikába megy. Elszántan löki el neve végső szóttagjait, mint a gyík a farkát, és így nevezi magát: Sam Wolf. Nehogy azonban valakinek az jusson eszébe, hogy ő német, hát még egy o-t szúr a nevébe. Most már S. Woolf a neve; néhány évig rogyásig dolgozik a chicagói pamutbörzén, aztán New-Yorkban terem. Kiszámítottan hátulról, a földgömb mögül jut el oda, ahol aztán vagy on, tekintély és hatalom koronázza meg fékezhetetlen ambícióját. Negyvenkét éves korában Amerika legrettegettebb pénzfejedelme, C. H. Lloyd, veszi maga mellé munkatársául. Ez a Lloyd állítja Woolfot az alagút-szindikátus milliárdjai élére. És Párisból, Londonból, Berlinből, Frankfurtból, Bécsből csak úgy árad a pénz és beleömlik S. Woolf zsebébe, big pocket-jébe. Gazdag, híres, rettegett ember: nagy birodalmak pénzügyminiszterei és tőzsdefeje-delmei udvarolnak neki.

De észre kell vennünk, hogy miközben dollárjai hadtesteket mozgatnak, miközben új világot terem

H. Struck: Ignace Goldziher.

Hermann Struck: Goldziher Ignác.

az Óceán alatt, hatalma és dicsősége delelőjén, van egy titkos fájdalma. Allan, az alagút nagy Allanja, a Tunel tervezője, esze és a technikai csoda vezetője, minden mérnököt, hivatalnokot egyszerűen a nevének szólít, csak őt nevezi Woolf úrnak, Oh, ha Allan egy szép napon megveregetné a vállát és így szólna: „Halló, Woolf, how do you do?” De erre hiába vár. És rájön arra, hogy bizony ő nem szereti, talán gyűlöli is Allant. — No, csak egy milliárd értékű részvény legyen a hátam mögött, majd meglátja Allan, kicsoda az az S. Woolf!

Az alagút építésének hetedik esztendejében aztán bekövetkezik a borzalmak borzalma: fölrobban egy tárna és a katasztrófa irtózatos pánikja harmincezer embert dob ki a föld alól. Ezer és ezer halott, lázadás, forradalom, Allan feleségét és kis leányát megkövezik a munkások. A nagy munka első nagy katasztrófája után Woolf Szentesen vendégeskedik és itt kapja az újabb hírbírdőket. Jönnek egyre-másra a telegrammok, otthagyja Szentest és Budapesten már arról értesül, hogy a pamutringen elvesztette milliárdos csatáját. Beül a párisi expresszbe és ahogy a vonat száguld vele,

Hermann Struck:
Galíciai zsidó.

H. Struck:
Juif de Galicie.

Hermann Struck:
Orosz diák.

H. Struck:
Étudiant de Russie.

Woolf egyik táviratot meneszt a másik után és egyik millióját veszti el a másik után. A nagy katasztrófa évfordulóján pedig San Sebastianban Allantól táviratot kap, hogy személyes jelenléte New-Yorkban okvetlen szükséges. Woolf átkel az Óceánon, de nem is sejti, hogy útjában már két detektív kíséri.

Hermann Struck: Zandvoorti öreg paraszt. H. Struck: Paysan de Zandvoort.

Helyette, New-Yorkban agyonlőtte magát: kitudódott, hogy Woolf elvesztette spekulációin az alagút-szindikátus pénzét. Allan röviden végez Woolffal:

— Ön a budapesti bankokban másfél milliónyi összeget helyezett el Wolfsohn névre, Péterváron egy milliót, a londoni és a belga bankokban kéthárom milliót. Üzleteket csinált a saját számlájára és végre kitorpte a nyakát. Holnap esti hat óráig adok önnek időt. Egy perccel sem később, egy perccel sem előbb, elfogatom önt.

Másnap este hat óra előtt két perccel S. Woolfot a Subway, a földalatti vasút kerekerei morzsolják össze és egy félórával később már egész New-York visszhangzik a rikkancsok izgatott ordításától:

— Extra! Extra!

— Woolf három darabra tépve! Az alagút elnyeli Woolfot!

Mindenki százszor látta autóját a Brodwayen végigszárguldan, ezüstsárkányú kocsiját, amely úgy bűgött, mint valami oceángözös. Mindenki ismerte bozontos bivalykoponyáját. S. Woolf egy része volt New-Yorknak, olyan vagyont kezelt, aminőt senki fiára eddig nem bíztak, és íme, most az öngyilkosok ezrei sorában könyvelik el. Ugyan ki törődik azzal, hogy pár hónap múlva Szentesen egy öreg zsidó fölakasztja magát?

Az építkezés huszonnegyedik évében az alagút elkészült. Kilencezer embert nyelt el az új világ új csodája és Allan vonata, az első alagúti expressz

H. Struck: Étude de Talmud.

Hermann Struck: Talmudstudium.

tizenkét perc késéssel megérkezik Európába. Ezzel a menetrendi jelentéssel végződik a regény, aminek csak egy epizódját vázoltam itt, hölgyeim és uraim, önök előtt, hogy a szentesi zsidó fiú pályáját lássuk, vagy inkább azt: miként állítja be a világhírré vergődött zsidó Kellermann fantazmáinak csataterébe a szentesi zsidót?

* * *

Az életnek megfellebbezhetetlenek a döntései. És nem bocsátkozhatom vitába a teremtésben megnyilvánuló invencióival, hogy ezt vagy azt a fajtát, ilyen vagy olyan valamit és valakit produkál. A bíráló, a ki tárgyilagosság távlatába igyekszik beállítani a maga objektumát, tudja és érzi, hogy az örök rendszerességbe tartozik az abnormitás, a furcsaság, a raritás, a terheltség jelentkezése is. Tudjuk, hogy ami életet a teremtő energia alkothat, ugyanazt ezer változatban kihozhatja a művész ecsettel, vésővel, a színész deklamációjával, az orkeszter a maga végtelen skálájával. Nagy kérdés tehát, hogy meddig terjed a bírálat joga? Van-e például jussom ahhoz, hogy odaálljak az alkotó művész elé és a magam szubjektív meggyőződésem diktandójára kimondjam: uram, itt egy kis elrajzolás van! vagy: ez itt ellenkezik a természet nagy igazságaival, ez meg csak kitalálás,

az életben ennek hiába keressük a párját! A művész, legyen akár író, akár festő, szobrász vagy muzsikos, ugyancsak kurtán-furcsán végezhet velem: — Én az életből merítem az inspirációm, az igazamat érzem és éppen elegendő nekem, hogy én érzem az igazamat!

Méltóztatik látni, hogy nemcsak ismerem, de becsülöm is az alkotóművész hatalmának teljességét és szabadságának korlátlanságát. Azért ki is kapcsolom most annak a megvitatását, amiről a Kellermann regényével kapcsolatban olyan sok szó esett, hogy ez az alagút, amikor a legaprólékosabb műszaki, oceanografiai, földtani, geográfiai és pénzügyi exaktságokkal operál, a valóságban olyan közel jár-e e realitásokhoz? És nem akarom erre a kétségkívül érdekes olvasmányra azt a szigorú bélyeget se rásütni, hogy német csizmában járó műamerikai blöff. Csak éppen kivesszem a dübörgő, zakatoló játékból a magam kis zsidóját. És hozzá lesz néhány szavam, mert úgy érzem, hogy vele, — és rajta át kissé velünk —, egy némely súlyos és bántó igazságtalanságok estek.

Mr. Woolf, talán tetszik emlékezni rá, mint Wolfsohn Samu indult el hazulról, a szegénység szentesi hajlékából. Tizenhárom éves korában! Azt látom, hogy fékezhetetlen ambíciót visz magával. De adott-e valamit neki az útra az édesapja? Az

Hermann Struck: Téli tájkép. I.

H. Struck: Paysage d'hiver. I.

apja, aki pedig — ezt szabad feltételeznem — hívó, jámbor zsidó, hiszen a szentegylet embere. Hát az édesanyja? No, őt egyáltalán nem látjuk, nem hallunk róla semmit. Nyilván meghalt már. A fiú elkerül hazulról, éhez, nyomorog, viaskodik az élettel, tanul és Sanghaiban — senki se kéri rá, senki se követeli tőle — kikeresztelkedik. Gondol-e ebben a pillanatban az apjára? Eszébe jut-e, hogy ha ezt meghallja az apja, akkor meghalt a fia és halottként gyászolja meg a hűtlen gyermekét? Aztán Londonban van, majd kiköt az újvilág nagy kapujában. Beérkezik a beérkezettek közé: a töke kiváltságosai között már jó neve van. Hát az apja? Mindössze annyit hallunk felőle, ezt is csak zárójelként, hogy az öreg abbahagyta a halottmosást. Vagyis azt kell sejtünk, a posta visz néha-néha a fölös dollárokból haza, Szentésre is. Az öreg nyilván büszke is a fiára. Amikor a nagy Woolf otthon jár, egyre azt hajtogatja előtte: csak én láthatnám egyszer azt az Allan urat, az alagút világhírű építőjét! És jó Kellermann, aki sokat hallott és olvasott magyar borról, magyar dáridóról, dehogy feledkeznek meg ilyenkor arról, hogy Mr. Woolf Szentesen három napig tartó vigasságot csap. Ennyi az egész.

És meg ezzel szemben másképp tudom az ilyen Woolfok ritka vizitjének a módját. Hát ezek a

Woolfok, ha Párisban, Londonban vagy New-Yorkban még oly habzsolva habzsolják is az élet, a mámor, a szerelem örömeit, otthon, a kis falujukban bizony egyszerre megtalálják az elkárhozandó vagy elkárhozott lelküket. Derék, jó Kellermannom, akinek furógépek, tárnamérések és részvénykibocsátások területén olyan szabályozott csavarokon perdül a fantáziája, itt aztán alaposat tetszik botlani. Ugyan, ugyan, az öreg Wolfsohn samesz fia Szentésre érve, dehogy is rendeli legelőbb a szállóba a cigányt, dehogy csinál ott mindenekelőtt háromnapos dáridót! Nem, és nem! tisztelt kartársam. Ez a Mr. Woolf ilyenkor legelőbb is úgy érzi, hogy ő a régi Wolfsohn Samu és legelőbb is kimegy a temetőbe — az édesanyja sírjához. Aztán hazamegy és akkorra tele az apja háza népekkel, gazdagokkal, de különösen szegényekkel. Egyiknek is van kérése, a másiknak is egy alázatos instanciája. És nincs az a rideg, számító Mr. Woolf, akinek ilyenkor, otthon, az édesapja házában, az édesapja örömkönnyei láttára, meg ne nyílnék a szíve, meg az erszénye. Sőt tovább megyek. Az ilyen Mr. Woolf — ha a regényíró Sanghaiban rá nem csöppenti a keresztvizet —, még a zsidó templomba is ellátogat. Miért? Mi célból? — kérdezhetné tőlem Kellermann. És ekkor meg kellene neki magyaráznom, hogy nemcsak a chevre-samesz fiának, de talán minden szegényebb falusi zsidó gyereknek legtisztább és legmelegebb gyermekkori élményei a kis, fehérre meszelt templommal kapcsolatosak. A nagyvilágban ez a mi kis szigetünk! Innét sarjadtak örömeink, itt láttuk együtt az öregeket és fiatalokat, ide visznek vissza szívbéli emlékezéseink — oh, ezek a színek, ezek a melódiák, ezek az impresziók bár bágyadtak és hervatagok, de lelkünk legmélyén rejtőzködnek! Hát, mondom, aki hazajön a világ másik végéről, elmegy a kis templomba. Hogyisne? Hiszen nem hallottam, hogy az öreg Wolfsohn tudna a fia hűtlenségéről. Ha pedig tud róla, akkor meg hiányzik a regény egy drámai pontja. Az öreg Wolfsohn még nem lehet az exakt-ságoknak olyan megedzett embere, hogy ilyen lelki rázkódtatások nyomtalanul suhanjanak át rajta. Ha a konfesszionális dolgokkal mit sem törődő alagúti érdekeltség, amely a hit és religió érzéskénti tulajdonságaival nem ér rá foglalkozni, a kikeresztelkedett Mr. Woolfot zsidónak tartja, nos, akkor az apja mi mást lásson benne, mint a zsidó fiút, akit az Isten megsegített az élet útjain? Így van ez, ezért mondom, hogy az ilyen Mr. Woolfok benéznek a zsidó templomba is. Ott megadják neki a nagy tisztességet, a tórához hívják és ilyenkor a gazdag vendég nemes, jó cselekedettel tesz tanúságot arról, hogy fölvitte Isten a sorát. Jön aztán a falusi tanító és büszkén veri a mellét: az én kezem alól került ki, én tanítottam meg számolni! Aztán a rokonok, a közeli és távoliak, hívják ide is, oda is. Röviden: a kisváros igyekszik a lelkét feltánni, örvend, büszkélkedik és tiszt

teleg a maga keresetlen szimplaságában. Így vagy amúgy történik, a program változhat, de az bizonyos, hogy a vizit nem merülhet ki abban, hogy Mr. Woolf hét vármegyére szóló dárídót csap. Nem, ezért, csak ezért, nem kell hazajönnie.

De Kellermann azt mondhatja nekem: ő jobban tudja. Ez a Woolf nem normális szabású ember. Ennek egészen sajátos a morálja, különös a lelke; érzéki, nyers és szenvedélyes passziói tudják csak úgy — ahogy az idegeit a milliárdok haláltáncában féken tartani. Lám, meghal a fiatal felesége, meg se gyászolja, két fiát nevelőintézetbe dugja, aztán hat hét múlva Brooklynban egy szöke svéd leánynak egy kis lakást rendez be, nagyot léleklizik és elkezd munkáját a Tunel-szindikátusban. Amikor aztán a magasságból a mélységbe zuhan, amikor már Allan kimondta fölötte a halálos ítéletet, amikor már csak megszámlálhatlan milliók után megszámlált órái vannak, ugyan mire gondol? Talán az apjára? Talán a gyerekeire? Nem. A soron levő barátnőjéhez hajt, onnét meg egy lebujba és egy magyar leánnyal mulat. Juliskának adja élete utolsó óráit és utolsó bankjegyeit. Tehát semmi ellágyulás, ha csak az nem, hogy kinyitja kis japáni szekrényét és utoljára szemlét tart a hajfürtökön, a szöke, arany és vörös leányhajzatokon, amiket összegyűjtött. Minden fürt-csomón cédula van, dátum, mint valami orvos-ságosüvegen.

* * *

Ez a szentesi finánc-zseni képmása, ahogy Kellermann a világnak prezentálja. A fotografus — úgy olvasom, úgy hallok — maga is zsidó. És még se követelhetem tőle, hogy retusírozza a csunya képet; a világért se mondanám neki, hogy hamisítsa meg az igazságot. Csakhogy miközben rideg és kérlelhetetlen realitást akar adni, ezzel a szinte elszánt tendenciájú eltökéltségével máris meghamisítja az igazságot. Mert jó, elhiszem: ez a Woolf rossz ember; elhiszem, hogy sivár, üreslelkű kal-

Hermann Struck: Télí tájkép. II.

H. Struck: Paysage d'hiver. III.

Hermann Struck: Télí tájkép. III.

már, egyetlen kvalitása a törekvés és a koncepció, de egyebekben alpári gondolkodású, érzékiségben excelláló, lelketlen parvenü. Nem zsidó már, de mindig azt kell hallanom, hogy így-úgy zsidó, gonosz, rossz zsidó. Azonban ezen a ponton mégis észre kellennem a túlzás mértéktelenségét és bizony meg kell állapítanom, hogy rossz zsidónak is rossz a regénynek ez az alakja. Rossz, — és nem mondom, hogy Kellermann a zsidó degeneráltságot akarta megmutatni, nem mondom, hogy faji terheltséget akart a meg nem rettenő, amerikai energiával szemközt állítani. De bizonyos, hogy az ekeket ostromló akarás el nem lankadó, szívós csatájában, amit Allan és vezérkara a munkások ezreivel harcol, a Woolf szerepe a legkevésbé hódítja meg szolidáris és szimpatikus érdeklődésünket. A nagytőke végiggázol embereken, érdekeken, egzisztenciákon, végre kész a nagy mű: az alagúton átrobog az expressz, — de a legcsunyább, a legviisszatartóbb emlékeink sorában nem a kapitalizmus eredendő bűnei vonulnak meg, hanem bizony a Szentesről világgá ment zsidó megtevélése és borzalmas végzete.

Ezen már nem segíthetünk. Az alagút nem a mi apoteózisunk. De nem is ezt reklamáljuk. Ellenben, ha eképpen megvizsgáltuk a nagy hirre jutott regény egy kiemelkedő epizódalakjának a mesebeli pályáját, mi, ennek az epizódmesének a vilá-

H. Struck: Paysage d'hiver. II.

gánál kiadhatjuk Kellermannak a bizonyítványt, hogy a fantazmák látszólagos realitása során nem veti meg az ósdi kellékeket és a romantika bevált recipéje szerint angyalokkal meg ördögökkel dolgozik. Az ördög itt a zsidó. A zsidó, akit bizony nemcsak rosszul ismer, de nem is ismer. Mert arra ugyancsak vigyáz, hogy technikai, tereptani és pénzügyi téren elemi botlásokon rajta ne kaphassuk, de ezzel a szentesi zsidó fiúval vajmi keveset törődik. Valahogy kihalássza a magyar mappáról Szentest, más aztán már nem érdekli. Így jut az öreg Wolfsohn ehhez az igazán ismeretlen foglalkozáshoz: Leichenwäscher und Totengräber. Nem, kedves Kellermann, nálunk ilyen foglalatosság nincs. Magyarázom meg, hogy a zsidónál az elhunytakat a Szent Egyet tagjai gondozzák, a kis városban ők készítik elő utolsó útjára és az öreg Wolfsohn vagy chevra-szolga, vagy sírásó, de nem halottmosó? Aprólékosság ez, nem tartozik a bírálat nagy és egyetemesebb szempontjaiba. Csakhogy sok-sok ilyen semmisnek látszó apróság nemismeréséből, akaratlan meghamisításából alakul ki a túlzásos és elrajzolt kép. Ha akarom, felületesség az okozója ennek, ha akarom szándékosság, de ha nem is ellenséges indulat, mindenesetre a szeretetnek és a meleg-égnek az a hiánya, ami menten szerephez jut, mihelyt zsidó dolgokról van szó.

A szeretet és melegség hiánya! — oh, ez nagy ellenség. Húsunkba és vérünkbe vág ott is, akkor is, amikor nem is akarja a kárunkat. Pedig csak a zsidó etika és morál egyszerű bölcselmét kell ismerni, csak a tradícióink meleg érzéstől, testvéri

indulattól áthatott szépségeit kell becsülni és akkor multnak és jelennek szeretete nem torzíthatja el legépebb értékeinket, ezek között a zsidó lélek kincses kincseit. A Kellermann torzképe ezt az igazságot vetíti elénk. És ezt az igazságot kell észrevennünk különösen akkor, ha az élet nagy országútján tévelygőkkel, megtántorodottakkal és bűnösökkel találkozunk. A testvéri szolidaritásból őket sem tagadjuk ki, hiszen a makulátlanság nem a mi kelléktárunkból való. De ezt az igazságot aztán, hogy multunk ismerése, multunk szeretete nem csak torzképrajzra adhat szűsét, de mellette és körülötte, — ha már rólunk van szó, — ott kell legalább kontúrokból látnunk a zsidó erkölcs eleven energiáit is, — ezt az igazságot még a fantazmák dübörgő világából is épen kell megmen-tenünk nekünk, akik ősi hagyatékunk bölcselmi és etikai nemességének sugározását bizony ott látjuk, és ott is akarjuk látni, a világegyetem nagy csataterén.

FARKAS ALADÁR: AZ ÉLETEM FOLYTATÓJÁNAK.

És akit majd nekem ad a sors
A kis fiút a térdemre veszem,
Végigsímitom barna szőghaját,
Rút kis arcán magam megkeresem.

Most végig szántjuk édes kis fiam,
A barázdákat, mit szántott a gond,
Mit homlokomra fölvérzett a kin,
A sok rossz ember, a sok bolond.

Most végignyáljuk mind a rögöket,
Mit elhullajtott repülő öröm,
És keresgéljük hol maradt ma könny
A tornyosuló sok, rút nagykövön.

És fosztogatjuk mind a sírokat:
Temetetlenül elherdált mesék,
Soha rimbe nem fogott dalok:
Széttépett lelkem ezer ütemét.

Kicsi fiam, felferjük ezt a csendet,
Mit haláljárás az úton hagyott,
Rossz multam hangját lessük mindenütt:
Csend van, a halál erre baktatott.

És beforrasztjuk arany torkomat,
Arany forrássá ami sose vedlett.
Eltorlaszoljuk lelkem ajtaját
S a kigördülő sok hamis keservet.

A barázdákat mind beföldelem.
Most felszakítom lelked ajtaját:
Sikoltva sírj, bömbölve bögi fiam,
Amit sohase tudott az apád!

Mose Enach Levi,
jemeni zsidó jaffai otthonában.

Moïse Enach Levi,
juif de Jemen à Jaffa.

ABÁDI IMRE (JERUZSÁLEM): JEMENI ZSIDÓK KÖZÖTT.

jemeni gettók borzalmas nyomorának ismét 1500 lélek fordított hátát az elmúlt hónapokban. Ezerötszáz lélek várta a szabadulás nagy napját, de bizonyára már nem olyan nehezen, ahogy azt az első ízben Palesztinába áttelepített családok várhatták, akikre váratlanul csapott le a megváltás híhetetlen hire.

A messiási idők megrázó órái voltak azok, mikor a „Jewish Colonisation Association“, a „Jüdischer Kolonisations-Verein“, a „Lemán Cion“ és az „Ezra“ küldöttsége megjelent Jemenben. Az ádeni gettóban egész Jemenből összesereglett a zsidóság szegényes cók-mókjával; a férfiak taliszanban megtfiliben járultak a küldöttség elé, mely könnyes szemekkel állt az ünneplő tömegben; a síroasszonyok földreborulva csókolták a megváltók lábait, meg a ruháik szélét. A sok száz esztendő zsidóálmának egy töredéke volt ez a fogadtatás, melyet egyetlen jelenlevő sem élhetett át könnyek nélkül.

A Vöröstengeren és a Szezei-csatornán keresztül három hajó hozta a jemenieket az ígért földre. Egy részüket a legnagyobb zsidó község, *Petach Tikvah* mellé telepítették, a többiek Jaffában maradtak, ahol az új zsidó város, *Tel-Aviv* és régi zsidónegyed, *Neveh-Zedek* között építették fel primitív deszkaházaikat. Nem hoztak ők Jemenből semmit, csak a rajtuk levő rongyokat, a pajeszt, a piros fezt meg egy epitetont, a „jemeni“ melléknevet, melyet talán még századok múlva is viselni fognak. Mert, ipart eddig nem űztek, kereskedelemmel nem foglalkoztak, középiskolákat nem látogattak, sőt a legelemibb polgári jogoktól is megfosztva, a boldogulás minden lehetőségétől elzárva tengődtek Jemenben és így a szegénységük és elmaradottságuk egyelőre lehetetlenné teszi a nyugati, illetve a palesztinai modern zsidósággal való összeolvadásukat, mely az egyetlen lehetősége volna annak, hogy jemeni származásukat elfeledtessék. Joggal látják itt tehát a jemeni zsidókban a jövő idők mezei munkásságát, melyre a rohamlépésben fejlődő mezőgazdaságnak máris nagy szüksége van Palesztinában. És valóban a szentföldre visszavándorló zsidóságnak egyetlen rétege sincs annyira hivatva erre szerepre, mint a jemeniek. Mert azok a fiatalemberek — legnagyobb részben diákok, tanárok, talmudisták —, akiket a rajongás hozott őseink földre és akik csak lelkesedésből álltak az eke mögé, nem lesznek parasztok soha. Először, mert, igényeik, ha még annyira is lefokozzák azokat, még mindig magasabbak, mint a született földmunkásé, már pedig a zsidó kolonista, aki óriási költséggel és újabb meg újabb befektetéssel vezeti gazdaságát, ezekre a magas igényekre nem lehet tekintettel. (Csak egyetlen emberről, *Vadi-El-Hanin* egyik alapító-

Juif de Jemen à Jaffa.

Jemeni zsidó Jaffában.

járól, az öreg *Halpern* bácsiról tudják eddig, hogy öt-hat frankot fizetett a munkásainak. Igaz, nyolcvanezer rubelt hozott a Szentföldre, de négy esztendőnél még sem bírta tovább, a lelkesedés teljesen tönkretette, úgy hogy kénytelen volt beállni somernak.) Másodszor ezeknek az újdonsült, önkéntes parasztlégyneknek az intelligenciáját az eke meg a kapa nem elégitheti ki; az egész földművesdi csak egy átmeneti állapot náluk, mely többnyire azzal végződik, hogy újra előkeresik a vasalt gallért, befejezik tanulmányaikat vagy jobb foglalkozás után néznek a városokban.

A mezőgazdasági életben tehát fontos szerep és nagy jövő vár a jemeni zsidókra, akik, bár itt is szegények a Szentföldön, de mégis elégedettek, mert nincsenek többé kiszolgáltatva az arabok önkényének, mert békességben és zsidók között élhetnek, akik legalább emberszámba veszik őket. És ez nagy dolog: a kávod, ahogy *Mose Enach Levi* mondta a multkor, midőn meglátogattam.

A szombat csöndje és nyugalma ült a városban. Jóval túl voltunk november közepén és a kertekben rikoltó piros virágok, krizantemumok, rózsák, amilyenek nálunk csak májusban nyitnak, dúsan virágzó mirtus-cserjék, felhőtlen tiszta ég, a tenger ultramarinján szíkrázva tündöklött a fel-

A szombathelyi zsinagóga. (Épült 1880-ban).

La synagogue de Szombathely.

felbukkanó fodroshabok gyöngyrojtja, a sárga akantuszok körül méhek zümmögtek, nesztelen röptű, a napfénytől részeg pillangók csapongtak előttem, sehogyse tudtam hinni a naptárnak. A Nachlat Benjamin villasorában andalogva a Montefiore-utcába fordultam, mely egyenesen kivezet az új jemeni városrészbe. Az apró és egyforma házikók legnagyobb része egészen friss tákolmány, még a fényes drótszőgek sem feketednek meg egészen a gyalulatlan lécekben, melyekkel az oldalréseket elpántolták. Mindjárt a szélső házak egyikénél hangos és jól ismert melódiák fogadnak. Valaki a szidrát olvassa odabent. Megálltam, hallgatóztam. Igen, a szidra. Egy-két lépést tettem még és ott álltam a nyitott ajtó előtt. A házigazda, *Mose Enach Levi* fölpillantott a könyvéből.

— Szlichá, bocsánat — mondtam a kalapomat megemelve.

— Bé-bakasá! Bé-bakasá! Csak tessék, tessék — szól adon Levi barátságosan, mire beléptem a szűk deszkabódéba, mely négy lépés hosszú és három lépés széles lehetett.

— Salom.

— Salom. Bé-bakasá — ismételte a család, miközben a gazda egy sámlíra tette a könyvét. Mert a *Mose Enach Levi* lakásában nincsen asztal, se szék és *Mose Enach* a földön ülve olvasta a Szidrát. Előrenyújtott meztelen lábait egy kissé maga alá húzta, mikor kezet fogott, az asszony pedig felemelkedett és szék hiányában egy kemény párnát kínált, melyet a deszkafal mellé a földre helyezett.

— Ejöttem széjjelnézni egy kicsit jemeni testvéreink között: Hogy' vannak, hogy' élnek Izrael földjén.

— Tov meod — nagyon szép, nagyon helyes — felelt *Mose Enach* mosolyogva és a megtiszteltetéstől boldogan sugárzó szemekkel.

— Szidra? Parsat: Chájé szará — szóltam újra nagy szegénységük nyomasztó és megindító érzéseivel küzdve. Mert amit láttam, a nélkülözésnek, a földhözragadtságnak az a mértéke, mely egy rövid szempillantás alatt föltárlt előttem, arra igazán nem voltam elkészülve. A nincsetlenségnek mily kifejezhetetlenül megdöbbentő látványa egy háromlépcsnyi odúban. Egy zsidóház, melyben nincs egyetlen ágy, melyben nincs bölcso; a sarokban, a földön néhány pokróc, egy-két ronggyal kitémőtt kemény párnával:

ez a közös fekhelyük; az ajtó közelében egy összeütött és csomagolópapírossal letakart láda egy szeszforralóval, két bögrével, meg egy elnyáriadt olcsó, fekete szombati kenyérral: ez a konyhájuk, az éléskamrájuk, a terített asztaluk egyben. A falon két deszkapolc, az egyikén néhány üres üveg, a másikon vastag, régi könyvek.

— Kén, kén, Chájé-Szara — mondja örömmel vegyes meglepődéssel. A jemeniek ugyanis abban a hitben élnek, hogy a nyugati zsidók legnagyobb része elhagyta ősi vallását és a tórát már csak hírből ismeri.

— Hát pereket nem mond? — kérdezem tréfásan.

— Oh, majd a nyáron — feleli szelíd feddéssel.

— Hisz nyár van itt, nézze, milyen szép nyár van.

— Nyár, nyár, de nem az igazi nyár — mondja nevetve és leveszi a polcról a Bölcsek mondásait. Mutatja, hogy megvan, nem kell érte a szomszédba menni. Szeretettel, boldogan simogatja a födelét. Szép, régi példány, Livornóban nyomták. Aztán mutatja a többi könyveket is, közben állandóan héberül beszél, de nagyon sok arámi és délarab kifejezést kever a szavai közé és mondatainak a megértését még azzal is nehezíti, hogy az arab dialektust használja.

— *Széfer torah or* — mondja egy vastag bőrkötésű könyvre mutatva. Régi könyv, szintén livornói kiadás. „*Szeder Zrajim*“, „*Szeder Kima*“, „*Ejn Jiszrael*“, *Misnamagyarázatok. Kivonatok.* Végül pedig egy nagyon régi, primitív nyomású könyvet tett elé, melynek címe, ha jól megjegyeztem, ez: „*Széfer lebus hatechelet*“. Velencében nyomták 1620-ban.

Mennyire szokatlan, visszataszító és lesújtó volt ezt a szerény, szakállas, istenfő, talmudban jártas embert mezitláb látni a könyvespolca alatt! És csak kérdezni lehet, de elképzelni nem, hogy mekkora megaláztatás, mily megvetés lehetett az osztályrésze odalent Jemenben, ha itt, ebben a deszkabódében is boldog és elégedett. Hogyne, mikor ez a ház, ha akármilyen szűk is, ha deszkából van is, őseinek földjén áll és az övé egészen, melyből nem űzheti ki senki. És nem különös, nem figyelemreméltó-e az, hogy ezek a zsidók odalent a legsötétebb nyomor dacára sem züllöttek el? A folytonos üldözés és a legnagyobb elnyomatás alatt is megőrizték a családi élet tisztaságát és ha nem is fejlesztették, de ugyancsak megőrizték és ápolták régi nyelvünket, régi irodalmunkat és hitünket. Hány nemzet merült már el a népek tengerében, hány nemzet szakadt el a hitétől és nyelvétől hasonló körülmények között? (És itt egy külön értekezést kezdhetnék arról, mit jelent az irodalom egy nemzet életében.)

Micsoda mélység, micsoda varázserő rejlik a régi zsidóirodalomban?! Mekkora önfeláldozás, mekkora erő lappang a zsidóverben és lélekben! Létezik-e hatalmasabb dokumentum, van-e még egy külön történelmi tény, mely a zsidó vér erejében való hitünket jobban is megedzené? És ez az a hit, mely cionistává avatja az embert, ez az a hit, mely perspektívát nyit a zsidóság jövőjébe. A zsidóság minden ellensége sejtette, eddig a zsidó vér törhetetlen erejét és sejtí ma is. És bizonyára már azok is sejtették, akik a zsidó államot elpusztították, mert annak a kíméletlenségnek, mely követ követ nem hagyott Jeruzsálemben, nem a gyűlölet és nem a megvetés lehetett a motivuma . . .

Ilyen gondolatokkal hagytam el Mose Enach Levi hajlékát és visszatérve Tel-Awiwba, az Achad Haam-utcában Pniny orosz zsidó íróval találkoztam, aki meghívott a hajfai zsidó műegyetem tanítási nyelvének ügyében tartandó nagygyűlésre.

JELINEK REZSŐ: PÉNTEK ESTE.

Az asztal fölött tárt, kinyújtott karral
Áldást mond anyám halk-ritmikusán
S mintha jönne egy szelíd, néma angyal,
Lágy, titkos nesz a szobán átsuhan.

Harc, küzdelem egy napra elpihent ma,
Ős héber ima a lelkembe rezg,
Megébred benne szent könyvek tartalma,
Míg fonja sötét szálaít az est.

Kéklő, lenge füst száll a gyertya lángból
S mint ifjú ara arcán tiszta fátyol
A szobán a hit áhítata leng.

Anyám arcára nézek szótlan csendbe
És besuhan halk szárnyakon lelkembe
Két szelíd angyal: a béke, a csend.

DR. BERNSTEIN BÉLA: EGY RÉGI HITKÖZSÉG EMLÉKEIBŐL.

Vas megye egyik kies fekvésű mezővárosában, mely a XVIII. században a megye első városa volt, Rohoncon, korán alakították a zsidók hitközséget. És a rohonci hitközség nemcsak egyike a legrégebbeknek hazánkban, de hosszú időn át a legtekintélyesebbek egyike is volt, melynek befolyása kiterjedt az egész Dunántúlra. Három megye, Vas, Zala és Somogy zsidóságának középpontját képezte egész a XIX. század elejéig, úgy hogy messze vidékről odavitték halottaikat örök nyugalomra és odagyülekeztek az őszi ünnepekkor ájtatosságra.

Rohonc hitközségének tekintélye és ereje nem csak tagjai számában és vagyonában rejlett, hanem nagyrészt abban a tényben, hogy a Batthyányak birtokán állott, akik mint hatalmas főurak, megvédték az ő zsidáikat és védőleveleikkel mintegy privilégiummal biztosították zavartalan megélhetésüket. Nagy szó volt ez a XVII. és XVIII. században hazánkban, de még a XIX. század első felében is, mikor a zsidók jogi helyzete teljesen bizonytalan, a törvényen kívül álló volt.

La synagogue de Rohonc.

A rohonci zsinagóga. (Épült 1718-ban.)

Így azután nagyjában szilárd alapokon nyugodott a rohonci hitközség léte és mindjobban fejlődött, egész a XIX. század közepéig, amikor megállott fejlődésében; majd pedig a kiegyezés után következő gazdasági helyzet megváltozása folytán aláhanyatlott és elvesztette egykori nagyságát, tekintélyét.

Az a hitközség, mely 1735-ben nagyságra nézve az országban a hatodik volt, mely a XVIII. század második felében több mint 200 családot számlált kerületével együtt, majd 1848-ban magában Rohonc városában 209 zsidócsaláddal bírt, az lassanként összezsugorodott és ma összesen 60—70 családból álló községet képez.

De ha a viszonyok kérlelhetetlen hatalma el is vette tőle tagjainak nagy részét, nem vehette el

a régi jó idők emlékeit, egykori fényének maradványait.

Temetőjében három század letűnt nemzedéke pihen és az a sok néma kő a mohos sírok felett érdekes beszédet tart nekünk; szól hozzánk az ott nyugovók küzdelmes életéről, közöttük a község hat kiváló rabbijának eredményes működéséről. A hatalmas kőfal nagy területet zár körül, mely három század halottainak birodalmát képezi, melyet a rohonci hitközség kezdettől fogva a legodaadóbb kegyelettel ápolt és tartott fenn. Szerencsének tarthatta, hogy egy helyen kapott olyan területet, mely a századok folyamán, bár ötször szorult kibővítésre, biztosította azt a lélekemelő eredményt, hogy az ősök a késő utódokkal egy temetőben pihenhetnek. Az első olvasható sírkő

1682-ből kelt, de bizonyos, hogy jóval korábban nyílt meg az „az élet háza“, mely 1827-ben lett utoljára nagyobbítva és a megváltozott viszonyok mellett nem igen fog szűkké válni.

Ha azonban a temető csak lassan telik, hisz oda el kell jutni mindenkinek a községből, annál gyorsabban lett túlnagy a templom, mely a régi jó időkben sokkal több ájtatoskodó számára készült, mint amennyi most a hitközség révén beléjuthat.

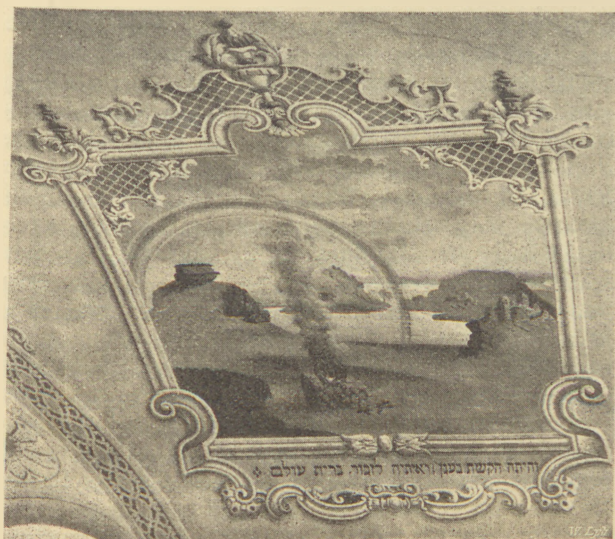
A XVII. század első felében csak kis imaházuk volt a rohonci zsidóknak; annak emléke is fennmaradt; őrzí azt egy frigszekrényfüggöny (פרוכת) az 1649-ik évből, melyet annak idején a község „jámbor asszonyai“ ajánlottak fel Isten tiszteletére. Később egyik Batthyány gróf építtetett nekik zsinagógát, melyet évi bér fejében használtak, míg nem 1707-ben megváltották 500 forinttal.

Ekkor már megnövekedett a hitközség, mely 1687-ben 36 családból állott, kiket az akkor Batthyány Ádám gróf által kiadott védőlevelével névleg is felsorol. A grófi védelem, melyért ugyan jól megfizettek, kivánatosá tette a környéken lakó zsidók számára a rohonci hitközséghez való

A rohonci zsinagóga belseje.

Interieur de la synagogue à Rohonc.

Régi freskó a rohonci zsinagógában.
A vízözön után.

Fresque dans la synagogue
à Rohonc. „Après la deluge.”

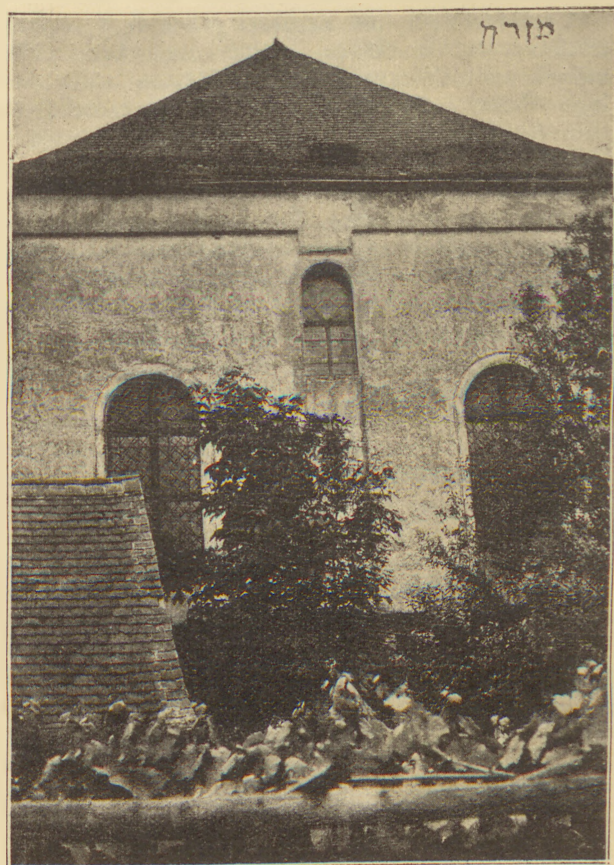
Fresque dans la synagogue à Rohonc.
„Révélation au mont Sinaï.”

Régi freskó a rohonci zsinagógában.
Kinyilatkoztatás a Szinai hegyen.

tartozást. Így aztán mindinkább szaporodott a rohonci hitközség tagjainak száma, akik ugyan nem mind laktak ott, hanem mint kültagok tartoztak hozzá. Az ünnepekre azonban szívesen gyülekeztek oda a közös ájtatosságra és azért

szükségük volt nagyobb méretű zsinagógára, mely őket befogadhassa.

Tényleg 1718-ban építettek is szép, tágas templomot, mely nemcsak a hitközségnek, de a városnak is díszére vált és az 1855-ben végzett si-

A rohonci zsinagóga. Keleti fa. Mur d'Est de la synagogue à Rohonc.

Isle dans la synagogue
à Rohonc. (1727.)

Régi töraszekrenyiuggöny a rohonci
templomból. (1727.)

került restaurálás után még ma is büszkén hirdeti a régi hitközség dicsőségét.

Külsőleg ugyan nem oly díszes, mint a modern építésű zsinagógák, ami világosan kitűnik, ha pl. a szombathelyi hitközség templomát, mely 1880-ban épült, helyezzük vele szemben, de a maga nemében igen kiváló építkezés, mór stílusban készült monumentális templom. Különösen előnyére volt, hogy előkelő helyen, dombon épült, a katolikus templom szomszédságában. Ez bizony ritka, talán egyedülálló kivétel volt abban az időben és a hagyomány szerint tiltakozott is ellene a katolikus egyház, azt hajtogatóván, hogy nem méltó hozzá, hogy ott túrje meg a zsinagógát, melynek lármája zavarni fogja a katolikus hívőket. A Batthyányak türelmessége azonban nem engedte magát ilyen szempont által befolyásoltatni és így zavartalanul épült meg a zsinagóga a hitközség kívánsága szerint, a gróf által adott helyen. Nemsokára rá, 1727-ben, megvette a hitközség a gróftól a templom körül levő telket és épületet 600 forintért; odaépítette azután a paplakot és az iskolát, melyek ma is együtt képezik a hitközség tekintélyes birtokát.

A templom belseje szépen kidolgozott ornamentikájával, találó felirataival és persze a restauráláskor készült festésével, igen kellemes benyomást gyakorol mindenkre és igaz művészi élvezetet nyújt a hozzáértő szemlélőnek.

Különösen felemelő hatással van az itt bemu-

tatott keleti fal, közepén a frigyszekrénnel, melynek kiálló tetejét négy oszlop tartja. A három ablak felett a boltozatra készült ornamentika, mintha az ablakok folytatása lenne, gótikus ívelésben végződik, a középsőben az örök lámpával. Ennek két oldalán két medaillon összefüggő felirattal. A feliratok Wertheimer Simson érdemeit örökítik meg, aki anyagi támogatásával lehetővé tette, hogy a templom 5478, azaz 1718-ban felépült. Hisz ő nemcsak a bécsi udvar tekintélyes bankárja, „Hoffactor“-a volt, hanem — mint a felirat is hirdeti — mély vallásossága és nagy tudománya révén Magyarország és más országok címzetes főrebijja, Szafet és Hebron fejedelme.

A két medaillontól jobbra és balra egy-egy fresko díszíti a mennyezetet. Az egyik, a jobb, a Sinaji kinyilatkoztatást ábrázolja Móz. II. 19. 18 verse alapján: És így a Sináj egész hegye füstölt, a másik, a bal pedig a szívárványt ábrázolja, amely a vizözön után az új frigy jelképe gyanánt megjelent.

Es amily sikerült és szép volt a templom méreteiben és kidolgozásában, oly méltó és gazdag volt a felszerelése. A hitközségi tagok áldozatkészsége, amint azt templomépítéseknel ma is tapasztaljuk, igen szépen nyilvánult meg akkor is és szívesen hozták el bőkezű adományaikat Isten háza tiszteletére.

A rohonci templom ékszerei ma már a régiség értékével is bírnak és ezáltal csak becsesebbé válnak a hitközség számára. Három antik serlege 41 lat ezüst, tórákorona 147 lat ezüsből és tóravért évszám nélkül, de mindenesetre még a XVII. századból valók. A templom építésének évét, 1718-at, viseli egy tóravért és két tóratórony, két nemesszívű asszony, Gítl, Józél hakohén leánya és Lea, Lemel Asér leánya ajándéka.

Ugy a korona, mint a tornyok és a tóravért alakja igen figyelemreméltó, elűtnek mindannyian a ma divatos ilynemű tóraékszerektől, melyek minden művészi törekvés nélkül, többnyire egy kaptafára készülnek.

Hasonló tény áll előttünk a régi frigyszekrényfüggönyöknél (párocheth), melyek felett a rohonci hitközség rendelkezik. Ezeket ugyan már nem használják, mert nagyon megviselte őket az idő, hanem csak mint drága ereklyéket őrzik. Bizonyos, hogy sokkal helyesebb volna, ha a hitközség, akár tulajdonjoga fenntartásával, atadná azokat a Magyar-Zsidó Múzeumnak, hol biztosabb és megfelelőbb megőrzésben részesülhetnének. Azonfelül, a nagyközönségnek hozzáférhetően, hirdetnék majd azok az értékes és szent szerelvények a régiek lelkeségét az új nemzedéknek, utánpótlás végett. Egyúttal arra is megtanítanak, hogy bár a zsidó templomok berendezése nem sok teret enged a művészetnek, de azt a keveset, mely megvan, nem szabad teljesen művészietlen sablonmunkának kiszolgáltatni.

Mily érdekesek e tekintetben a rohonci hívek-

Régi tórádszek a rohonci zsinagógában.

Ajustements de la synagogue à Rohonc.

nek a XVIII. században készült páróchethei! Íme, a már említett 1649-ből származó frigysekre nyílt függönyön kívül, egyik legrégebbi ilyen ereklyéje 1727-ből származik. Úgy ennél, mint az itt bemutatott másik kettőnél, a felírat a függöny felső részén van és csak 2–3 rövid sort foglal le, holott a XIX. században és ma is általában, ritka kivétellel, a terjedős feliratok a függöny egész tükrét borítják el és azt körítik azután oldalt szintén sablonos girlandok!

A felírat felett a tórákoronája van, szintén nem a mai alakban, alatta a két kőtábla a tiz íge jelzésével, ezt két szarvas tartja, célzás az adományozó atyjának nevére. Az adományozó ugyanis a hitközség egyik elnöke, Mesullam Ziszl, Cevi fia és annak neje, Gítl, Jákob lánya volt. A függöny nagyobb részét pedig három sorban a függő öröklámpa, Dávid pajzsa és a vázából emelkedő virágok szépen stílizált díszítése foglalja el. Hasonló eljárást tapasztalunk az 1751-ből való függőnynél, mely dús keleti szövetből készült, Jákob, Notl fia és neje, Frumet, Lipmann hakóhén leányának ajándéka gyanánt. A harmadik 1794-ben került a község birtokába, Feis Léa, Ezriel Mendel fia jóvoltából.¹

Sokkal régebbi tórákőpenye is van a községnek, 1748-ból és tórákötője 1751-ből, melyet boldog szülők adtak fiuk születésének örömeire. Hasonló alkalomból kapott 1740-ben egy frigysekre nyílt függőnyt Meir ben Sámuel és neje, Pelatach, Meir lányától, amelynek közepén a circumcisió áldásmondatai vannak kihimezve, mert a templomban végbemenő szertartás alkalmával használták.

Íme, szép bizonyítéka mindez annak a ténynek, hogy mily szeretettel viseltettek templomuk iránt a hitközség tagjai, mily sűrűn emlékeztek meg Isten házáról értékes adományaikkal.

Pedig azok a rohonci hitközségi tagok eleget adóztak különféle címeken, csak azért, mert zsidók voltak. Nemcsak a hitközség szükségletét kellett fedezniük, amit szívesen megtettek, hanem a kegyuraságnak, a grófi védőnek kellett búsán megfizetniük azt a szerencsét, hogy Rohonc zsidó polgárai lehettek.

Íme, 1740 körül a következő évi számlát kellett a község tagjainak kiegyenlíteni:

Nagy mérszárszékért	400 frt
Kis „	80 „
Fiatal marha vágatásáért	40 „
Köser bormérésért	400 „
Pálinkamérésért	400 „
Baromfivétel alól való felmentésért	75 „
Védelmi díj	1116 „
Régi kivetési átlag	200 „
Egyéb	300 „
	3011 frt

¹ Az összes képeket a zsidó irodalom és művészet áldozatkész mecenásának, Wolf Sándor úrnak, Kismartonban köszönjük.

Ezenkívül meghatározott előírás szerint járt újévi ajándék: a kegyuraságnak, a tisztartónak, az uradalmi őröknek, a gazdának, a két plébánosnak, magyar és németnek, a vásárbírók mind-egyikének, a kisbíróknak és a céhmestereknek.

Bizony nem volt könnyű akkor sem zsidónak lenni, sőt nehezebb, mint ma, mert a kereskedelem és ipar nem egy ága, nem szólva a tudomány és művészet pályáiról, el volt zárva előttük és a szűkebb térre szorított megélhetési források körül, természetszerűen, még nagyobb volt a küzdelem. Idővel még szaporodott az adóteher, mert a földesúron kívül még az állam, vagy jobban mondva a legfelsőbb kegyúr is rájuk tette a kezét. Mária Terézia idejében, 1749-ben, kezdődött a túrelmi adó fizetése, mely a rohonci zsidókra csak úgy, mint az egész ország zsidóságára, erkölcsileg és anyagilag ránehezedett, úgy hogy képtelenek voltak azt a maga egészében leróni, míg vegre 1846-ban sikerült a magyar zsidók törekvése, hogy 1.200.000 forinttal megválthatták örökre.

És mégis azok a rohonci zsidók, kik épp elég terhet viseltek megélhetésükért, mindig készek voltak arra, hogy hitközségük céljaira bőkezűen áldozzanak. Templomukról továbbra is szívesen gondoskodtak és ellátták szép szertartási szerelvényekkel. Újabb frigysekre nyílt függőnyei közül három tűnik ki dús aranyhímzéssel, és pedig 1822-ből egy, melyet öt fivér adott szüleik emlékére; a második 1850-ből Frankl Mihály és neje ajándéka, a harmadik 1851-ből Reinfeld Abraham és nejétől, amely utóbbi arról is nevezetes, hogy a rajta levő tórákoronát az adományozó aranyfölkötőjéből himeztette.

És amint ezek a régi ereklyék elvonulnak szemünk előtt, megelevenedik az a szép és bensőséges kép, mely azt mutatja egy kiváló példán, hogy mily hatalmas vallásos élet lüktetett azokban a zsidó községekben, melyeknek tagjai a létért való óriási küzdelmet a legmostohább viszonyok között is eredményesen tudták megvívni, elsősorban azért, mert a valláserkölcsei erő, melyet vallásos életükkel szereztek, hatalmassá tette őket és megnövelte ellenállóképességüket minden támadással és veszedelemmel szemben!

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS!

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, valamint az OMIKE pártfogó tagjait, akiknek előfizetésük, illetve tagságuk január hóban lejárt, szintúgy azokat, akik előfizetési, illetőleg tagsági díjjal hátralékban vannak, szíveskedjenek a megfelelő összeget minél előbb beküldeni, nehogy a lap küldése fennakadást szenvedjen.

MULT ÉS JÖVŐ KIADÓHIVATALA,
BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-U. 6.

REGÉNY.

KACZÉR ILLÉS:

KHAFRIT, AZ ÉGYIPTOMI ASSZONY.

— BIBLIAI REGÉNY. —

AZ ÖZVEGYASSZONY FIA.

A város nyugati szélén, szorosan a falnál, állott Sérúa özvegyasszony háza. Mint egy pufók fehér gomba, tapadt a nagy mohos kökerítés aljához és virradattól borulatig erős napfényben fürdött Zakkai a törvénytudó, aki a thirsai Vének egyike volt és ipa Sérúának, gyakorta kiült e kis ház elé, a kapuba, hogy melengesse fázós testét és érezze a cirókáló nap sugárt öreges szemhéjában. A járókelők békességgel köszöntették a megvénhedt embert és híreket hoztak neki a város türgébbik teléből s a dolgos mezőről, a közeli szomszédból s a messzi helységekből, a nép s a király dolgairól. Az öreg mindenre tudott mondani valami találó bölcseséget, igazmondást, példabeszédet, citátumot s az eseményekre is mindig talált emlékei között egykét hasonlót. Az életben — mondotta Zakkai — minden ismétlődik és éppenséggel annyi, ha nyolcvan esztendeig él az ember, akárha nyolcszáz esztendeig élne. Ami ezután következik: mindig az, ugyanaz és megint az.

Amit Elpaál kürtösei hírré adtak, szokatlan izgalmat keltett Sérúa házában. Nem a fejedelem násza okozta a ház különösebb elevenségét, ám-bátor Zakkai emiatt is e eget dohogott, hanem az, hogy a menettel hazaérkezik Sérúa fia, aki mint Jédutun egyik fegyveres legénye, három hónapig volt távol asszonyanyja házából. A vén ember és az özvegyasszony ki is bandukoltak szépecskén Elpaálék elébe, de bizony alig-alig férközhettek odáig, hogy csak láthassák is a nászmenetet és hogy akár négy füllel valamit is fölszedegessenek a hallható dolgokból. Mindazáltal az anya látta a fiát és az aggastyán is megtudta, mit kiáltott a próféta az érkezőkhöz s mindketten megnyugodva tértek haza. Otthon aztán türelmetlen lelkendezéssel beszélt egymáshoz az öreg ember és menyje, olyasmit kérdezvén egyik, amire a másik nem tudott megfelelni, csak hogy muljon el az este, az éjszaka, a hajnal és hazajöjjen a fiú, aki mindenre, mindenre megadja a kellő feleletet.

De reggelig sem kellett várni, alighogy künn az utcákon elült a lárma, betoppant a fiatal fegyveres. Sérúa síkoltozó örömmel tárta reá a karját s az agg Zakkai motyogva dörgölte az ifjú sötét szőreztű fejéhez a maga lágyan omló őszöreg szakállát.

— Én szép szerelmetes fiam, — áradozott az anyja — csakhogy épségben megtértél. Úgy reszkettem éretted, úgy emésztett az aggódás miattad, gonosz álmok kínoztak és sokszor sirtam nyosolyámon és vártam a reggelt, hogy nagyatyád elhessselje az éjszaka gyötrelmeit... Ugyebár Zakkai atyám.

Az aggastyán elérzékenyülve hümmögött és mondani akart valamit, de Sérúa nem hagyta szóhoz jutni. Búgva, duruzsolva ömlött ajkáról a szó:

— Bizony, bizony, szépséges emberfiam, sok-sok zaklató álom riasztott fel párnáimról éjszákanta. Egyszer a pusztai rablók kezében láttalak: ó milyen kegyetlenek voltak a vérszopó hitteusok! Hogy nyúzták a te gyenge bársonyos bőrödöt, hogy tépték ki melyedből a te forró véres szívedet! S hogy sirdogált hozzám a gyermeki szíved, hogy jajgatott! És a sivatag állatai és a tenger enekeszű, gonoszszívű leányasszonyai, hány-szor megkergettek, törbe fogtak, holtta gyötörték téged! Hogy szenvedtél és hogy szenvedtem!... És láttalak fetrengeni hideglelősen, lázasan, betegben a kusita föld forrolázás nyavalyáiban; ott hánkolódtál a szikkadt, zsarátos földön, senkisémmel letted, csak a nap égett fölötted és tikkasztott, szomjasztott, csak a gonosz szél, a sivatagi fergeteg jött hozzád, hogy gyilkoljon, hogy teleszórja szomjas szájadat perzselő homokkal. Ó én szépséges emberfiam, hogy meggyötörték az álmok!

A fiatal fegyverest mintha a viszontlátás megindultsága tette volna szótalaná. Némán állott anyja s az öreg Zakkai oldalán és eleinte mosolyogva hallgatta az ijedt álmokat, az anyai féltés nehéz rémlátásait. De később elkomorodott. Magas, vakmerő homlokára árnyak telepedtek és halálosan komoly hangon mondotta:

— Az álmaid, anyám, igazak voltak.

— Én fiam, — riadozott Sérúa asszony — a rablók, a bestiák, a tengeri boszorkák s a kusita kórság? Látod, atyám Zakkai, megmondtam.

— Nem ugyan így, Sérúa anyám, — mondotta a fiú enyhülő arccal, de ugyanazon a komoly súlyos zengésű hangon. — Sem rabló nem bántott, sem vadállat s a Nagy Tenger gonosz némberei sem kínoztak engem. De sokkal különb kinokat szenvedtem én anyám, és gyöttrőbb volt az én betegségem a kusita láznál.

— Hát mégis csak beteg voltál? — siránkozott az özvegyasszony és babusgató gyengédséggel simogatta végig a fia arcát, homlokát; levette ezüstös sisakját és beleturkált a tömött, göndören omló hajába. Nevetett a szeme, ahogy így a fia fejével játszogatózott, de szívében csak tovább nyugtalan kodott az anyai aggódás. A fiú barnapiros ábrázatát kémlelte, belenézett sűrűn pillázott, erősnézű szemébe és aggodalmas várakozással tekintett Zakkaira, aki az érkezettnek kemény férficsuklóját tapogatta.

— A fiad egészséges és friss erőben van — mondotta az aggastyán Sérúának szelíd, meggyőző

hangon. — Ugyan a vér kissé fürgébben szaladgál az ereiben, de hiszen ez csak az ifjúság tüze-lázongása.

Az öreg lehunyta ráncos szemhéját, mintha bévül keresett volna valamit, azután bölcsen belemosolygott galambbősz szakállába és jóságosan szólott:

— Fiam, néked valaki alágyujtott a szíved alá. Az zaklatta úgy fel a véredet. No mondd, Jérobeám, asszony-e vagy leány?

Egyszeriben Sérúa asszonynak is mosolygós lett az arca és szótlánul, csak nézéssel, kacagó szemmel faggatta a fiát. Amaz hirtelen nyugtalan lett, mint a vad után szimatoló agár. Izgett-mozgott, rándítgatta a vállát s jobbra-balra nézett a kis szobában. Leült egy ülő-nyoszolyára, a földre sütötte a fejét és tompán, mintha halálos vétket vallott volna be, ennyit mondott:

— A fejedelemasszony...

Csönd lett és sokáig egyikük sem szólalt meg. Már szinte hallani lehetett a függő olajmécses dohogó lélekzetét, amikor a vén ember fölkel és végigcsoszogott a szobán. Azután visszatért és ezeket mondotta:

— Jérobeám, te fiatal vagy, izmos és fegyveres férfiú. Vitéz vagy, noha meg nem mutathattad a vitézségedet csatákban, bátor viadalban, mert az Úr a te öltődnek békességet adott. De én, az öreg Zakkai, mondom néked: a legnagyobb vitézség, ha tenmagadat meggyőződ. Szorítsd öködbe a kezedet, harapd szorosra a fogaidat, nézz keményen önnönmagadra és szóljon át az eszed a szívednek, hogy: csend legyen! És meglásd a szíved engedelmeskedik s a véred sem lesz olyan háborgó, mint mostan. Mert, úgy-e, ismered a tanítást ő szerelmes fiam: a más asszonyát nem szabad szeretni. Nem szabad, — ismételtette az öreg, aztán kissé szigorúbb lett a hangja. — Nem szabad, Jérobeám!

Sérúa asszony a két kezébe vette Jérobeám fejét s a szemébe nézett. És engesztelő gügyögéssel búgta a fia arcába a vén emberhez való feleletet:

— De hiszen Jérobeám tudja a tanítást, Jérobeám eszes és erős. Jérobeám tudja, hogy az idegen asszony lábai az örök koporsóhoz viszik a férfiút. Az én fiam csak az ő népéből való leányokat fogja szeretni, hiszen ő utána máris sírván énekelnek a kanaáni leányok. Manasse büszke leányai, Efraim sok karcsu, gyenge lilíoma, Aser fürgé kacagószemű hajadonjai, Nafaáli csácsogó szájú, táncos derekú kisasszonyai, Juda erős, cedrus-termetű leányzói: mind-mind sóhajos vággyal, csókos szájjal, gyors, serény és engedelmes szívvel várja, hogy a virágos pítvaruk ajtaját kinyissa az én szép, erős, dala fiam, Jérobeám.

De Jérobeám kitépte fürtös fejét anyja becézó kezéből és makacsul hátraszegte. Kicsi kéthegyű kalandorszakállá úgy meredt a két feddő ember felé, mint két kurta hegyes tör. És kitörő szenvedéllyel kiáltotta:

— Nem, anyám! Nékem nem kellenek a kanaáni leányok. Én Khafritot akarom!

Elszörnyedve nézett reá Zakkai, és Sérúa szemöldöke is szigorú lett. És egyszerre kiáltott fel mindkettő:

— Jérobeám!

A fiúnak hirtelen eltorzult az arca, szája elferdült s kimutatta vic Morgó, pompás fogsorát. Mintha valami belső kin lepte volna meg és mintha csak önmagával vitatkozott volna, mondotta:

— Nem akarok mást és nem is akarhatok mást, mert ő nem akarja. Én nem nézhetek senki másra, mert már őreánéztem. És nem is láthatok senkit, mert ő mindenkit eltakar. Sérúa anyám, én téged se látok, Zakkai atyám téged se látok, mert ő elébem állott, mint ahogy mindig elébem áll. Rám se néz, de én látom a hideg, kevély szemepárját, amely úgy ragyog, mint két megfagyott nap. Hogy fázom tőle! És a szája nem hozzám szól, de engem gúnyol. Koldus, koldus, — csufolgat — mit akar egy nyomorult koldus a dúsak asszonyától? A szerelem nem ad alamizsnát.

Anyja rémülten nézte és hallgatott. Az agg nyugodtan a szemébe nézett, reszkető kezével az álla alá cirogatott és szólott.

— Beteggé tett, fiam, a szerelem, talán kissé betegbé, mint mást szokott. De meg fogsz gyógyulni te is, mint minden egyéb asszonyfia.

Jérobeám kitört:

— Én nem akarok gyógyulni, én szeretni akarok. A gyógyulás halál és örök nyugalom, a szerelem a gyönyörű örökkévalóság... Ő az élet fája, az ő szeméből örök élet int, a markában örök életet kínál, a száján minden szép szó és minden csók örökélet. Miért akarjátok a halálotomat! Miért nem az életet könyörgitek számomra? Miért!

Meg sem várta a feleletet, szenvedőn és szenvedélyesen folytatta:

— Ti sem akarjátok, ő sem akarja, senki sem akarja. Csak a csillagok akarják.

Diadalmasan föl kacagott:

— De a csillagok akarják! A csillagok nekem szánták őt. S én hiszek a csillagoknak... Őh drága jó Sérúa anyám, te láttad és érezted: hogy gyötört és pusztított a kinok kinja. Igen, rablók törtek reám, elrabolták tőlem Khafritot és én mintha fához lettem volna kötözve, s mintha tűzzel veszszözték volna meztelen testemet. Mint egy égő szurokcsóva, ültem három hétig a lovamon és tőlem tíz lépésnyire ott imbolygott a trónusán ő, a királynő, a szépek közt a legszebb. El tudtam volna ragadni és benyargalni véle ijesztő pusztákba, halálos sivatagba, megbirkóztam gondolatban ezerszer is a bestiákkal, akiket te, anyám, álomlátásban láttál. Nem féltem senkitől és semmitől, csak az ő hideg tekintete zúdított le fájó józansággal, az ő gúnyos szája, amely mintha ezt mondotta volna: „Mit akar ez a koldus?...“

Sérúa asszony szólani akart, de Jérobeám nem engedte szóhoz. Panaszos hévvel áradt belőle a szó:

— Őh, hogy szenvedtem éjszakánként fekvőhelyemen. Kinn táboroztunk a csillagos ég alatt

és én a Sihor völgyében, Moáb földjén és Judeában, mindenütt, ahol a Nagy Tenger mentén jártunk, hallottam éjfélnekint a nagy víz gonosz leányasszonyait énekelni. Boldogságot danáztak, mintha szeráfimok lettek volna, de síró kacagó vágyakozások és határtalan szenvedelmek vonaglottak az énekben s nekem a szívembe sujtott a végtelen sóvárgás. Mint nehéz lázas beteg fetrengtem, vergődtem a forró éjszakai földön és hallottam az ő halk, tengert felforraló kacagását, amint a sátorában Elpaál karjában nevetgélt. Én tudom, min nevetett. Engem csúfolt: „Mit akar az a koldus?“... De én nem akarom, hogy ő kicsufoljon engem, nem akarom! Megkérdeztem Hótepet, a Méroe-bélit, Szóthisz csillagnéző papját s ő azt mondotta nekem, hogy az éjszaka ragyogó mécsesei mind felém lobognak. Nagy leszek anyám, és hatalmas s a mostani nagyokat a talpom alá görbítem...

Zakkai, a vén ember összecsapta a kezét;

— Jérobeám, — mondotta remegő izgalommal — te megtagadtad az Urat! Te a bálványok szolgálóihoz mentél tanácsért. Te az idegen papoknak hiszel. Nem félsz a haragos Istentől? Nem félsz...

Az özvegyasszony közbevágott, mert félt, hogy Zakkai valami súlyos szidalmat fog mondani. Az öreg nagyon jószívű volt, de hirtelenharagú.

— Én fiam, — mondotta Sérua — ne folya-modjál te idegen istentelenekhez. Ha akarod, majd elmegyek Ahijához a silói prófétához, vagy Jedóhoz, a Nézóhoz és megkérdem: mi nagyon írva felőled. Vagy ha mindenáron tudni akarod, amit a jövőd rejt, a titkosat: még holnap fölkerelkedünk és elmegyünk Jerusálembe a főpaphoz. Szegények vagyunk, de viszünk egy gyermekded bárányt, egy éfa lánglisztet áldozásra, temjént, fahéjt és mirrhát jóillattételre. A főpap majd az Éfód által, vagy az Urim-Tumim útján közli velünk az igazat, amit rólad a messziség rejtez... De most ő Jérobeám, t rjünk nyugovóra, mert fáradt vagy fiacskám és éjfél lesz mindjárt. Holnap korán kell kelünk, hogy fölkészülhessünk Jerusálembe.

— Jerusálembe, — ismételte Jérobeám s egy pillanatra fölragyogott a szeme. Azután mint aki nagyon kimerült, lekókkadt a feje; nem kellett már unszolni: hamar nyugodni tért. Anyja aggódó szeretettel kelt föl párszor vánkosaí közül, hogy megnézzé: vajjon jól alszik-e a fia. Amaz szabályosan pihegett, hunyt szeme meg se rezdült és Sérua asszony megnyugodott.

De amikor végleg csendes lett a ház, fölkel Jérobeám, Nébátnak fia, magára szíjazta fegyverzetét, megcsókolta anyja bőrös nyoszolyáját, Zakkai kemény faággya deszkáját, meg az ajtófélfát és loppal kiosont az udvarra. Kivezette az istállóból fölnyergelt paripáját és óvatosan sétáltatta az utcán, hogy ne hallják a patája zörgését. Csak az északi kapu környékén pattant hátára a ménnek.

A kapuőrízőknek azt mondotta, hogy a fejedelem küldi Sunembe s el is indult észak irányába a sunemi uton. De amikor már jómessze

maga mögött hagyta a várost, megvesszőzte a lovát és vágatva fordult délnek. Az állat horkantott, tüzes tajtékot prűszkölt és repült mint a karvaly Jerusálem felé. Mintha csak vele gondolkozott volna gazdájával, e fiatal kalandorral, aki elindult, hogy megdöntse a Dávid-dinasztia trónját.

KÖRTÁNC.

Azon az éjszakán hét ifjú Thirsabéli leány énekelt és táncolt a cédruspalota pitvarában, az előmlő holdfényen. Fojtottan és epedően keltek a hangok, bánatos és boldogtalan szívek melódiai: csókraérett, csókért lázas fiatal szűzajakokon sir-dogált a szerelem halk, szomorkodó zengéssel. A vágyak panaszába később egy fátyolos szavú sip és egy vighúrú hárfa vigasza pendült s az ének kezdett nekiszilajodni. A lágyan áradó trillák megércesedtek, kiáltó kétségbeeséssé olvadtak, mintha egy örült körtánc forgatagába szédültek volna a hangok.

Jóval éjfél előtt volt még és Khafrít, aki csak az imént került ki a fürdők jószagú vizéből s a rabasszonyok drága kenetektől áromás kezéből, most üdén és illatosan sétált fejedelmi ura karján, végig a cédruspalota termein. Két szálás chivita szolga lépkedett oldalvást, kezükben magasra emelt ötágú ezüstméccsel s hátul Khafrít legkedvesebb szolgálói, három szöke tamahuleány kísérté a palotanézó ifjú párt. Az ifjasszonynak nagyon tetszetek a látottak: a tyrusi bútorok és selymek, a Sidónbéli faragványok és festések, köedények és üvegablakok, a babilóniai szőnyegek s az egyiptomi kárpitok; az egész ház minden ő jerusálemi fényezésével egyetemben, mert Elpaál, a dúsmarháju fejedelem Salamon király jerusálemi kastélya mintájára készíttette cédruspalotáját.

Az ének szavára fölneszelt Khafrít, de mitsem szólott, mert azt hitte, hogy a fejedelem rendeltére történt ez az újabb meglepetés. De később, hogy a nótázók hangja erősödött s a dallam magasulni kezdett, maga Elpaál is meglepetten figyelt a muzsika irányába. Az egyiptomi asszony kérdőn reánézett, Thirsa ura intett s az egyik chiveus az ablakhoz lépett és fölirta. A kórus most erőteljes zengéssel csapott be a szobába, szinte meglobogtatta a mécsek lángjait és látni lehetett, ahogy a gyepesudvaron a bőlöngölombú palma-óriások alatt kavargott és örvénylett a körtánc.

— Kik ama leányok és miért e táncuk? — kérdezte Elpaál az egyik méchshordozótól.

— Udvarbéli leányok — mondotta amaz — s a táncuk a silói hajadonok gerezdtánca.

— Silói tánc? — dünnyögte kisdéd, serkenő szakállába a fejedelem és elkomorodott. A prófétára gondolt, a haragos szavú Ahijára, aki szintén silói. A feddő szavak még a fülében háborogtak, — az istenes férfiú haragszik az egyiptomi nászért... Még látta egy-egy pillanatra a próféta átható tekintetét s olykor úgy érezte, hogy a próféta parancsol és néki engedelmeskednie kell.

De Khafrit érdeklődött és Elpaál beszélt neki a sílói hajadonokról és a gerezdtáncról. Silóban, aratás után, de szüret előtt jóval, ha a szőlőben színesedni és édesülni kezd a gerezd, a város leányai seregestül kimennek a szőlőkbe és énekelnek, táncolnak három éjjel, három nap. Akkor a férfiak, akik arra járnak és akik nézni mennek a mulatságot, ezüst siklust vagy aranyékszert dobnak a táncolók közé. Annak, aki megbabonázta ezt-azt a férfiút. A pénz, az ékszer és olykor egy cserépre vagy pergamendarabra írott pár sor jegyesévé teszi a leányt a férfiúnak. Ezért van, hogy Silóban, ahol különben is gyönyörű növésűek, macskatermetűek az efraimi nők, minden hajadon tizennégy-tizenöt éves korában már menyasszony.

Khafrit az egyiptomi leányokra gondolt, akik teliholdkor melázó, szelíd, búsongó énekeket énekelnek és csendes, álmag tagtáncot lejtenek a hold istenének, Johnak. Tűnődve gondolkozott rajta pár pillanatig, hogy odahaza a Nilus mentén nincsen is már emberi szerelem, csak sok-sok titokzatos néma isten van, akik kiszívják a leányok karjából az ölelést, lelopják ajkáról a csók forróságát. Mindennek a színét dézsmálják meg, — gondolta Khafrit és kissé megborzosgott, hogy, noha gondolatban, vádolni merte az egyiptomi isteneket. A rejtelmes és érthetetlen, földfeletti hatalmakat.

El akarta hessegetni tévelygő gondolatait s szólott Elpaálnak, hogy a tánchoz akar menni. Elpaál intett a szolgálknak s néhány perc múltán már a táncoló szűzek mögött segített világítani a holdnak az öt pár pisla mécses.

A hét leány nem lepődött meg Elpaálék jöttén, de mintha csak várták volna: ajkukon ujjongóvá elevenült a fáradó ének. Az édes szerelmesről, a rabejtő, erős férfiúról áradozott a végnélküli nóta, a férfiúról, aki napsütötte, dússzakállú, aki fekete, mint a sátorban tanyázó kédárenusok, de szép és erős; szebb, mint aranyos kőöntvény, izzó kárbunkulusoknál drágább, bornál megreszegetőbb, barlangban lakozó, pusztában ordító oroszlánál erősebb és bátorabb, szőlőnél, hamvas, gyümölcsnél izesebb, pómagranátnál kíváncsiabb. És a szerelem bájaíró, hatalmaíró, balzsamaíró és töreíró szállott égfelé a dal, a szerelemről, amely éltet és elaléltat, gyógyít és betegg tesz; a szerelemről, amely erős, mint a halál, örök, mint a koporsó és buzgó, mint az örök-zsarátnok.

Khafritnak ismeretlen mámorok reszkettek a szempilláján. Két hete, hogy asszonnyá lett, már Nőfban asszonyává tette Elpaál, ez az erőskarú, heves szerelmű zsidó férfiú és ő érzett is valamelyes boldogságot, mert barátnői, az anyja s a rokonai a szívébe mosolyogták, a fülébe duruzsolták, hogy ő mennyire boldog. És egy valóravált álma is boldogságot hozott a szárnyán, mert Khafrit, aki únta régi-régi, de fáradt, tűztelen népét, vágyott el Nőfből és egész Egyiptomból. Ő azok a hé-

berek! — gondolta álmélkodó rajongással, valahányszor Salamon király dolgairól énekelt a hírnév. — Milyen ifjú és eleven nép lehet. Még alig a második dinasztianál tartanak. Szegény Egyiptom, a huszonegyedik királyi családot is eltemette rég . . .

Ezt az idegen mámort, amely most az idegen dalból feléje áradt s a szívére és a szemére nehezedett, mintha ezt hajszolva volna mindig ösztönös vágyaiban. Ő, az édes szerelem és ő, az édes szerelmes: erősmellű, erősvállú, erőskarú férfiú! De csak az énekből érezte a szerelmet, az énekben élt a csókos, az ölelő szerelmes, mert hiába gondolt Khafrit Elpaálra, hiába nézett rá fátyolos szemmel: érezte, hogy nem ő a férfiú. Talán Pótif, a testvérbátyja, aki osirisí szerelemmel üldözi? Ő sem. Avagy Jédutun a hatalmas termetű Manassabéli, a lovasok hadnagya? Megremegett és szinte hangosan mondotta: Nem, nem, ő sem . . .

A körtánc megbomlott, a bõruhájú táncosok külön-külön lengtek, keringtek a nedvező páston. Rahab, a rabszolgány táncolva fűtta zümmögő fuvoláját s a lévitaléany nyolchúrú hárfája végtelen édességet szórt el a meleg, holdsugarban remegő éjszakába. Egyszerre megint csak összefogtak a táncoló leányok és Elpaál, aki kissé félreállott ifjú asszonyától, középebe került az eleven láncnak. A fejedelem rosszalólag dűnnyögött; hunyorgott, mosolygott, köhécselt, de nem tiltakozott, benn maradt a részegítő körben. Kissé elbágyadt, ahogy a körüljejtő szűzeket nézte, a virágkoronásan imbolygó fejüket s a sokszínű, sokráncú ruháikat, a testük illatát érezte és a hajukét; a szájuk meleg párája és lihegő orrcímpaik forró szagos lehe megcsapta a szívet és felébredt benne az ezerasszonyok úra-bírója, az ezervágyú férfiú. Es egészen megittasodott, amikor a hét leány csábítóan énekelte a sílói éneket:

Tégy engem mintegy pecsétet a te szívedre,
Mintegy bélyeget a te karodra . . .

Elpaál egészen elfelejtkezett most ifjasszony feleségéről, Khafritról és mámoros pajzánsággal kérdezte a hét hajadontól:

— Melyikötöket tegyem én pecsétként a szívemre?

Ijedten megszűnt az ének, a körbe kanyargó lánc hétélféle szakadt s a hét táncoló hétélféle szaladt. Elpaált a szemérmességnek ez az ijedelme csak még jobban ingerelte és erőteljes szökésekkel igyekezett nyomába a menekülő szűzeknek. El akarta fogni egyiküket, hogy kifaggassa, mi hozta ide, őt meg a társnőit. Megsejditette, hogy egyszerű ünneplésnél sokkal többet jelent ez az éjszakai körtánc. Gyanította, hogy ő az erőslángú mécses és ezeket a kis szerelmes bogarakat ösztönös erő hajtotta hozzá, hogy körülroplakodják, most, hogy felgyult a szerelme.

Már-már elérte az egyik leány libbenő ruháját, már csaknem a keze között volt, de a nyulánk

testü teremtés, mint a macska, kisíklott és tova-
irramodott. Elpaál a hajadon kipirult arcába nézett
és hőkölve megállott:

— Hiszen ez Léa, — jutott eszébe — Jédutun
leánya, akivel a szóbeszéd már rég eljegyezte őt.
Hogy parázslik a szeme! És mintha nem is elő-
ször látná a leány szemepárjának ezt a lázas
parázsát. De hát a többi nem épp oly ismerős
tekintet-e? . . . És vajjon a sílói tánc nem nyilt-
szavú figyelmeztetés-e, hogy ezek a thirsai eladó-
leányok mind öreá vártak? Megint a sílói Ahija
rémltet eléje és úgy érezte, hogy a próféta sem
szitana haragot ellene, ha ezek közül a hajado-
nok közül vett volna asszonyt magának. De talán
még kiengesztelheti a Silóbélit? . . .

Az öve alá nyúlt s a börserszényéből kivett három
arany síklust. És harsányan így szólott:

— Halljátok, leányok. Három síklus akadt a
kezembe, három asszonyt veszek ma közületek.
No, jertek.

A hét szűz tétován közeledett Elpaál felé. Egy-
másra néztek, komolyan és szomorúan, mintha
le akarták volna olvasni egyik-másik arcáról a
jósors szerencsáját. Az egyik, Rahab, a rabszolgá-
leány a fejedelem elé vetette magát, térdre, mintha
halálos ítéletben könyörgött volna hozzá és esde-
kelve kiáltotta:

— Tégy, ó fejedelem, a második asszonyoddá!

— Nem, — határozott Elpaál — a második
asszonyom Léa lészen.

És átadta az egyik aranyat Léának, aki resz-
kető kézzel igazította meg hajában az aloes-ágat
s csak ennyit mondott:

— Ó uram, fejedelem.

— És téged hogy hívnak? — kérdezte Elpaál
egy kövérkés, mirrhától illatos hajadontól.

— A te szolgálód Sára, a kapuőríző Elízeus
gyermeké.

— Harmadik feleségem vagy. Vedd e pénz-
darabot.

Körüljártatta a szemét, de még meg sem szó-
lalhatott, amikor a lévita leány eléje roskadt.

— A síklust, ó Elpaál. Jáhel vagyok, a lévita
leány.

Megkapta a síklust.

A három leány boldogan felujjongott. A másik
három keservesen elpityorodott. A hetedik: Rahab,
a rabszolgaleány, nem sirt. Fölkelt a földről és
nyugodtan mondotta Elpaálnak:

— Én, uram fejedelem, nem akarok immár
asszonyoddá lenni, mert én közönséges rableány
vagyok, leigázott kanaánita nő. De tégy engem
az ágyasoddá. Fektesse engem a te lábad mellé
és én, ha rosszkedvű léssz vagy beteg, eljátszom
néked sípomon azokat az énekeket, amik a te
rettenetes erődről és a te nagy-jó szépségedről
szólnak. Nekem nem kell síklus, engedd, hogy
melletted maradhassak, ó fejedelem.

— Jó, maradj, — mondotta Elpaál és meg-
győzve az ostromló szerelmektől, győztesen a

saját győzelmei miatt, nevető szemmel állott pár
percig a boldog és boldogtalan leányok között.
Diadalmas fejedelemnek érezte most magát, olyan-
nak, aki mindenben méltó a nagy és bölcs jeru-
sálemi uralkodóhoz. Még a szerelemben is olyan,
mint a sokasszonyú, énekesszívű király, olyan
mint Salamon. Kissé megrészegeedett, a szívére
színek, szagok, zamatok, énekek és csilingelő
leányhangok kábulata omlott.

Khafrit eleintén a saját māmora részegségén át
nézte a sílói táncot. De később látván, hogy a
fejedelem fiatal sihederként bódul a táncoló leányok
közé, kijózanodott. És amikor Elpaál kiosztotta
a három aranypénzt s a rableányt is ágyasául
vette, sértetten, büszkén, az úrnő minden lázongó
magaérzetével kiegyenesedett és intett a három
tamahu-leánynak:

— Rajta, táncoljátok ti is körül a fejedelmet!

A tamahuk finom vonású, vékony derekú,
östövré testű barbárok voltak, szőke hajúak és
kék szeműek. Valamerről északról kerültek Egyíp-
tomba s az énekeik egykor olyan különösek vol-
tak, mikéntha fehér prémbe lettek volna burkolva.
De lenn, a Nilus földjén megtanultak bánni a
szisztrummal s ez a csörgődob, amit egyébként
tiaraként a fejükön viseltek az asszonyok, forróvá
és bujává tette az északról jött nótákat.

A szisztrum megcserdült s a három rableány
énekelve lejtett a fejedelem elé.

Elpaál felkapta a fejét és zavarodott szemmel
nézett Khafritra. Emennek most egy sokezeréves
előkelőség győzelmes büszkesége villogott a tágra-
nyílt szemében. De csak a szeme volt királyian
büszke, a szeme, meg a magasra nyúlt gyönyörű
váll. A száján át fájdalmas és gúnyos nyugalom-
mal ömlött a szó.

— Adjon ugyan fejedelmi párom, — szólott
Elpaálhoz s a tamahu-leányokra mutatott —
adjon fejedelmi párom emezeknek is egy-egy
síklust. Szép leányzók ezek is.

Intett a mécseshordó szolgálknak és ment, fel a
palota oszlopos garádcsán, az ágyasháza felé.
Elpaált mellenragadta a dac, ami méltóságos ter-
metéből sugárzott, megejtette a haragos büszkeség,
ami a homlokát körülfonta. Már nem látta a
thirsai szűzeket, akik nevetgélve várták, hogy
bévigyék őket az asszonyok házába, nem látta-
hallotta a lármás énekű tamahukat, csak Khafritot
látta megint, a pompázatos, ezernyi ígérettel körül-
fátyolozott asszonyt és szerelmes szívű, erős férfiú
vágyával indult utána. (FOLYTATJUK.)

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot
tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásár-
lásaik vagy megrendeléseik alkalmával a
hirdető cégéknél lapunkra hivatkoznak.

DR. KRAMER JAKAB (KARLSRUHE): A NAGY GYÜJTŐ.

hanukka első estéjén egy csendes, szentes ember távozott el mellőlünk; magyar ember, kinek nevét azonban a külföld és a Szentföld fogja nagyjai közt emlegetni. Szerény, igénytelen ember volt, aki zavartalan elégedettségében sohasem törődött saját bajával, hanem mindig nyitva tartotta a szívét mindenki számára, aki segítségért fordult hozzá. Csupa jóság, csupa lágyság volt. De aki feszes tartását, barázdákkal teleszántott arcát látta és belemélyedt sűrű, bozontos szempilláktól fedett fekete szeméibe, — az érezte, hogy egy tetterős, nagyakaratú, temperamentumos térfi áll előtte, aki nem törődve az egész világgal, se gyanusítással, se irigységgel,

egyenesen halad a maga útján és utolsó leheletéig törtet nagy, ideális céljai felé.

Salvendi Adolf éppen 77 éve, 1837 január 10-én, született Vágújhegyen. Apja egyszerű, szerény, de talmudtudós kereskedő, ki — mint bold. Weisse dr. emlékezéseiben olvassuk — soha idegen háza nem látogatott Isten házában kívül; anyja R. Naftali, Kohn híres kabbalista családjából származott.

Salvendi gyermekkoráról érdekes önéletrajzi feljegyzések maradtak ránk,¹ melyekből közlésre érdemesnek tartjuk a következőket:

„Egész fiatal koromban betéve tudtam úgy szólni a biblia 24 könyvét. Hálával kell megemlékeznem R. David Steinitz tanítómról; ő ihletett meg érzelmeivel szent nyelvünk iránt és Wessely költeményein lángolt fel szívem először. Tanulmányaimmal csak ismereteimet akartam gyarapítani, de nem szándékoztam azokat „kapának” felhasználni, hogy kenyeret keressek. Arra nem is gondoltam, hogy rabbi leszek. Tapasztalataim már megtanítottak, hogy rabbiállásban — kevés kivétellel — csak nehéz küzdelmek árán tud megállni az őszinte, igaz ember, ki az igazság útjairól letérni nem akar. De e tekintetben nagy

kötelességeket rótt reám nagyapám, kinek hő kívánsága volt, hogy engem a Tóra nagyjai közt lásson.

Már kedves szülőházamban szeretettel megszoktam a jótékonykodást. Emlékszem még, mint kellett bold. bátyámmal együtt purimkor vagy a bünbáno napokban szertejárunk a szülővárosunkat, hogy ajándékokat osztogassunk. Csak nagynehezen találtuk meg a lakásokhoz vezető utat a sötét, szűk sikátorokban. Sohasem felejttem el a szegények örömét, mellyel bennünkét fogadtak és szívük mélyéből fakadó hálájukat és áldásukat. Akkor mondtam magamban, nincs nagyobb boldogság a világon, mint jót tenni és megkönyörölni a szegényeken, éhezőkön. Még inkább meghatott engem drága édesanyám jótékonykodása, kinek áldott lelke ebben látta élete hivatását. A másokon való segítés így szívemhez nőtt, második természetemmé lön.”

És a Németországba szakadt fiú e téren valóban példátlan munkásságot fejtett ki. A pfalzi Dürkheimban, hová 30 éves korában mint 38 község kerületi rabbija került, első ízben a Keletporoszországban dült inség idejében bocsátotta ki gyűjtő szövegét, kezdetben kevés sikerrel. De ő nem csüggedt, folytatta. Mikor néhány év múlva Perzsiában éhség dühöngött, körleveleket küldött az összes német községekbe, olyanokba is, ahol egyetlen zsidó lakott. Az eredmény fényes volt. Több mint 20,000 korona gyűlt egybe. Hasonló eredménnyel járt a gyűjtése 1877-ben a palesztinai zsidók részére. Salvendi híres lett mint gyűjtő, akihez már maguktól is kezdtek adományokkal fordulni az emberek, és a gyűjtések nyilvános elszámolására szükség volt egy orgánumnra. Így indult meg a ma 38. évfolyamban levő „Spendenverzeichnisse”, amelyet havonként a német zsidó hetilapokhoz mellékeltek. A palesztinai célokra gyűjtött összegek nagyságát az ő fia, dr. Leo Salvendi, Frankfurt, Oderweg, ki a gyűjtést folytatni szándékozik, körülbelül 1 1/2 millió koronára becsüli. A jeruzsálemi zsidó árvaháznak 170,000 koronát gyűjtött, a palesztinai „Pekidim ve Amarkelim” egyletnek 300,000 koronát, a „Lemaan Zion”-nak 90,000 koronát, szentföldi szegénylakásokra 60,000 koronát, a „Mosab-Zekénim” aggok házában 35,000 koronát, a Hilfsvereinek 50,000 koronát. És ezeket a hatalmas összegeket minden nyomtatvány használata nélkül, sajátkezűleg írt levelekkel hozta össze.

Megemlítendő, hogy 70. születésnapja alkalmából Petach Tikwahban egy telepet az ő nevére alapítottak tisztelői, a jeruzsálemi árvaház könyvtára is az ő nevét viseli, a nagy jótékonyági egyletekben, az Alliance-ban, Hilfsvereiben, Lemaan Zionban vezérszerepet vitt. Magyar jésivák is rendszeres támogatásban részesültek általa és gyűjtött az egri és miskolci árvízkarosultak javára is.

Salvendi Adolf dr. nyugalombavonulása után Karlsruhéban töltötte utolsó éveit. Itt dobant utolsót az ő nagy szíve, amelyet a szentföldi szegények száza és ezrei hálával áldanak.

Dr. Salvendi Adolf.

¹ S. P. Rabinowitz Évkönyvében „בנסת ישראל” 1888 közli S. antibiográfiáját „רבי להושיע” cím alatt.

TOLL- HEGYRŐL.

LAPZÁRTA ELŐTT MÉG ZSIDÓ VOLT. Ezt kellett üzennünk mai számunkban egy reklamációra, amely szerint az egyik jeles férfiú, akinek arcképét legutóbb mint zsidó büszkeséget mutattuk be, — kikeresztelkedett. Nem akarjuk magunknak a renegátokat kifellebbezni. Aki egyszer a zsidóságnak hátat fordított, annak távolról sem akarjuk a hátát visszafordítani. Menjen isten nevében, ha az egyisten kevés volt neki, hadd boldoguljon a háromistenség malasztjával, amelynek segítségével mindenesetre jóval könnyebben lehet előrejutni. Izrael azért még nem lesz árva, hála istennek, már mint az egyistennek. Csak reá akarunk mutatni arra, hogy milyen furcsa helyzeteket teremt és mennyire világos, sőt csillogó motívumokból ered mindig ez a valláscserebere. Valaki egész lapzártáig zsidó marad, ünnepteti magát a zsidó „hitsorsosok“-tól, bevásárolja magát zsidó intézmények vezetőségébe, fizeti a felemelt kultuszadót, dízsírhelyet vásárol a chevra kadisánál és — közben halkan, titokban már folynak az előkészületek a kikeresztelkedésre és a katolikus pap is már házhoz jár egy kis friss vallásoktatásra. Sőt megtörténik szép titokban maga a kikeresztelkedés is, anélkül hogy azt — a törvény szerint — a zsidó papnak bejelentene. Persze. Hiszen azután is jó lesz azért jóban lenni a zsidókkal is! Csak az a kétéseleg-tétel vigasztalhat, hogy hiába minden, száz medence keresztvíz se mossa le a zsidóról az ő zsidóságát. Az „új keresztény“ csak zsidó marad továbbra is az öskeresztény előtt. Sőt az marad, sajnos, a zsidók előtt is. Sőt az marad gyakran önmaga előtt is. És ez már talán némi elégtétel is. Mert megesik, hogy az új keresztény megelégedzik, vagy tán meg akar feledkezni új hitéről. Amint legutóbb is történt, hogy egy előkelő renegát egy önfelédlt pillanatban bejelentette belépését egy zsidó egyesületbe, amelynek humánus és kulturális tevékenységét valaki elragadtatással ecsetelte előtte. Mikor néhány hónap múlva az egyesület inkasszánsa a tagsági díjról szóló nyugtát prezentálta neki, meglepődve tekintett reá: „Én tagja vagyok az önök egyesületének? Hiszen én nem vagyok zsidó!“ Amire egy barátja, aki éppen jelen volt, maliciózan közbevágott: „Talán akkor éppen elfelejtetted, hogy nem vagy zsidó?“

BÉCSI GETTÓZSIDÓK. A bécsi „Reichspost“ tudvalevőleg afféle antiszemita újság, amely egyebek közt példának okáért bojkottot hirdet a zsidók ellen. De a bécsi Reichspost nemcsak elveket hirdet, hanem üzleteket is. A szó legegyszerűbb

értelmében: üzleteket hirdet, még pedig részben az „irodalmi rész“-ben, részben a hirdetési rovatban. Ámde a kétféle hirdetés között, amint mondani szokás, nagy és áthidalhatatlan ellentétek tátonganak. A vezércikkben ugyanis a Reichspost azt hirdeti, hogy ne vegyenek még egy skatulya gyufát sem zsidótól, mert ezzel is melegebbre fül a zsidó tűzhely, amelyet pedig egy jó kereszténynek inkább eloltania kell. Ezt hirdeti a vezércikkben. A hirdetési rovatban pedig azt hirdeti, hogy vásároljunk jó nadrágot a jó Kohn és Spitzcégnél, kitűnő cipőt a kitűnő Abeles Izraelnél, pompásan vasalt gallért a pompásan bevált Jeiteles és Paschkusz-cégnél, szóval mindent csakis zsidónál vásároljon a becsületes keresztény publikum. Hogy egyeztethető ez össze? kérdezi a nyájas keresztény olvasó, aki most már egyáltalában nem tudja, vásároljon-e zsidónál vagy sem. A dolog magyarázata pedig igen egyszerű. A Reichspost-ról kiadóhivatali elv, hogy „minden hirdetés egyforma tarifa szerint díjaztatik“. Már most a vezércikkben azt hirdeti, hogy ne vásároljunk zsidóknál, mert ezt a hirdetést díjazza a keresztényszociálista és egyéb klerikális párt. A hirdetések közt pedig nevezett zsidó cégeket hirdet, mert nevezett zsidó cégek ezt a hirdetést díjazzák. És elvégre business is buisness, mondja még az angol gentleman is.

A Reichsposton tehát nem csodálkozunk. De igenis csodálkozunk nevezett Kohn és Spitz, Abeles Israel, Jeiteles és Paschkus és egyéb zsidó cégeken, hogy éppen egy antiszemita lapot szemelnek ki arra, hogy hirdetéseikkel felvirágoztassák. Vagy tán arra a dicsőségre pályáznak ezek a zsidó cégek, hogy a keresztény publikum, amely a Reichspost vezércikkeiben azt olvassa, hogy a zsidót bojkottálni kell, azt higgye, hogy Kohn és Spitzék, Abeles Izraelék, Jeiteles és Paschkusék nem zsidók vagy legalább már nem zsidók? Ha ilyen eszközökkel akarnak üzleteket csinálni, akkor teljesen méltók ők a Reichsposthoz. Sőt akkor igaza is van a Reichspostnak.

„DIE JÜDISCHE PRESSE.“ Ilyen címen elmélkedik néhány hasábon át a „Zeitschrift des österreichischen und ungarischen katholischen Klerus“ és a „jüdische Presse“ gyűjtőfogalom alatt összefoglalja a rövidség kedvéért a világ összes nagy napi- és hetilapjait. A Neue Freie Presse szerinte egy-egy nagyobb számában 60,000 koronát vesz be hirdetésekért. És ez mind a zsidóké! Sőt zsidók adják fel a hirdetéseket és fizetik ezt a horribilis összeget az ismert, „hisz a családban marad“ című elvnel fogva, vagyis csak egyik zsebből ki, a másik zsebbe be veszik-adják a pénzt a csalfa zsidók. Mert hát nekem, pl. mint jó zsidónak, egészen mindegy, hogy az én zsebemben van-e az a pénz, vagy egy zsidó nagykereskedő Wertheim-szekerényében, vagy a Neue Freie Presse pénzesládájában, — a fő, hogy zsidónál van és ez nekem

elég, ebből én már meg is tudok élni. De a nevezett Zeitschrift stb. még tovább megy: A Neue Freie Presse című zsidólap hasábjain megjelenő zsidókereskedők és zsidóbankok hirdetési hálózák be és teszik tönkre a jámbor és hisztérikeresztény híveket. Nem is szólva arról, hogy a hirdetéseken kívül az egész lap tartalma erkölcstelen. „Ein Tor ist, wer seine Belehrung aus der verderbten Judenpresse schöpft.“ Az érdekesség kedvéért megjegyzem még, hogy a Zeitschrift stb. főbb vádjait a lapok ellen a zsidó Kraus „Fackel“ című lapjából veszi, — „ein Jude, daher gewiss ein unverdächtiger Zeuge“. Tehát a „jüdische Presse“ ellen való vádak is a „jüdische Presse“-ből merítették. És mi csak reálolvashatjuk a Zeitschriftre a maga bölcs szentenciáját. „Ein Tor ist, der seine Belehrung aus der verderbten Judenpresse schöpft“.

MIT CSINÁLJANAK A ZSIDÓK SZEGÉNYEK? Ha dr. Kohn Emil Békéscsabán felolvassa Jászi Oszkár radikális-párti határozati javaslatát, a konzervatívok és klerikálisok háborognak mond-

ván: „Íme a Jászi Oszkár, Kohn Emilek, Jakobok s a többi zsidó rendfelforgatók!“ Viszont ha egy zsidó krajzleros nem szavaz Békéscsabán a radikális-párt jelöltjére, Jászi Oszkár ír egy radikális kifakadást a zsidók ellen általában. Ha Kármán Mór megcsinálja a magyar középiskolák országos tantervét és rajong benne a görög és latin kultúráért, a „modernekek“ lepisszegik, mondván: „Íme a zsidó maradiság“. Viszont ha egy modern boltos, mint szülő fölöslegesen mondja a latin oktatást, Szabó Dezső kisüti róla, hogy „zsidó elfogultság“, mert a latin volt az a inkvizíció nyelve. Szóval bármit cselekszik valahol egy zsidó, mindig okot ad arra, hogy valaki üsse a zsidóságot általában és egészében. Mit csináljanak hát a zsidók, szegények?

VÉGRE EGY KÖLTŐT! Negyven évig kellett várnia Kiss Józsefnek, hogy beválasszák a Kisfaludy-Társaságba. És negyven évig kellett várnia a Kisfaludy-Társaságnak, míg végre egyszer egy költőt választott tagjául.

Secundus.

SCHORR MÓR: NÉGY ÜNNEPI MAARIV-UVERTÜR. II. SOVUÖSZ.

KRÓNKA. ÉS-ÖZEMLE

A MULT ÉS JÖVŐ STRUCK-KIÁLLÍTÁSA.

A sajtó és a műérdeklődő közönség egyaránt nagy lelkesedéssel fogadta Struck-kiállításunk hírét. Az összes napilapok már előre szokatlanul bőven és nagy szimpátiával foglalkoztak a kiállítással, Hermann Struckról, mint világhírű grafikus-művészről, mint a rézkarcolás egyik legnagyobb ma élő mesteréről emlékeznek meg, akinek különösen modern zsidó tárgyú képei új felfogást jelentenek, új világokat nyitnak meg. A közönség pedig ugyanazzal a melegséggel karolja fel Struck kiállításunkat, amellyel a Mult és Jövő eddigi kiállításait olyan sikeressé tette. Számosan be sem várva a kiállítást, már előre kiválasztottak egyes képeket szerkesztőségünkben. A Mult és Jövő Struck-kiállítása tehát előreláthatólag meleg művészi ünnep lesz, maga a művész pedig állandó ünneplés tárgya.

A Struck-kiállítás ünnepélyes megnyílása, amelyen nemcsak a legelőkelőbb zsidó körök, hanem a kormány és az összes művészi fórumok is képviseltetik magukat, február hó 5-én, csütörtökön délután 5 órakor lesz. Február hó 7-én, szombaton este 6 órakor Struck előadást tart a Könyves Kálmán-szalomban „Die Kunst des Radierens” címen vetített képekkel (német nyelven). Este 9 órakor pedig a Makabea és a többi főiskolai zsidó egyesületek ünnepi kommerszet rendeznek Struck tiszteletére. Február hó 8-ikán délután 5 órakor Struck Mizrachí-előadása a régi képviselőházban. Utána nagy bankett. Február 10-én este 6 órakor Karl Schwarz, a kiváló berlini esztétikus, a „Jüdisches Kunstarchiv” alapítója, aki a Mult és Jövő meghívására Budapestre jön, előadást tart ugyancsak a Könyves Kálmán szalonjában „Jüdische Künstler—Jüdische Kunst” címen (vetített képekkel). Február 17-én este 6 órakor, a kiállítás bezárása előtt, Beregi Ármin, a „Zsidó Szemle” szerkesztője tart előadást a Könyves Kálmán szalonjában. „A zsidó művészet problémája” címen.

A Struck-kiállítás egész tartamára és az összes előadásokra szóló tiszteletjegyet mai számunkhoz mellékelve kapják előfizetőink. A tiszteletjegy három személyre érvényes. De kívánatra levél- vagy telefonmegkeresésre szívesen küldünk még egy-két tiszteletjegyet. A kiállítás két, esetleg három

hétig fog tartani. Minthogy az anyag olyan nagy (több, mint 400 kép), hogy valamennyi képet a falra kifüggeszteni nem lehet, a rézkarcok egy része mappákban marad, ahol a műtárosnál, Sziklai Pál úrnál bejelentett kívánságra megtekinthetők. A képek, néhány magántulajdon kivételével eladók. Az árak 20 és 1000 korona közt váltakoznak. 30—40 koronáért már nagyobb formájú eredeti rézkarc kapható. Miként tavalyi kiállításunknál, az idén is legközelebbi számunkban regisztráltunk azokról a Struck-képekről, amelyek magyar kézen maradnak. És reméljük, hogy a műpártolók idej listája méltó lesz a tavalyihoz és ahhoz az általános nagy érdeklődéshez, amelyet Struck művészete méltán megérdemel.

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI.

A Mult és Jövő januári számához felhívást mellékelünk olvasóinkhoz, hogy a polgári újév alkalmából az 1914. évre új pártfogó tagokat gyűjtsenek az OMIKE-nek. Felhívásunk meghozta a várt eredményt és habár csak néhány hónappal ezelőtt a zsidó újév alkalmából vettük igénybe olvasóinkat ilyen irányban, második felhívásunkra is január első felében több mint 200 új pártfogó tagot jelentettek be szerkesztőségünknek, akik az évi 20 korona pártfogó tagsági díj fejében tagilletményül kapiák a Mult és Jövőt, évi 30 koronás tagsági díj után pedig diszkiadásban.

Az új pártfogó tagok névsora a következő:

30 koronás tagsági díjjal: Újpesti Wolfner Gyula gyáros Budapest, dr. Feleki Béla ügyvéd Budapest, Messinger Manó szabó Budapest, Frenkel Bernát Budapest, dr. Krämer Lipót orvos Nagyszőlős, dr. Tomaschof Bertalan ügyvéd Nagytapolcsány, Marosvásárhelyi Szab. Kir. Város Közkönyvtára, dr. Fehér Manó Nagytapolcsány.

20 koronás tagsági díjjal: Gelléri Mór kir. tanácsos, az Iparegyes. igazgatója Budapest, szergényi Geiszt Tivadar dr. Szombathely, Roth Benő igazgató Budapest, Minimax Részvénytársaság Budapest, Günsberger Gyula kereskedő Budapest, dr. Péner Miklós Budapest, Mienk-Kávéház Budapest, Balázs Albert gazdatiszt Budapest, Nagler József nagykereskedő Budapest, Knöpfler Bernátné magánzónó Budapest, Futó Gyula szénnagykereskedő Budapest, Takács Adolf magánzónó Budapest, Elek Gyula Budapest, dr. Strelinger Samu orvos Budapest, Tódor Sándorné Budapest, Rosenstock Gyula Budapest, dr. Rosenfeld Viktor ezredorvos Budapest, Hegedűs Nándor igazgató Budapest, Bruck Miklós Budapest, Haller

ALAPÍTÁSI ÉV 1862

ÉKSZEREK

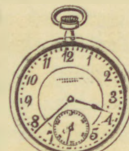
• CHRONOGRÁPH.
• REPETITION ÉS
• ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANT

Svájt, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és díszóragyáralnak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK *** JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓ ÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Náthán Budapest, dr. Stamberger Péter ügyvéd Kassa, Grünhut Henrik hitközségi elnök Nagykanizsa, Bettelheim Aladár kereskedő Nagykanizsa, Pollák József kereskedő Nagykanizsa, Magy. Tisztviselők Egyesülete Nagykanizsa, Bettelheim Rezső kereskedő Nagykanizsa, Goldhammer Károly igazgató Nagykanizsa, Hoffmann Bernát kereskedő Nagykanizsa, Klein Ignác kereskedő Nagykanizsa, Zerkovitz Lajos kereskedő Nagykanizsa, Strem és Klein kereskedők Nagykanizsa, Dr. Weisz Lajos ügyvéd Nagykanizsa, Jüdischer Leseverein Semlin, Mindszent Salamon kereskedő Zsibó, Horváth Lajos földbirtokos Szikszó, Kiss Vilmos közjegyző Nagycsák, Schwartz Gábor földbirtokos Ogyalla, dr. Hajdu Gyula ügyvéd Ogyalla, Fischer Adolf pék Ogyalla, dr. Fischhof Károly orvos Érsekújvár, dr. Weisz Lipót orvos Érsekújvár, Izr. Ifjúsági Egyesület Érsekújvár, Grün Menyhért bankigazgató Retteg, dr. Köves Sándor ügyvéd Szamosújvár, Benkő Mihály kereskedő Pécs, Ifj. Fürst Gyula szállító Pécs, dr. Tolnai Jenő fogorvos Pécs, dr. Stein Lajos gazdálkodó Pécs, ifj. Spitzer Vilmos kereskedő Pécs, Zemls Lajos kávé Pécs, Hengye János kávé Kaposvár, Sugár Testvérek kávé Pécs, Friedmann Károly bútorgyáros Pécs, Mitzki Kálmán kereskedő Pécs, Neumann M. kereskedő Pécs, Gyenes Miksa kereskedő Pécs, Lévai Adolf kávé Pécs, Lukács Aladár kereskedő Pécs, dr. Vámos Artúr kereskedő Pécs, Spitzer Sándor kereskedő Pécs, Fürst Gyula bankár Pécs, Lorschy Mór kereskedő Pécs, Hirsch Ödön nagybérlo Kaposvár, Bing Lipót és Samu kereskedők Kaposvár, dr. Berger Samu ügyvéd Kaposvár, Szarvas Imre kávé Kaposvár, Schwarcz Mór kántor Turn-Severin, Weiszbürg Emil Zsibó, Neuwald Gábor mészáros Érsekújvár, Gombos Ferenc mérnök Érsekújvár, dr. Török Vilmos orvos Érsekújvár, Tiferesz Bachurim egyesület Érsekújvár, Weisz Izidor bérlő Zsitvaújfalu, Roth Adolfné Debrecen, Fried Ignác kereskedő Szikszó, Deutsch Samu hitközségi elnök Szombathely, Glassner Jakab főrabbi Csíkszereda, Sajó Gyula Tarnok, Müller Lajos Tarnok, Grün Alfréd földbirtokos Nagytapolcsány, Braun Armin nagykereskedő Nagytapolcsány, dr. Löwbeer orvos Nagytapolcsány, Rezső Sándor Nagybánya, Schreiner Izidor Nagybánya, Polgár Gábor Zimony, Lefkóvics Zsigmond földbirtokos Nyíregyháza, Breuer Aladár vendéglős Nyíregyháza, Weisz János szesz-nagykereskedő Szombathely, Pintér Márton kereskedő Szombathely, Wolf Sándor fakeskedő Szombathely, Alföldy Imre bankigazgató Szom-

bathely, dr. Székely József ügyvéd Szombathely, Mayer Benő gyufagyáros Szombathely, Kovács és Schönfeld kávé Szombathely, Guttmann és Társa kereskedők Szombathely, dr. Dániel Ernő ügyvéd Szombathely, Wiener Sándor főkönyvelő Szombathely, dr. Stadler Izidor ügyvéd Szombathely, Kohn Adolf és Társa részvénytársaság Győr, Grünbaum Adolf bőrkereskedő Győr, Perl Dávid és Társa szállítók Győr, Marton Dávid kereskedő Szombathely, Sternberger Izidor Nagyváradi Leitner Lázár Nagyváradi, Hönig Mórné Nagyváradi, Sattler Jenő kereskedő Újvidék, Balog Dezső kereskedő Újvidék, Klein Zsigmond kereskedő Újvidék, dr. Kriesler Arnold orvos Breznóbánya, Spitzer Jakab nagykereskedő Pécs, Reinitz Samu Forgácsfalva, Schönberger Armin Nagyváradi, dr. Bárdos Imre ügyvéd Nagyváradi, dr. Balla Vilmos orvos Nagyváradi, Strul Áron kereskedő Szárhegy, Mayer Mór kereskedő Szárhegy, Strul Andor kereskedő Borszék, dr. Ritter Salamon orvos Kolozsvár, dr. Réti Ede törzsvorvos Veszprém, Kohn Ignác fakeskedő Ditró, Mendl Béla szállodatulajdonos Ds, Krausz Lajos kereskedő Székesfehérvár, Klein Márkus és Fiai gyárosok Székesfehérvár, Stern Géza bérlő Abos, Fleischmann Dávid kereskedő Oszdola, dr. Kovács Gyula fogorvos Nagyváradi, Moskovics Miksáné Nagyváradi, Farkas István drogériatulajdonos Nagyváradi, Reichard Dezső Nagyváradi, Roth Henrik Nagyváradi, Weinberger Elek Nagyváradi, Lempert Mendel Leardina, Bródy Jakab Ungvár, Knöpfner Alfréd Kassa, dr. Zahler Aladár ügyvéd Kassa, Weisz Ignác Leó ügyvéd Kassa, dr. Weiser Ernő ügyvéd Kassa, Werner Miksa igazgató Kassa, Boros Béla igazgató Kassa, Friedenfeld Oszkár kávé Kassa, Flohr Ignác földbirtokos Miskolc, Garai Arnold körjegyző Rímatamásfalva, Rosinger Armin Nagyváradi, Fleischer Zoltán Nagyváradi, Friedrich Manó terménykereskedő Nagyváradi, Lukács Aladár városi mérnök Nagyszeben, dr. Szidon Miksa orvos Majtény, Barta Mór igazgató-tanító Balassagyarmat, dr. Erdély Jenő orvos Győr, Merluszt Géza, volt izr. polgári iskolai növendékek egyesülete Budapest, Győri Chebra Kadisa Győr, Lányi Albert törvényszéki bíró Ds, Löwinger Joáchim kereskedő Budapest, dr. Brummer Lajos orvos Debrecen, dr. Havas Armin ügyvéd Nyitra, Farkasházy Fischer Vilmos Békéscsaba, Schwarcz Mór kereskedő Baja, Szegő Béla kereskedő Kassa, dr. Darvas Sándor ügyvéd Kassa, Ehrenfeld Mór bankár Lemberg, Ehrenfeld Dezső Kassa, Weisz Jenő nagykereskedő Kassa, dr.

Reggelizés előtt
fél pohár

Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvizet
igyék, ha rossz a gyomra

! Figyelem !

Csak a felét kell bevenni,
mint másfajta keserűvizeknek!

Hartmann Lajos orvos Kassa, dr. Molnár Jenő orvos Kassa, Lewith Miksa gyáros Kassa, Engel Armin kereskedő Kassa, Perlmutter Miksa kereskedő Kassa, dr. Havas Ármin orvos Kassa, Pollacsek Manó kereskedő Kassa, özv. Keresztessy Lajosné a Magyar Király-szálló és kávéház tulajdonosa Sátoraljaújhely, Deutschberger Samu gyáros Kassa, Bergmann Mór kereskedő Kassa, dr. Ruhig Tivadar ezredorvos Kassa, dr. Fried Samu orvos Sátoraljaújhely, Szegő Sándor kereskedő Sátoraljaújhely, dr. Fuchs Emif földbirtokos Sátoraljaújhely, Fenyő József gyárigazgató Sátoraljaújhely, dr. Grosz Dezső bankigazgató Sátoraljaújhely, Kardos Zsigmond gyógyszerész Sátoraljaújhely, dr. Berger József ügyvéd Sátoraljaújhely, dr. Rudali József ügyvéd Sátoraljaújhely, Klein Ignác földbirtokos Sátoraljaújhely, Rudali Samu mérnök Sátoraljaújhely.

Azok közül, akik a taggyűjtés körül nagyobb eredménnyel fáradoztak, hálával emlékezünk meg a következőkről: Dr. Löwy Ferenc főrabbi Marosvásárhely, Strasser József Budapest, dr. Friedlieber Ignác tanár Budapest, ifj. Kohn A. Adolf nagykereskedő Budapest, dr. Löwinger Adolf rabbi Szeged, Vértés Károly a Magyar bank főtisztviselője Budapest, Süszmann Mór kántor Rimaszombat, Strausz Ignác jegyző Miskolc, dr. Horovitz József főrabbi Szombathely, Weisz Ábrahám kántor Nagyborosnyó, dr. Fürst Aladár tanár Székesfehérvár, Löwy Ármin kereskedő Gyergyóvárhely, dr. Zahler Emilné Budapest, Freisinger Samu Forgácsfalva, Krausz Miksa szigorló orvos Kolozsvár, Strul Bernát Borszék, dr. Winkler Miksa tanár Budapest, Blumberger József Nyíregyháza, dr. Glasner Samu Budapest, Molnár Oszkár Újvidék, Kövesi Samu Breznóbánya, Fejes Ferenc Nagybánya, Fleischer Gyula Baja.

A PALESZTINAI HÉBER ISKOLÁK céljaira a cionisták nagyszabású gyűjtési akciót indítottak, amely már is meglepő eredményhez vezetett. Néhány hét alatt egy negyedmillió korona gyűlt egybe, hogy a palesztinai iskolák helyett, amelyeket az Alliance elfranciásítani, a Hilfsverein pedig újabban elnémetesíteni igyekszik, héber tannyelvű, igazi zsidó iskolákat teremtsenek. Maga a „Welt“ az utóbbi néhány hét alatt körülbelül 150,000 koronát gyűjtött össze erre a célra. Az új palesztinai héber iskolák tehát nemsokára épülni fognak, vagy talán átvehetik majd a Hilfsverein der deutschen Juden iskolaépületeit, amelyek a héber nyelv elnyomása miatt kitört diák-sztrájk óta amúgyis majdnem üresen állanak.

SINGER ÁBRAHÁM.

A magyar zsidóságnak nagy veszteséget jelent Singer Ábrahám várpalotai rabbi elhunyt. Benne a régifajta sokoldalú rabbinikus tudás igaz modern műveltséggel párosult. A vallásnak és a tudománynak szentelt áldásos életével kiérdemelte az egész világ nagyrabecsülését és tiszteletét, kiváló művei pedig megörökítik a nevét. Mert gazdag irodalmi munkásságot fejtett ki, számos műve látott napvilágot, de még nagyobb azoknak a munkáknak a száma, amelyek kéziratban maradtak utána. „Paris, Braunschweig, Arad“ című műve a zsidó reformáció történetét világítja meg, „Materialien zur Geschichte der Juden in Ungarn“ címen a magyar

zsidóság történetéhez 1791-től 1825-ig nyújt értékes adalékokat. Hasonló képen a „Chronik der Juden in Ungarn“ című munkája. Hébernyelvű művei közt megemlítendő a Responsumok (kéziratban), melyekből kitetszik, hogy az egész világ legkiválóbb rabbijai is kikérték véleményét és „Torath Jechezkeel“ s a „Pachad-Jicchak“ című talmudi en-

Singer Ábrahám.

ciklopédia kiegészítése (kéziratban). Kiadta a „Magyar Zsidó Levéltár“-t és megírta a Magyar Rabbik és Községek Történetét két kötetben. Sajtó alatt van „A várpalotai zsidó hitközség története“. Régi művei közül igen elterjedt a „Hamadrich“, mely külföldi egyetemeken és főiskolákon mint talmudi tankönyv szerepel, gyakorlati célt szolgált a zsidó anyakönyvvezetők számára írt kézikönyve.

Műveit valószínűleg az elhunyt örökébe lépő fia, munkatársunk, dr. Singer Leó, az „Asmodaj“ kiváló szerzője, akiben európai műveltség, mély költői tehetség és alapos rabbinikus tudás egyesül, fogja családjának többi tudós tagjával vállvetve kiadni.

BOROS ÉS KOHN SÍRKÖRÁKTÁRA

BUDAPEST, VI. KERÜLET,
VÁCI-KÖRÚT 7. SZÁM. ✱

Egyszerű és diszes kivitelű, valamint nagyszabású SIREMLÉKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk. ✱

HETVEN ÉV. Meleg ünneplésben részesült hetvenedik születésnapja alkalmából *Blumberger Jakab* ny. körjegyző, aki nyugalombavonulása óta is igen értékes működést fejt ki. Csak tavaly jelent meg apósáról, Natonek Józsefről szóló könyve és azóta a Magyar Zsidó Szemle is egy kitűnő monografiát közölt tollából. Élénk figyelmet keltettek a Mult és Jövőben megjelent naplótöredékei is, amelyek egy lelki processzusban gazdag életnek érdekes dokumentumai. A jubilánst ismerősei és tisztelői megkapó ovációkban részesítették.

AZ OMIKE JANUÁRI ELŐADÁSAI. Két igen értékes előadást rendezett január havában az OMIKE, dr. Hevesi Simon elnöklete alatt. Az első munkatársunk, *Hajdu Miklós dr.*, a Nap szerkesztője Kellermann „Alagút” című regényének zsidó alakjához fűzött rendkívüli érdekes esztétikai és pszichológiai fejtegetéseket. A mély-érzésű zsidó szívből és nemes gondolkodású zsidóelméből fakadó finom analízist gyorsirónk feljegyzései alapján egész terjedelmében közölhetjük. Utána *Büchler Sándor dr.* keszthelyi főrabbi, az ismert történetíró, a 19. század nagy zsidó kiválóságait ismertette, hű képet adva arról a kultúr-munkáról, amelyet a zsidóság a modern civilizáció minden terén kifejtett. Az OMIKE második januári estjén *Lenkei Henrik* az ismert költő felolvasta „Ruth” című intim művészettel megírt gyönyörű

dramoletjét. Utána dr. *Hevesi Simon* Majmonides vallásfilozófiai liberalizmusáról tartott magas színvonalú előadást, amely nemcsak Majmonides, hanem az egész zsidóság vallási liberalizmusának hatalmas apoteozisa volt. Az eseményszámba menő előadást gyorsirónk megrögzítette és legközelebbi számunkban egész terjedelmében bemutatjuk olvasóinknak. Az OMIKE minkét januári előadástjén a terem zsufolásig telt meg Budapest élite-közönségével, amely az előadókat lelkes szeretettel ünnepelte.

ÚJ MÜEGYETEMI MAGÁNTANÁR. dr. *Szűcs Adolf*ot, a budapesti IV. ker. közs. főreáliskola tanárát és müegyetemi tanársegédet a Kir. József Müegyetem a „Variáció-számítás és valós differenciálegyenletek” köréből magántanára habilitálta. A fiatal tudós a matematikai tudományoknak egyik leghivatottabb művelője és úgy a hazai mint a külföldi matematikai folyóiratoknak ismert munkatársa.

NEMESÍTÉSEK. A király a budapesti *Weiner és Grünbaum-cég* főnökét, *Gara (Grünbaum) Miksa* volt pesti hitközségi előljárót, közgazdasági érdemeinek elismerésül dászenthelmiklói előnévvel nemesi sorba emelte. Hasonló kitüntetésben részesült *Adler Andor* aradi nagykereskedő, az aradi zsidó intézmények egyik vezetőembere, aki iltői előnévvel kapott magyar nemességet.

Legújabb modellek

Elkán Gyula

szűcs műterméből

Budapest,
Károly-körút 19.

Divatlap bérmentve

AZ IMIT JANUÁRI FELOLVASÓESTJE nagy és előkelő hallgató közönség előtt folyt le. Elsőnek *Blau Lajos* dr. tartott magas, tudományos nivójú előadást a görög papyrusok sokféle eredményéről és tanulságáról, amire legközelebb még visszatérünk. *Peterdi Andor* hangulatos verse után munkatársunk, dr. *Fürst Aladár* székesfehérvári főreáliskolai tanár, a németországi zsidó középiskolákról tartott igen érdekes és minden tekintetben tanulságos előadást. A kiváló tudós és író, aki cikkei révén a *Mult és Jövő* olvasóinak régi ismerőse, arról a témáról szól, amelyet részben, a lipcsei Carlebach-iskoláról és a seeseni Jakobsohn-iskoláról szóló cikkeiben, már lapunk számára is feldolgozott. A kitünő tanulmány az IMIT ezidei évkönyvének egyik értékes közleménye, melyre legközelebb visszatérünk. A hallgatóság mindhárom előadót lelkes óvációkban részesítette.

KITÜNTETÉSEK. A Magyar Általános Hitelbank két igazgatója részesült előkelő kitüntetésben. *Klein Gyula*, akinek a király a *Ferenc József-rendet* a csillaggal adományozta és szegedi *Lukács József*, aki a *Ferenc József-rend* középkeresztje mellé a csillagot kapta. Mindkét igazgatónak közgazdasági érdemei általánosan ismertek.

Hasonló nagy kitüntetésben részesült a zsidó felekezeti élet két nagynevű harcosa, báró *Köhner Adolf* dr. és *Székely Ferenc* udvari tanácsos. Mindkettőnek közgazdasági és humánus tevékenysége

és a magyar zsidóság érdekében kifejtett sokoldalú munkássága sokkal ismertebb, sem hogy arra ebből az alkalomból újra reá kellene mutatnunk.

Halász Frigyes dr. a pesti izr. hitközség nagy-érdemű előjáróját *Ófelsége* a fővárosi közgazdasági életében szerzett érdemeinek elismeréséül kir. tanácsosi címmel tüntette ki. Hasonló kitüntetésben részesült *Schön Rezső* a fővárosi egyenes-adótkivető bizottságnak másik elnöke.

Dr. Gencsi Soma, a miskolci izr. hitközség volt elnökét, akinek érdemeit egyik legutóbbi számunkban méltattuk, *Ófelsége* a III. osztályú vaskoronarenddel tüntette ki.

A JERUZSÁLEMI ISKOLÁSGYERMEKEK ellátása érdekében nagyszabású akciót indított munkatársunk, dr. *Max Grunwald* bécsi rabbi. A jeruzsálemi zsidó lakosság (60,000 lélek) túlnyomó része nagy nyomorral küzd és a kis iskolásgyermekeket a degenerálódás veszedelme fenyegeti. Ezen akar segíteni dr. *Grunwald* nemes akciója, amelyet mindenütt rokonszenvennel fogadnak. *Charles Landeis* (Bécs) egy 6000 koronás alapítvánnyal kezdte meg a hozzájárulást, aminek remélhetőleg sok követője fog akadni. De 5—6 koronás évi járulékot vagy adományt is köszönettel fogadnak. Adományokat a jeruzsálemi iskolásgyermekek ellátására szívesen közvetít és nyugtáz a *Mult és Jövő* szerkesztősége is.

PIECHNIK

Legelőkelőbb szalon fejmosás, ond., fésülés és manikűr részére. Elsőrangú a hajmunkák (postischek) előállításában. Hajmunkáink kizárólagosan természetes színű hullámhajból készülnek. Specialista a hajfestés terén; csakis kipróbált, ártalmatlan szerek használatnak. A szépségápolást, arc- és fejmassagét elsőrendű erők végzik. A szépségápoláshoz szükséges összes kozmetikai cikkeknek nagy raktára. • Telefon 31. szám. Legújabb Képes árjegyzék gratis & franco! Polgári árak! Pontos és lelkiismeretes kiszolgálás!

Budapest, IV., Váci-utca 8., félelemelet

Kérje ingyen és bérmentve 3000-nél több ábrával ellátott legújabb képes
✻ árjegyzékemet. ✻

KELETI J.

orvossebészeti műszer- és kötszergyáros

Főraktár: Budapest, IV., Koronaherceg-u. 17.
Gyár: Budapest, IV., Koronaherceg-u. 14.

Az összes betegápolási és egészségügyi cikkek nagy raktára. ✻ Telefon 13 76.

KULATÁR

Magyar szobrász- és építőművészek által
✻✻✻ tervezett kész ✻✻✻

SÍRKÖVEK

✻✻✻ állandó kiállítása. ✻✻✻

Érdeklődőknek felvilágosítást ad kizárólag
BLUM LAJOS SÍRKÖKERESKEDŐ
Budapest, VIII., Köztemető-út 4. sz.

Molnár Antal.

FERENC JÓZSEF-REND. Ófel-sége Molnár Antalt, a Hitelbank debreceni igazgatóját, Debrecen város fejlesztése körül és általában a közgazdasági érde-meinek elismeréséül a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Molnár Antal az aradi Ottenberg Tivadar veje, családi tradícióihoz híven kiveszi részét minden kulturális és szociális munkából és áldozatkész ér-deklődést tanusít a zsidó kulturális

ügyek iránt is. Molnár igazgató kitüntetését a legszélesebb körökben nagy szimpátiával fogadták.

A HASSZAFAH héber nyelvművelő társaság előmunkálatai immár befejezés felé közelednek. Budapestről, mint vidékről számos tag jelentkezett. A társulat a héber nyelv, irodalom és tudomány ismertetését, ápolását és terjesztését tűzte ki cél-jául és ősi, hagyományos szellemben akar mű-

ködni. A legkisebb évi járulék 2 koronában állapított meg. Jelentkezések az előkészítőbizott-sághoz intézendők. A társulat szinte játszi könnyű módszeren alapuló, hetenkint csak néhány órát igénybe vevő nyelvkurzusok létesítését tervezi, úgy az ifjúság, mint felnőttek részére, melyekre mielőbbi előzetes jelentkezéseket kér a „Hasszafah” előkészítő bizottsága. Budapest VII., Almássy-tér 17. I. em. 4/a.

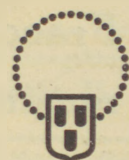
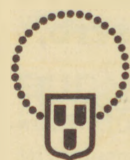
KÜLFÖLDI VENDEG. Előkelő külföldi ven-dége volt a napokban szerkesztőségünknek. Leo Wínz, a berlini „Ost und West” szerkesztője, látogatott meg bennünket, hogy a Mult és Jövő és az Ost und West közelebbi kapcsolatba jusson egymáshoz. Az Ost und West tudvalevőleg a leg-előkelőbb német nyelvű zsidó művészeti és irodalmi lap, amelyet az Aliance ad tagjainak illetményül, miként az OMIKE a Mult és Jövőt. Néhány hónap múlva az Ost und West budapesti számot fog kiadni, amelyet a Mult és Jövő szerkesztősége készít elő, a Mult és Jövő pedig berlini számot ad ki, amelyet az Ost und West szerkesztősége fog előkészíteni.

SZÉKESFEHÉRVÁR NAGYASSZONYA, özv. Hahn Jakabné, 67 éves korában elhunyt. Külföldről került Székesfehérvárra, ahol mint a jótékonyagnak valóságos nemtője működött. A nyomor és szenvedés enyhítését tekintette élete

BEKÖTÉSI TÁBLÁK A „MULT ÉS JÖVŐ”-HÖZ.

Az 1913. évi évfolyam művészi kivitelű, eredeti bekötési táblái megrendelhetők a „Mult és Jövő” kiadóhivatalánál, Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6. szám.

Ára 2 korona, portóval együtt 2 kor. 30 fill.
A díszkiadás portóval együtt 3 korona.

Gyűjtsük a „Mult és Jövő” példányait és az év végén egy hatalmas albumunk lesz 500 művészi illusztrációval és gyönyörű műmellékletekkel! □ □ □

főfeladatának. A balsorsba jutott az ő testvére lett, akin az ő utólérhetetlen bájos modorával úgy segített, hogy a jótékonyság meg ne szégyenítse. „A kitünő intelligenciával és sokoldalú ismeretekkel — írja róla székesfehérvári munkatársunk, dr. Fürst Aladár — a legnemesebb szív és mély költői lélek és kedély egyesült, mely melegen érzett mindenért, ami zsidó. A Múlt és Jövőnek is ő volt tán első lelkes agitátora. Az ész, szív és kedély eme hármassága tán családi tradíció nála, hisz testvére, a Németországban általánosan ismert és szeretett dr. Arthur Kahn, charlottenburgi orvos, ki azonban praxis helyett élénk irodalmi munkásságot folytat, elbeszéléseket ír a rajnamelléki honi gettójáról, izgat és utazik a vándorkoldulás országos szervezete ügyében, Chevra Kadísát teremt Berlinben, mensa academicát Charlottenburgban stb., egyike a mai német zsidóság legértékesebb embereinek.“

ULLMANN EMIL. A magyar közgazdaság és pénzügyi világnak egy rendkívül szimpátikus és széles körökben nagyrabecsült alakja dőlt ki a dolgozók sorából. Baranyavári Ullmann Emil, udvari tanácsos 66 éves korában eredményekben sikeres és példásan munkás élet után jobblétre szenderült. A megboldogult több jelentős ipari vállalat vezetésében vett részt és a kereskedelmi világ több jótékonycélú és társadalmi intézményének igazgatóságában töltött be előkelő pozíciókat.

Nem mindennapos szellemi képességei, nagy készsége, egyszerű, megnyerő alakja és nemes gondolkodásmódja révén rendkívül sok tisztelője gyászolja, a fájdalomtól, amely távozását nyomon kíséri, érzékeny rész jut közelebbi családjának, amely az apát siratja benne. Fia Ullmann Ödön, a bácsmegyei cukorgyár r.-t. cégvezetője, leánya pedig Hasenfeld Artur dr. egyetemi magántanárnak és a Sz. István-kórház főorvosának neje.

A „DEBORAH“ ÚJ TISZTIKARA. A múlt hóban tartott közgyűlésen a „Deborah“ tisztikarának ez évi tagjaiul a következők választottak meg: elnök: dr. Sipos Jenő, társelnök: Lebovitsch Hedvig, főtitkár: Kelen Ilona, ügyvezető titkár: Lebovitsch Emil, pénztáros: Kohn Frida, jegyzők: Jakobovits Olga és Duneitz Kató, háznagy: Ábrahám Rózi, Nemzeti Alap biztos: Hartmann Gizella.

KERESZTÉNY TUDÓSOK PALESZTINA GYARMATOSÍTÁSÁRÓL. Az angolországi tudós világ két kiváló keresztény képviselője igen érdekesen nyilatkoztak a napokban Palesztina zsidó gyarmatosításáról. *Sir Harry Johnston*, akinek a legújabb könyvéről lapunkban már megemlékeztünk, a „*Jewish Chronicle*“ egyik munkatársa előtt a következő nyilatkozatot tette:

„Bűn volna, ha a zsidó érdekeket elhanyagolnák Palesztinában. A politikai világhelyzetnek arra

BERLITZ

nyelviskola, Andrásy-út 8. szám, I. emelet.

Francia, angol, német, olasz, magyar, spanyol, szerb, román, orosz stb. magánoktatás és csoportban reggel 8 órától este fél 10-ig. Kitünő tanerők, felülmúlhatatlan módszer, gyors eredmény. Belépés bármikor. Havonta 15 vagy 10 korona.

Telefon 45—99.

Telefon 45—99.

kellene bírnia a zsidóságot, hogy nagyarányú, egységes mozgalmat indítsanak Palesztina betelepése érdekében. Ez pedig csak pénz és szervezet kérdése."

Liverpoolban az ottani zsidó irodalmi társaságban Sir John Gray Hill tartott előadást, amelyben keresztény létére egy zsidó virágvárosnak csinált propagandát, amelyet Jeruzsálem mellett kellene alapítani. Majd a jeruzsálemi zsidó egyetem érdekében szolt. Többek között ezeket mondotta:

„Mily nagyszerű emlékmű volna egy zsidó egyetem Jeruzsálemben egy milliomos, vagy milliomosok csoportja, a világ összes zsidó pénzkirályai számára."

HALÁLOZÁSOK. Kis Dávidné, Kis J. Jenő fővárosi biz. tag mérnökének, a budai hitközség előkelő tagjának anyja 89 éves korában elhunyt. A nemeslelkű matróna sok jót tett a szegényekkel.

Fischer Simonné, Fischer Simon nagykereskedő jótékonságáról ismert özvegye, életének 61-ik évében elhunyt. Az előkelő úrinő nemes, humánus munkát fejtett ki.

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szak orvos Dr. Káli H. P.

Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.

Mérsékelt árak. Telefon 86-50 Részletfizetésre is. Figyelem az archépemre, nevemre és az 50. házszámra.

Orth. kóser cukrász- és péksütemények az orth. hitközség felügyelete mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

villanyerőre berendezett sütődjében és cukrászdájában

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22 kaphatók. Telefon 105-79.

Mindennemű rendeléseket pontosan eszközölünk helyben és vidékre. :: Diabétikusok és egyéb betegek részére gyógykenyerek. Cukrászati különlegességek. Postai megrendelések pontosan eszközöltetnek.

Melódiák Ujzsidó Dalokból

Írta Neumann Endre. Bővített Kiadás. Ára 2 Kor., díszkötésben 2 Kor. 50 fill. Megrendelhető levélben Budapest, Zsigmond-utca 68, Felső-villa 4

HYMEN. Földes Sándor, a kassai Feldmann Hermann fia, jan. hó 11-én feleségül vette Budapestben Neumayer Fülöp előkelő fővárosi nagykereskedő leányát, Rózsika kisasszonyt.

Krausz Jakab, a pesti izr. hitközség Aréna-úti temploma főkántorának leányát, Elzát eljegyezte Pintér Vilmos fővárosi kereskedő.

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár 67-ik évi rendes közgyűlését

folyó 1914. évi február hó 7-én délután 4 órákor központi osztályában (V., Dorottya-utca 4. szám, saját épületében) tartja, melyre a t. c. részvényesek az alapszabályok 12., 14. és 15. §§-ai értelmében tisztelettel meghívotnak.

Tárgysorozat: 1. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság jelentésének, valamint a múltévi zárszámadások előterjesztése, a mérleg megállapítása, a nyereség felosztása s az igazgatóság és a felügyelőbizottság részére a felmentvény megadása iránti határozathozatal. 2. Az alapszabályok 49., 150. és 157. §§-ainak módosítása. 3. Egy igazgatósági tagnak választása egy évre.

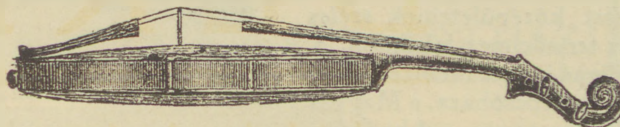
Budapest, 1914 január 19-en.

Az egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár igazgatósága

ZÁLOGCÉDULÁKAT ékszerrel és brilansokrol legmagasabb árban vessz Ollopp J. órás- és ékszerüzlet, Múzeum-körút 33., a Múzeummal szemben.

CIMBALOM

szabadalmazott, acélszerkezettel, részletre is. Csodaerős, tiszta-grammofon (beszélőgép) 25 korona és hangú feljebb. Hozzá Fedák Sári, Király, Rózsa, Perczel, Boncsi, Caruso-tól legszebb lemezek 2 korona 50 fillér.

Hegedük, világhírű mesterek hű utánzatai. Árjegyzék kíváncsra ingyen. Fuvolák, tárogatók, citerák, harmonikák stb. Húrok javítási műterem stb.

Mogyoróssy Gyula kir. szab. hangszergyár Budapest, VIII., Rákóczi-út 71.

FESTŐMŰVÉSZNŐ, képzőművészeti főiskolát végzett, huzamosabb ideig külföldön tartózkodott, rajzolni, festeni tanít. S. M., VIII., Körös-utca 6., III. 18/a. Ugyanott festmények, portrék nagy választékban jutányosan kaphatók.

ALKALMI AJÁNDÉKOK műtárgyakban és régiségekben **STERNBERGNÉL**

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZAM

Ez ezeréves Magyarország ultramodern fővárosában nagyon gyorsan élnek és felélnek mindent az emberek. Budapest csak a mának él és a jövőben remél. A multról hallani se akar, sőt kicsinylő gúnymosollyal illeti mindazokat, kik a régi Pest műemlékeit védeni merészelik. Annyira a jelennek él, hogy nem is veszi számon a mult kulturális emlékeit és hagyja nemtörődő nembánomsággal elköttyevénylőni a magyar festészet és szobrászat értékes kincseit.

Ebben az országban csak születnek a talentumok, az érvényesülés útja nem vezet a magyar humuson át. Itt csak kinlódni, kétségbeesni és letörni lehet. És talán sehol sem igaz annyira a szomorú és örök igazság: hazájában senki se próféta.

Es talán ezért lett nálunk — próféta Lotz Károly, ki nem Magyarországon látta meg a napvilágot, de már gyermekkorában idekerült, itt lett művésszé és csodálatosképen a magyar humuson vezetett át érvényesülésének útja. Itt bontakozott ki fényes talentuma, mely a festészet grandiozus stíljét mívelte. Mint freskó-művész a rajzolás biztos tudásával és a kompozíció széles gesztusú merészségével halhatatlan remekeket alkotott Budapest középületeinek széles és terjedelmes falsíkjain. A Vigadó és a Nemzeti Múzeum lépcsőháza, a Magyar Tudományos Akadémia díszterme, az Operaház mennyezete évszázadokon át megőrzi majd a nagy mester alkotását és mert ez épületek az emberi időt átfogó halhatatlanságnak épültek, egyelőre e freskókat nem kell féltetni a magyar indolenciától és a rombolási vágytól.

De Lotz zsenijét nemcsak az állam és a főváros vette igénybe. Az ő pallettájának színszímfóniái rákerültek más pesti épületek falsíkjaira is. Így a régi terézvárosi klub épületében, amelyet annak idején Petscher műépítész épített, Lotz freskói díszítették a nagy tánctermet. Itt — a Nagymező-utca és Oktogon között — az Andrássy-út 39. sz. háza első emeletén zajlottak le, Lotz mester gyönyörű freskói alatt, a régi Terézváros elitébáljai. E gyönyörű terem egykoron választási küzdelmeknek is hangos tanyája volt. A régi Radoczapártnak volt valaha e klubépület a bevehetetlen vára és a küzdők legelső hadsorában harcolt,

ágált, korteskedett és sántikált a kis öreg Tenczer Pál, ki a magyar zsidóságnak is egyik legnépszerűbb vezéralakja volt. De az idők változtak és akik benne megöregedtek: azok nem tudtak az idővel gyorsan térülni-fordulni. Bizony Tenczer Pálék alól is kirántották a gyékényt és aki a kis öreg trónját ledöntötte, az nem volt más, mint a fiatal zsidóság ünnepelelt hőse: Vázsonyi Vilmos.

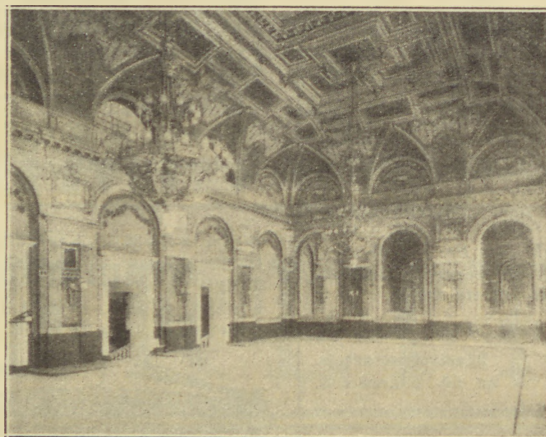
A demokrata győzelem véget vetett a terézvárosi klub egyeduralmának. Hogy a kerületi vezérpálcát Radoczaék kezéből kicsavarták: a hatalom elmulásával a klub is haldokolni kezdett. Petscher alkotása eladásra került és már-már megkonditották a Lotz-terem művészi freskói felett is a lélekharangot. De csodák csodája: ez egyszer Budapest indolensnek csúfolt közönsége is a sarkára állt. A nyilvánosság szócsövein felhangzott az aggodalmaskodók panaszszózata: nem akarták megengedni a vandál pusztítást, hogy a terézvárosi klubépülettel egyetemben a rombolók csákánya neki essék a gyönyörű táncterem művészi freskóinak. Kivált mikor meghallották, hogy az Andrássy-út 39. sz. ház helyére áruházat építenek,

a közvélemény hangosan kezdte tiltakozó szavát felemelni.

A vevő, kitől olyan nagyon féltették Budapest egyik legszebb műemlékét: Goldberger S. G. volt, a Párisi Nagy Áruház tulajdonosa. Ez az izig-vérig kereskedő nagyszerű érzékkel a Lotz-teremnek nemcsak művészi értékét tudta méltányolni, hanem megsejtette már előre, hogy az épülő áruháznak éppen ez a terem lesz a főklouja, mert a remek Lotz-freskók, amelyek eddig egy zártkörű klubnak díszét alkották,

most egyszerre a nagyközönség szeme elé kerülnek és csodájára járnak még a műértő külföldiek is. És éppen ezért a legnagyobb anyagi áldozatokat se kímélte, sőt újra rajzoltatta az építési terveket, csak-hogy a Lotz-termet az utókornak megmentse. Az áruház tervezői és építői tiszteletben és érintetlen épségben megtartották a nagy mester minden ecsetvonását. Csak éppen az évek során ráakodott piszkot és kormot vették le róla és a terem círadáit újra aranyozták. A Lotz-terem ma a tűzes színek vibráló fényében ragyog és egyike Budapest legértékesebb műkincseinek.

Ezt a főváros egy hithű jó zsidónak, Goldberger S. G.-nek köszönheti. És ezt kötelességünk volt már azért is leszegezni, mert egy zsidó mecénás: Halmos Izor jóvoltából most fogják megírni Lotz Károly művészetének monografiáját. E könyv bizonyára méltatni fogja a Lotz-terem történetét is.

A Lotz-terem.

Salle de Lotz.

SZERKEZTŐI ÜZENETEK.

TÖBBEKNEK. A „szegedi szám“ alkalmából hozzánk érkezett üdvözlőlevelekre csak ezúton fejezhetjük ki köszönetünket. Hogy e számunk nemcsak Szegeden, hanem az egész országban keltett lelkesedést, érthető. Hiszen mi sem Szegednek szántuk, hanem az egész ország zsidóságának. „Tiszta tudomány, irodalom és művészet volt — írja egy kiváló tudósunk — és egy darab kultúrtörténet, amelyhez Szeged adta az érdekes hátteret“. Mindenesetre jól esik, hogy intenciókat megértve méltányolják is.

O. S. ARAD. Lapzárta előtt még zsidó volt.

H. I. TARPA. 1. A magyar Talmud nemcsak az agadát, hanem a halachát is, tehát a teljes babiloniai talmudot fogja tartalmazni. 2. Patai József életrajzát természetesen itt meg nem írhatjuk. Talán megjelenik egyszer, mint önéletrajz. 3. A zsidó egyesülésről az a véleményünk, hogy jó és szép volna, de egyelőre nincs reá semmi kiállítás, erőszakolni pedig nem lehet és nem is érdemes.

N. N. WIEN. Névtelen levelek olvasatlanul a papírkosárba kerülnek. Szíveskedjék megírni a nevét és akkor szívesen felelünk.

DR. G. I. Nszm. Köszönet. Mi is olvastuk az „Élet“ ama számát és magunk is nagy eredménynek tekintjük, hogy a katolikus, sőt antiszemita lapok is respektusos hangon kénytelenek írni a Mult és Jövőről, amellyel az „Élet“ szerint, nem lehet gúnyolódni, nem lehet lekicsinyelni, mert ez komoly irodalom és művészet. A polemikus részre természetesen nem terjeszkedhetünk ki.

DR. F. Sajtóhiba volt. Helyes a hogy a tartalomjegyzékben olvasható: Landesberg Mór.

B. SZ. A. GÁTÉR. A versek igen hangulatosak, de folyóiratunk speciális irányánál fogva mi nem közölhetjük.

SZATMÁRI ELEK SIREMLÉKÉRE — Jávor Bella gyűjtőívén — újabban a következők adakoztak: Friedmann Jenő Szatmár 2 K, Steiner Simon Szatmár 5 K, Ötvös Károly szerkesztő Budapest 5 K. „Szegény barátomnak“ álnév alatt 10 K. A siremléket az elhunyt tenorista halálának első évfordulóján, március 16-án fogják felállítani.

GÁSPÁR NÁNDOR

ALKALMI·NAGY·BÚTORÁRÚHÁZA

BUDAPEST, VIII., BAROSS-UTCA 9. SZÁM. ~ AZ EGÉSZ HÁZ!

Teljes lak-
berende-
zések.
Csillárok.
Szőnyegek.

Asztalos-
és
karpitos-
butor-
termek.

FISCH BERTA

angol, francia és fűző-
különlegességek, női divatterme
BUDAPEST, V. KERÜLET,
DOROTTYA-UTCA 6/a.
(Wurm-udvar.)

Felhívja a hölgyközönség
figyelmét hosszas kísérlete-
zéssel kipróbált saját talál-
mányú és rendszerű szaba-
dalmazott fűzőkülönleges-
ségre, melyek a fűzőtech-
nika valóságos szenzációi.

Egyben ajánlja elismert
elsőrangú angol és francia
női ruhaermét, hol a rende-
lőközönség mérsékelt árak
mellett a leglelküsemere-
tesebb kiszolgálásban ré-
szesül.

Videkimegrendelésnélele-
gendő úgy fűzőkhöz, mint
ruhákhoz egy mintaruha
vagy mérték beküldése.

Kívánatra mintákkal szí-
vesen szolgál.

EZRA fiúnevelő intézet

SZABADKA, IV., ZOMBORI-ÚT 28. SZÁM

Gondos, családias, egyéni, modern zsidó ne-
velés a rituálék szigorú betartásával. Héber
nyelvtanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia
és talmud kurzusok. Német, francia, angol,
olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás.

Az intézetről dr. Singer Bernát szabadkai fő-
rabbi ad felvilágosítást. Prospektussal Fürst
Béla intézeti igazgató szívesen szolgál.

HUNGÁRIA

kötvények a legelőnyösebbek élet-, tűz-,
baleset-, szavatossági, betöréses lopás elleni, üveg-,
jég- és állatbiztosításoknál. — Felvilágosításokkal,
prospektusokkal és díjazánlattal szívesen szolgál a
HUNGÁRIA Általános Biztosító Részvénytársaság
igazgatósága: Budapest, VII., Károly-körút 3. sz.
és a társaság képviselői az ország minden részében.

Telefon 153-98, 2-11, 2-12.

Kartellen kívül!

Részvénytőke 6,000.000 korona.
Biztonsági alapok 21,000.000 korona.

Művészi kivitelű rajzokat és kliséket

a legjutányosabban szállít König és Bayer Budapest, Dohány-u. 12. Telefon 4-83.

Őrizze meg fiatalos szépségét

a hírneves bőrgyógyász

Prof. Dr. Marschalkó

egyetemi orvostanár eljárása szerint

tudományos alapon.

Kérje „Az észszerű bőrápolás“-ról

szóló könyvet díjtalanul a „JUVEN-
TAS“ labororium szetküldési fő-
raktárából.

KOLOZSVÁR, Postafiók 30.

AMERICAN SHOE COMPANY LIMITED

AMERIKAI CIPŐ RÉSZVÉNYTÁRS.

Elsőrendű valódi amerikai cipőkülön-
legességek kizárólagos elárúsítása

KÉRJE KÉPES ÁRJEGYZÉKÜNKET

BUDAPEST, IV, Kígyó-tér 1
(Királyi bérpalota); V, Do-
rottya-utca 6; VII, Erzsébet-
körút 42; DEBRECEN, Plac-
utca 44; ZAGREB, Illica 22

PÁLYÁZATOK.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGÁTÓL.

A pesti izr. hitközség előljárósága ezennel pályázatot hirdet:

1. a *Bauer Mór és Fanny*-alapítványból két, egyenkint 380 koronas, esetleg négy, egyenkint 190 koronas segélyre, helybeli szegény özvegyek támogatására, vagy kiházási segélyül árva leánynak, esetleg valamely arra méltó személy, vagy család nyomorának enyhítésére;

2. a *Deutsch-Wittenberg*-alapítványból egy 152 koronas kiházási segélyre az alapítók rokonai számára;

3. az *Ehrlich Bernát*-alapítványból egy 288 koronas kiházási segélyre az alapító rokonai számára;

4. a *kövesgyúri lovag Freystädter Antal*-alapítványból több, különböző összegű segélyre, kizárólag az alapító, vagy neje oly izr. vallású segény kiskorú rokonai számára, kik kézműves, vagy gazdasági pályára óhajtanak lépni, a tanítási díjak, vagy önállósítás esetén az első berendezés költségeinek fedezésére;

5. a *Gomperz Veronika*-alapítványból egy 432 koronas kiházási segélyre az alapító Gomperz Veronika atyai vagy anyai (Rosenthal) ágából származó rokonai számára. A segély elnyerőjének augusztus hó 15-éig kell házasságot kötni;

6. a *Gráner Jónás*-alapítványból egy 1596 koronas kiházási segélyre az alapító rokonai számára (a segély elnyerőjének augusztus hó 3-án kell esküvőjét megtartania);

7. a *Haas Joachim*-alapítványból egy 1080 koronas kiházási segélyre, kizárólag pesti, vagy óbudai szegény rokon számára;

8. a *Hay Ignác és Rozália*-családi alapítvány valamennyi pályázó között egyenlő arányban megosztandó 360 koronát kitevő kamataira, melyekre az alapítók következő leszármazottai tarthatnak igényt: Hay Nina férj. Kramer Rudolfné; Hay Szidónia férj. Hay Gyuláné; továbbá az ezektől leszármazó gyermekek: Kramer Ilona férj. Spitzer Ignácné; Kramer Vilma, Kramer Margit férj. dr. Fried Vilmosné; Kramer Jenő; Hay Aranka férj. dr. Hecht Ernőné; Hay Mariska férj. Altstädter Béláné és Hay Pirc, a, valamint ezeknek leszármazottai. A jelentkezők közül azok, akik szegénységüket hatóságilag igazolják, kétszeres részt kapnak;

9. a *Hay Mihály L.*-alapítvány 720 koronát kitevő kamataira az alapító két vérrokonra számára. (Tekintettel arra, hogy a közelebbi rokonok a távolabbiakkal szemben elsőbbséggel bírnak, a rokonság foka is igazolandó);

10. a *Hegner-Friedmann*-alapítvány 1500 korona kamataira, kizárólag zsidó vallású elszegényedett budapesti kereskedő, vagy iparos számára. A kamatok két pályázó között az előljáróság által meghatározandó arányban megoszthatók. Az alapítók igazolt vérrokonai elsősorban fognak figyelembe vétetni;

11. a *Holitscher Farkas*-alapítványból két, egyenkint 76 koronas kiházási segélyre, elsősorban árva leányok számára;

12. a *Kassovitz I. H. és Rozália*-alapítványból egy 410 korona 40 filléres kiházási segélyre az alapítók rokonai számára (a segély elnyerőjének május hó 24-én kell esküvőjét megtartani);

13. a *Klepetatsch Ignác*-alapítványból egy 171 koronas kiházási segélyre, szegény árvaleány számára;

14. a *Koronázási jubileumi* alapítvány 800 koronas kamataiból esedékes, több pályázó között megosztható ösztöndíjra szegénysorsú, izr. vallású magyar művészek, esetleg művésznövendékek számára;

15. a *megyeri Krausz Lajos*-alapítványból egy 760 koronas kiházási segélyre az alapító rokona számára;

16. a *Kunewalder L. M. és F. M.*-alapítványból 10—40 koronas, három hónap alatt visszafizetendő kamatmentes kölcsönökre, kiskereskedők, házalók és piaci árúsnak;

17. a *Leopold Ignác és Katalin*-alapítványból egy 182 korona 40 filléres kiházási segélyre;

18. a *Neuschloss-Benvenisty*-alapítványból egy 190 koronas kiházási segélyre, szegénysorsú leány számára (a segély elnyerőjének október hó 25-én kell esküvőjét megtartania);

19. a *Pollák Jakab*-alapítványból egy 152 koronas kiházási segélyre;

20. a *Pollak Leon és Laura*-alapítványból egy 950 koronas kiházási segélyre az alapítók rokona számára, (rokonpályázó hiányában nem rokonnak csak 570 korona);

21. a *Reich Armin és Blau Fanny*-alapítványból egy 470 korona 25 filléres kiházási segélyre szegény rokon, vagy árvaleány számára (a segély elnyerőjének augusztus hó 11-én kell esküvőjét megtartania);

22. a *Reich Gábor és Sarolta*-alapítványból két, egyenkint 380 koronas kiházási segélyre, az alapítók rokonai számára (R. Gábor rokonának május 28-án, R. Gáborné rokonának pedig augusztus hó 3-án kell esküvőjét megtartania);

23. a *Schnitzer David*-alapítványból két, egyenkint 465 korona 50 filléres kiházási segélyre;

24. a *Schossberger-Deutsch*-alapítványból egy 262 koronas 20 filléres kiházási segélyre (a segély elnyerőjének június hó 23-áig kell esküvőjét megtartania);

25. a *Spitzer Gerzson*-alapítványból egy 1350 koronas kiházási segélyre az alapító rokona számára;

26. a *Taub Salamon*-alapítvány két pályázó között megosztható 1440 kor. kamataira az alapító rokonai számára, vagy kiházási segélyül, vagy elszegényedett férfi támogatására;

27. a *Wahrmann Sándor*-alapítványból egy 1368, esetleg két 684 koronas kiházási segélyre kizárólag az alapító szegény rokonai számára;

28. a *Weisz Jakab és Johanna*-alapítványból egy 144 korona 40 fillér kiházási segélyre az alapítók rokonai számára;

29. a Wolfner Gyula és Karoltn-alapítványból egy 304, esetleg két 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára.

A kellően felszerelt és a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető folyamodványok valamennyi alapítványra, március hó 15-ik napjáig az alulírott előjárósághoz küldendők, kivéve a 4. sz. a. Freystädtler és a 16. sz. a. Kunewalder-alapítványt, melyekre a kérvények az év folyamán bármikor benyújthatók. Elkészen beküldött folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni. A folyamodványokhoz mellékelendők: születési, szegénységi bizonyítvány, hiteles okmányok a vérrokonság igazolására. Kiházasítási alapítványokra folyamodóknak a fentiekben kívül még az eljegyzést igazoló tanusítványt, míg a Freystädtler-alapítványra folyamodóknak a gazdasági, vagy ipari tanintézet látogatási bizonyítványát, vagy az illetékes iparhatóság által láttamozott tanoncszerződést, ösztöndíjért folyamodóknak pedig iskolai bizonyítványaikat is kell csatolniuk.

Kiházasítási alapítványokra csak eljegyzett hajadonok pályázhatnak. Azok, akik a felsorolt alapítók valamelyikének nem rokonai, az alapítvány megnevezése nélkül, csupán valamelyik kiházasítási alapítványból leendő segélyezés iránt folyamodhatnak. Ezek azonban csak helyben lakó leányok lehetnek.

Az egyes kiházasítási segélyek elnyerői kötelesek lesznek házaságukat a zsidó vallás szertartásai szerint egyházilag is megáldatni és pedig az esketési határidőhöz kötött alapítványi kamatok elnyerői az ott jelzett határnapon, a határnap nélkülieké pedig 1914. év végéig.

Azon pályázó menyasszony, ki a pályázat eldöntése előtt házasságot kötött, a segélyre való igényét elvesztette.

Bővebb felvilágosítás Gábor Gyula dr. hitközségi ügyész hivatalos helyiségében (VII., Síp-utca 12., I. 7. sz. alatt) bármely hétköznapon d. e. 9—1 óra között nyerhető.

Buda pesten, 1914 január hó 1-én.

A pesti tár. hitközség előjárósága.

KOLLARIT.

BÖRLEMEZ

SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

KAUCSUK COMPO-
SITIOVAL BEVONT

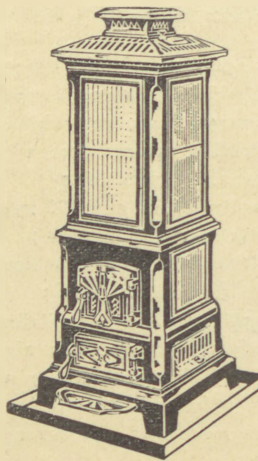
A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTÓS!

Gyártja:
Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
Törzsgyár: Kohn és Fried

ALAPÍTVÁ 1899.
Számos kitüntetés!

Budapest legnagyobb
kályhagyára!

„STAR“ AUTOMATA- KÁLYHÁK

a legjobbak.

Az égést önműködőleg szabályozza.

Fűtőanyag megfakartásában pártatlan.

KOCH JENŐ kályhagyára BUDAPEST, VI., Szondy-u. 53.

Szalonok, kávéházak,
disztermek, kaszinók
részére.

Árjegyzék ingyen és bérmentve. Telefon 869.

Templomi hímzéseket

készít művészi kivitelben olcsó árak mellett, tervekkel és rajzokkal díjmentesen szolgálg

HERZ EMMA BUDAPEST

Első magyar aranyhímző telepe
IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 6 SZ.

Ő cs. és kir. Fensége Augustza Főhercegnő udvari szállítója, Ő cs. és kir. Fensége József Főherceg kamarai szállítója. Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum érem tulajdonosa, Grand Prix nagy aranyérme és keresztje stb. stb.

Férfi

téli ulster	50 K
téli kabát	38 K
téli öltöny	36 K

téli föltény

ROTHBERGER JAKAB cs. és kir. udv. szállító

Budapest, IV., Váci-utca 6.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.